

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Kryštof Doležal

**Koncept minimálního státu v kontextu
dosaženého standardu lidských práv**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Kysela, PhD., DSc.

Katedra politologie a sociologie

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 18. 7. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 251 203 znaků včetně mezer.

diplomant

V Bakově nad Jizerou dne 18. 7. 2024

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval všem, na které jsem se nejen v průběhu svého studia mohl spolehnout, a i díky kterým jsem mohl studium zvládat, a přisuzovat mu takovou váhu, kterou si zasloužilo. Oni sami jistě vědí, koho tím myslím. Děkuji.

Stejně tak děkuji všem, kteří se mnou kdy vedly debaty, a to o nejen právních tématech. Věřím, že i ony byly klíčovým prvkem při psaní této práce, neboť mi pomohly formovat a formulovat názory nejen na témata v ní obsažená.

Závěrem bych rád zmínil, že svou fakultu považuji za místo, které studentům nabízí skvělé příležitosti. Zejména si cením možnosti být účastníkem jak výjezdních seminářů z ústavního práva, za jejichž existenci vděčíme prof. Wintrovi a doc. Antošovi, tak vědeckých seminářů katedry politologie a sociologie, vedených prof. Kyselou. Jemu tak mohu poděkovat nejen za vedení této práce, nýbrž i za možnost poslouchat jeho cenné připomínky a poznámky napříč zmíněnými akcemi, i při studiu samotném.

Děkuji!

Obsah

Úvod.....	1
1 Výchozí myšlenky.....	4
1.1 Hledání bariér idey minimálního státu.....	4
1.1.1 Kategorie překážek v cestě za minimálním státem.....	4
1.1.2 Shrnutí	10
1.2 Minimální stát.....	10
1.2.1 Úvodní poznámky.....	11
1.2.2 Proč vůbec chtít minimální stát	17
1.2.3 Nevýhody minimálního státu.....	20
1.2.4 Minimální státy v dnešní realitě	21
1.2.5 Shrnutí, aneb minimální stát v této práci	26
2 České limity.....	28
2.1 Vnitrostátní limity.....	29
2.1.1 Ústavní omezení	29
2.1.2 Rozpočtová realita	41
2.1.3 Shrnutí oddílu	45
2.2 Mezinárodní limity.....	46
2.2.1 Mezinárodní smlouvy a pakty	47
2.2.2 Mezinárodní obyčeje a vztahy	65
2.2.3 Ekonomická a zeměpisná realita	74
2.2.4 Shrnutí	78
Závěr.....	79
Seznam použitých zdrojů	81
Abstrakt a klíčová slova	93
Abstract and key words in English.....	94

Úvod

Minimální stát je pojmem, který debaty o státní moci provází již hezkou řadu let. Není přítomný vždy, často je odsouván do pozadí v zájmu řešení konkrétních problémů, s kterými se společnost zrovna potýká. Sem tam ale na povrch vytane. Zpravidla se tak děje v případech, kdy je situace natolik špatná, až se zdá, že je celý systém postaven na nedobrych základech. Základech, které je třeba přepracovat tak, aby systém funkčním skutečně být mohl. Právě takové situace jsou pak momentem, ve kterých se idea minimálního státu často zmiňuje, a bývá na ní odkazováno jako na jedno z možných řešení.

Je to přitom řešení přinejmenším kontroverzní. Dotýká se totiž velkou měrou hodnot těch, kteří o něm debatují, ať už na jeho podporu, či proti němu. Individualismus či kolektivní odpovědnost. Sociální soudržnost či zásluhovost. Spravedlnost. V debatách o povaze a nastavení státní moci o silná slova nebývá nouze.

Zároveň však platí, že málokdy bývají podobné debaty dostatečně komplexní. Diskuse se často točí kolem jednoho aspektu výkonu veřejné moci, a nedostatečně akcentuje to, že je ze strany státu vykonávána spolu s aspekty ostatními. To ještě více zdůrazňuje hodnotový základ názorů na minimální stát, zejména ve smyslu akcentu jednoho z jeho prvků oproti opominutí jiných.¹

Ať už je nicméně hodnotové nastavení jakékoliv, jisté je jedno. Minimálního státu v dnešní době již nelze dosáhnout. Nebo ano? A pokud tomu tak je, jaké oběti je třeba v zájmu dosažení tohoto cíle přinést? Současné státy jsou totiž velké, rozsáhlé, a mnohdy neobratné. Zároveň stojí hodně peněz a zdrojů obecně. Zajišťují mnoho záležitostí a služeb, přitom však leckdy zásadně omezují svobodu jednotlivce. Musí tomu tak ale být? A pokud bychom chtěli, aby tomu tak nebylo, existují nějaké překážky tomuto cíli bránící? Tato práce předpokládá, že ano, a jejím účelem je tak ukázat, co přesně takové překážky může představovat. Jinými slovy, smyslem práce je ukázat, že pokud bychom chtěli dosáhnout minimálního státu, bude tento cíl nesmírně náročný, ba i nedosažitelný, a to bez ohledu na to, jak moc bychom tak učinit chtěli, a jakou moc bychom měli k dispozici.

Tato práce vychází z dlouhodobého zájmu jejího autora o svobodu jednotlivce a možnosti jejího prosazování. Při dlouhých debatách na výjezdních či vědeckých seminářích² mu často šlo o jediné – přesvědčit ostatní, že řešení, které co nejméně zasahuje do práv a svobod

¹ Tak osoby se silným sociálním citěním akcentují zejména z jejich pohledu nedostatečný sociální systém státu, který by šlo označit za minimální, a mohou tak pomíjet například aspekt deregulace přístupu k dnes koncesovaným povoláním.

² Výjezdní semináře z ústavního práva a vědecké semináře katedry politologie a sociologie. Všem účastníkům a zejména organizátorům vřelé díky!

jednotlivců, je tím nevhodnějším a nejlepším. To, co však po celé roky chybělo, byl celkový koncept. Co všechno má tedy stát vlastně dělat? Tato myšlenka stála i u zrodu tématu tohoto textu. K zodpovězení otázky, co všechno stát má dělat, je totiž nejprve nutné vyřešit, co všechno stát dělat musí.³ Takových věcí je však, přinejmenším co se soudobých států týče, nesmírně dlouhá řada, jak bude nastíněno níže. Ve výsledku by se tedy jednalo o jakýsi katalogový seznam, jehož hodnota by přetrvala, s ohledem na rychlost vývoje právního řádu, po velmi krátkou dobu. Mnohem efektivnějším se tak jeví vymezit onen mytický ideální minimální stát, a následně poukazovat na překážky, které mu stojí v cestě.

Vymezení minimálního státu však není nic snadného, neboť neexistuje, a nejspíše ani nikdy neexistoval. Ve smyslu oné pomyslné Platónovy jeskyně⁴ jsme tak odkázáni zkoumat pouhou ideu minimálního státu, či chceme-li, právě jeho koncept. I proto tato práce nemá ambici přesně určit, co oním minimálním státem je, a kde přesně jeho hranice leží.⁵ Jak bude vyloženo dále, současný stav je totiž od oné idey tak zásadně vzdálen, že se hledání přesných hranic nejeví účelným. Navíc platí, že i v případě jediné z překážek vyličených dále se už o minimální stát jednat nemůže. Takových překážek je přitom celá řada, současné státy tedy státy minimálními evidentně nejsou. Chtějí-li navíc být funkčními, a to i v rámci mezinárodních vztahů, ani jimi být nemohou, a to bez ohledu na svou politickou vůli. Nezáleží totiž na tom, jaké moci se ve státě kdo zhostí, minimálního státu dosáhnout nelze. Možná je to škoda, rozhodně je to však realita. I to se pokusí ukázat následující text.

Pojďme si jej však nejprve, pro čtenářovo pohodlí, stručně představit. Práce se nejprve zaměří na teoretická východiska minimálního státu, kdy představí metodu jeho zkoumání prostřednictvím hledání bariér. Následně rámcově popíše výhody a nevýhody minimálního státu, stručně zmíní přemýšlení o něm, a představí to, jak se o minimálních státech přemýšlí v současném geopolitickém rozložení. V závěru první části se pak pokusí minimální stát rámcově vymezit, a tomuto vymezení přisoudit roli pro druhou, následující část. Ta tvoří těžiště této práce a bude se už zabývat konkrétními kategoriemi překážek, bránících prakticky či potenciálně tomu, aby se Česká republika minimálním státem stala, či se mu alespoň přiblížila. Za tímto účelem bude analyzovat jednotlivé skupiny zdrojů, ze kterých tyto překážky vycházejí, a upozorňovat na jejich problematické aspekty, tedy zejména vykládat, proč právě zmíněné

³ Ve smyslu dělení činností státu na činnosti nutné, vyplývající z povinnosti, kterou nelze prostým politickým rozhodnutím změnit či zrušit, protože je vepsána v ústavách či mezinárodních smlouvách, a činnosti, které vycházejí z nezastřené politické vůle.

⁴ Ke konceptu samému viz např. SYNEK, Stanislav. *Obraz lidského světa v Platónově podobenství o jeskyni. Filozofický časopis*. Online. 2019, roč. 67, č. 1, s. 3-20. ISSN 0015-1831 [cit. 2024-07-01].

⁵ Což ovšem neznamená, že se o to alespoň rámcově hned v následující kapitole nepokusí.

instituty či skutečnosti překážky minimálního státu skutečně představují. Závěrem pak problematiku shrne, a uzavře, že minimálního státu zřejmě skutečně dosáhnout nelze.

Pro čtenářův komfort je zapotřebí ještě jednoho důležitého upozornění. Ke čtení druhé části je třeba přistoupit až po přečtení části první, a za alespoň dočasného přijetí myšlenky, že bychom minimální stát politicky chtít přinejmenším mohli, a třeba i měli. Jen tak bude její četba dávat smysl.⁶

Závěrem úvodu je přeci jen namístě podotknout ještě jedno. Ač bude koncept minimálního státu, tak, jak mu rozumí tento text, naznačen dále, je již nyní vhodné uvést základní mantinely. Tím nejdůležitějším je, že koncept minimálního státu z povahy věci a již za použití standardních metod výkladu existenci státu předpokládá. Nepracuje tedy s úplným odstraněním veřejné moci a nastolení bezvládí, ač je mu samozřejmě vlastní tuto moc, leckdy i zásadně, omezovat. Stejně tak nemá tento koncept ambici popírat základní pravidla lidskosti a spravedlnosti, stejně jako základní míry společenské sounáležitosti, ba naopak. Platí totiž, že právo je minimem morálky, a že co není zakázáno, je dovoleno.⁷ Pouhá absence výslovného příkazu státní moci k určitému chování ještě nemusí znamenat, že se tak lidé nebudou chovat sami, ač třeba v pozměněné, a mnohdy lepší a autentické verzi.⁸

⁶ Pokud k její četbě totiž čtenář přistoupí s myšlenkou, že je třeba co nejvíce rozšiřovat katalog sociální péče a politiku vést co nejvíce paternalisticky, pak mu její četbu bude provázet jedno velké pohoršení. Sociální stát a paternalistický přístup jsou rozhodně postoji hájitelnými, pro četbu této práce je však doporučuji opustit, a nechat se alespoň na chvíli zlákat myšlenkou, že když toho stát dělá co nejméně, je to vlastně dobře, a lidé se mohou rozhodovat sami.

⁷ Ve vztahu k uvedené formulaci např. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 85. Tento autor sice nepovažuje uvedenou kautelu za universálně platnou, jakožto přinejmenším lidové rčení se však ve společnosti uplatňuje. Ve vztahu k zásadě legální licence viz čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky.

⁸ Vztah toho, co lidé činí sami, a co činí stát, označil v rámci připomínkování této práce prof. Kysela za „model spojených nádob v tom smyslu, že čím méně toho zajišťuje společnost, tradice či morálka, tím větší očekávání občané od státu mají. Stát pak koná zejména proto, že musí“. V tomto ohledu je však zajímavá otázka kauzality mezi tím, co občané od státu skutečně vyžadují, a co si stát myslí, že občané vyžadují. Pokud totiž podmínka nezbytnosti konání není naplněna, pak se bude jednat pouze o paternalistický přístup, který s minimálním státem není slučitelný. Posouzení nezbytnosti určitého jednání přitom vůbec nemusí být snadné, a to zejména pro dvousečnost důsledků některých souborů opatření. Kupříkladu silný sociální stát může být příčinou rozpadu tradičních rodin a vazeb, neboť v případě nepečování o některého z jejich členů nehrozí jeho bezprostřední materiální strádání. To může podporovat svobodu jednotlivce, pro kterého je tak snazší se z tohoto prostředí vymanit. Kauzalita však může být i zcela opačná, a sice, že rozpad tradiční rodiny v důsledku vnějších vlivů vytvořil nezbytnost státu jednat tak, aby k bezprostřední nouzi nově opuštěných osob nedocházelo. Důležité je, že některá opatření státy přebírají, a jiná nikoliv, přičemž politická poptávka po takovém převzetí nemusí být zřejmá.

1 Výchozí myšlenky

Možností, jak zkoumat aplikovatelnost konceptu minimálního státu, je jistě více. Tu, ke které se nakonec uchýlil následující text, lze nejlépe popsat jako metodu překážek. Jak bude vysvětleno dále, neexistuje soudobá země, která by koncept minimálního státu uplatňovala.⁹ Minimální stát si v tomto ohledu lze představit jako krajinu, již zalévá slunce. Stačí jen jediný mrak, a krajina již není osvětlená celá. Pokud se mraky nakupí, zatáhne se, a na krajinu již svit nedopadne žádný. V tomto přirovnání jsou mraky překážkami, které jsou koncepci minimálního státu do cesty kladeny. V realitě se samozřejmě jedná o celou řadu překážek jiných.¹⁰ Těmi nejzásadnějšími jsou ústavní východiska státní moci, lidskoprávní závazky na národní i mezinárodní úrovni, mezinárodní právo smluvní a někdy i samotná fakticita.

1.1 Hledání bariér idey minimálního státu

Samotná koncepce minimálního státu může být prosazovaná v kterékoliv zemi. Ve většině však podmínky pro její zavedení budou značně odlišné, a to z důvodu odlišného množství překážek stojících jí v cestě. V tomto ohledu je tedy rozsah práce limitovaný, nicméně zřejmě vymezený. Zkoumaným státem je Česká republika, a to v době psaní této práce, tedy na přelomu let 2023 a 2024.¹¹ Ač tedy mohou být některá východiska či závěry platné universálně, tato práce je vztahuje pouze k České republice, není-li výslovně uvedeno jinak. Záměrem popsaného postupu je zajistit, aby měl čtenář k dispozici aplikovatelné závěry týkající se konkrétní země, a nikoliv pouze abstraktní závěry, které je třeba na určitou zemi aplikovat.¹² S vědomím této skutečnosti se již můžeme zaměřit na první z klíčových pojmů, tedy překážky minimálního státu obecně.

1.1.1 Kategorie překážek v cestě za minimálním státem

Lidé se rodí svobodní a rovní v právech. Tak praví Všeobecná deklarace lidských práv, stejně jako její ideové východisko, tedy Deklarace práv člověka a občana. Jakkoliv se od osudu

⁹ Určité náznaky snad lze spatřovat v programu Javieru Milei, prezidenta Argentiny, viz BERGENGRUEN, Vera. Javier Milei's Radical Plan to Transform Argentina. *TIME.com*. Online. 23. 5. 2024. Dostupné z: <https://time.com/6980600/javier-milei-argentina-interview/> [cit. 2024-07-01]. Ten však s ohledem na současné rozložení politických sil v zemi nemá šanci tento program plně uplatňovat, a nadto není v době sepisování této práce u moci dostatečně dlouhou dobu. Ani Argentinu tak za minimální stát v současnosti považovat nelze.

¹⁰ Přísloví praví, že „čeho je moc, škodí“. To může v některých ohledech platit i pro koncepci minimálního státu, jak bylo zmíněno v úvodu textu. V textu využitě přirovnání lze tedy využít i k ukázce toho, že některé mraky mohou skýtat stín, a v něm úlevu od spalujícího žáru.

¹¹ Přesný časový horizont není třeba s ohledem na povahu zkoumaných zdrojů obecně vymezovat, v relevantních případech bude v případě potřeby na specifickou časovou působnost upozorněno.

¹² I to je však za použití přiměřené míry abstrakce možné. Výsledky takového postupu jsou však přičitatelné již pouze čtenáři samotnému.

lidí v této práci odhlédnout nedá, je nejprve nutné zjistit, jak je tomu se státy, ve kterých tito lidé žijí. To, zdali se státy „rodí“ svobodně¹³, je otázkou. Jisté však je, že přinejmenším státy demokratické a právní jsou spoutány množstvím různých okovů. Do některých z těchto okovů se dostávají samy a dobrovolně, do jiných jsou vtaženy vnějšími okolnostmi. Společná jim však je skutečnost, že, jak už to bývá, se z nich nesnadno vyvléká. Tyto pomyslné okovy pak částečně odpovídají výše zmíněným limitům minimálního státu, ač se jedná o překryv pouze částečný.¹⁴

Jak již bylo naznačeno, těmito překážkami jsou zejména ústavní východiska, mezinárodní závazky, diplomatické vztahy a mezinárodní politická realita, spolu se stavem přírodních zdrojů a ekonomikou daných států. Jakkoliv tato omezení nemusí být jedinými, která mohou mít na státy vliv a které mohou zmíněné bariéry taktéž vytvářet, jedná se o základní kategorie, v kterých je lze hledat. Jejich zdroj je přitom v obecné rovině dvojitý. Jedná se buď o prameny práva, nebo o faktické stavy.¹⁵ Prameny práva jsou přitom dále zmíněná ústavní východiska a mezinárodní závazky, neboť se v obou případech jedná o skutečnosti, které jsou tvořeny právem jakožto jazykem zprostředkovávajícím povinnosti, principy a normy. Faktickými stavy jsou pak především diplomacie a mezinárodní politika s přírodními zdroji a ekonomickou realitou, neboť se jedná o faktory, které jsou z hlediska státu ovlivnitelné jen omezeně, a nadto se tak nečiní prostřednictvím právních norem. Na tyto uvedené kategorie se nyní v obecné rovině podíváme blíže.

1.1.1.1 Ústavní východiska

Mezi hlavní omezení státu patří jeho ústavní východiska. Ta jsou totiž tím, co stát svazuje od jeho samotného počátku, neboť slouží jako výchozí rámec pro jeho vlastní fungování. Jedná se tedy o omezení, která jsou státu do značné míry vlastní. Ne však absolutně. Ústavní právo je totiž svými formulacemi zřejmě nejobecnějším právním odvětvím, a tedy je silně

¹³ Jedná se o nesnadné posouzení, vycházející z aspektů jako negativní a pozitivní pojetí svobody, pocit sounáležitosti těch, kteří stát tvoří, se svým dílem, oproti těm, kteří v tomto díle následně žijí. Pro některé tak může hrát klíčovou roli hrdost na své předky, kteří stát založili, pro jiné může být důležitější odpor vůči tomu, jak tento stát po uplynutí několika desetiletí vypadá. Stát se totiž může rodit jak „svobodný“, v případě objevu nové země či poražení starého režimu, tak nesvobodný, v případě okupace či uzurpace moci. V obou případech se přesto bude jednat i o vztah subjektů takového státu k němu samému. Někteří se mohou jistě cítit svobodněji v autoritativně zavedené osvícené diktatuře než ve státě demokraticky založeném těmi, s kterými se zrovna hodnotově neidentifikuje.

¹⁴ Částečnost překryvu vychází ze skutečnosti, že některé aspekty vyjmenovaných kritérií jdou naopak minimálnímu státu naproti. Jedná se zejména o lidská a základní práva v „základním“, tedy negativním pojetí. Ty totiž vymezují právě oblasti, do kterých se stát vydat nesmí. Pokud se někam vydat nesmí, není třeba, aby tak činil a aby za tímto účelem budoval příslušný aparát. Více k negativním právům a jejich vlivu na minimální stát viz níže.

¹⁵ Prameny práva jsou právní vědou vcelku jednoznačně popsány a přijímány. Jedná se tak o ústavní zákony, zákony, podzákonnou normotvorbu, mezinárodní závazky, evropské právo a právní obyčeje. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 72.

ovlivňováno interpretací, jak ze strany akademické obce, tak především soudů.¹⁶ Ústavní právo dnešní doby je tedy obsahově odlišné od toho, které platilo před 20 lety.¹⁷ Klíčovou charakteristikou ústavních omezení jsou jejich obtížná změnitelnost, která se zpravidla liší od postupů pro změnu norem nižší právní síly.¹⁸ Doktrína navíc v některých případech pracuje i s právní neměnností některých částí ústavního práva, to vše za předpokladu zachování kontinuity toho či onoho státu. To, jak je ústava stará, a jak se s ní i ze strany politické reprezentace zachází, pak může ovlivňovat obecnou ochotu ji dodržovat, či naopak používat jako trhací kalendář.

Na úrovni ústav rozlišujeme dvě základní skupiny pravidel, a sice část organickou, a část lidskoprávní. Ne všechna ústavní pravidla jsou však v kontextu minimálního státu relevantní. Z organického ústavního práva se jedná o některá ustanovení dle jejich specifického obsahu¹⁹, z lidskoprávní části pak výhradně o pozitivní závazky vyplývající z lidských práv. Ty jsou specifické tím, že na rozdíl od závazků negativních nařizují státu něco aktivně konat, či zajistit²⁰, a z povahy věci tedy vyžadují od státu aktivní jednání či činnost.

Lze tedy shrnout, že ústavní východiska pro minimální stát mohou představovat překážku v tom smyslu, že autoritativně, a nadto někdy s ambicí nezměnitelnosti, určují podobu státu co do jeho složení, orgánů a fungování. Nadto v sobě zahrnují lidskoprávní kategorii, která zejména prostřednictvím pozitivních závazků nutí státy k aktivnímu konání v mnoha různých oblastech, čímž zvyšuje rozsah státní agendy.

1.1.1.2 Mezinárodní závazky

Další velkou skupinu omezení svobodné vůle států představují mezinárodní závazky. Ty se budou projevovat zejména v pramenech mezinárodního práva, kterými jsou mezinárodní smlouvy, mezinárodní obyčejové právo a případně rozhodnutí relevantních orgánů soudního

¹⁶ Typicky soudů ústavních, avšak v některých případech i obecných.

¹⁷ Z hlediska legitimacy případných omezení je zajímavá úvaha, nakolik se jednalo o omezení latentní, avšak nevyjádřená, či naopak o přídavky k omezením původním. V kontextu tohoto textu však podstatná jejich *reálnost*, tedy to, zda veřejnou moc zavazují, či nikoliv.

¹⁸ V České republice tak například při ústavních změnách, jak známo, nelze přehlasovat nesouhlas Senátu, viz ustanovení čl. 39 odst. 4 Ústavy České republiky.

¹⁹ Určitý interpretační návod v tomto ohledu poskytují i preambule ústav, neboť z nich lze vyčíst vůli ústavodárce ve vztahu ke znění a smyslu jednotlivých normativních ustanovení obsažených v konkrétních člancích. Kupříkladu v preambuli Spojených států amerických tak o aktivních konání státu ve vztahu k lidským právům nic nenalezneme, v české Listině již alespoň zmínku o jejich zabezpečení nalezneme. V preambuli k Evropské úmluvě o lidských právech (která však není ústavním dokumentem) oproti tomu už nalezneme i zmínku o všeobecném a účinném zajišťování a dodržování. Jednat se však bude i o některá čistě organická ustanovení, například v předepsaném počtu poslanců, množství orgánů a úřadů, a podobně.

²⁰ MOWBRAY, Alastair. *The development of positive obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights*. Hart Publishing, 2004, s. 2

typu.^{21 22} Mezinárodní závazky přitom sice mohou být omezením dobrovolným, do budoucna se však stávají omezením podstatným, a to i s ohledem na proměnlivost politického směřování států v průběhu času.²³

Nejzásadnějším z hlediska povinností států jsou mezinárodní smlouvy, jakožto instrument, pomocí něhož na sebe určité závazky dobrovolně přejímají. Tyto smlouvy lze pro účely této práce dělit do dvou skupin, a sice smlouvy disponující vymáhacím mechanismem²⁴ a smlouvy, u nichž takový mechanismus chybí.²⁵ Druhá kategorie je přitom úzce provázána s následujícím oddílem. Omezení spadající do kategorie mezinárodních závazků se tak budou od kategorie následující vyznačovat zejména tím, že budou mít formu pramene práva.²⁶

Lze tedy shrnout, že mezinárodní závazky představují překážku minimálního státu v tom ohledu, že do právního řádu přímo či nepřímo vnášejí normy, které je stát, či jemu podřízené subjekty, nucen respektovat. Tato povinnost přitom může být i vymáhána nadnárodními orgány či společenstvími. Vliv států na obsah těchto norem může být velmi malý, a to zejména z důvodu změn v důsledku plynutí času, či rozšiřující interpretace původních závazků bez přímého vlivu zavázaných států.

1.1.1.3 Diplomacie a mezinárodní politika

Velmi úzce propojenou kategorií překážek minimálního státu, avšak stále odlišnou od té předchozí, představuje diplomacie a mezinárodní politika. Vazby mezi státy totiž mohou často znamenat mnohé. Politické deklaráce, ač pouhými slovy, mohou jiné státy od určitých kroků odradit, či je v nich naopak podpořit, což platí o to více, zahrneme-li do rovnice i faktory jako prostá vyjednávací, či dokonce vojenská síla.

²¹ ČEPELKA, Čestmír a ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. Vydání druhé. V Praze: C.H. Beck, 2018, s. 68 a násl.

²² Jako jsou například rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora, i kdyby jen v podobě interpretace jinak vzniklých závazků.

²³ Mezinárodní závazky lze zpravidla vypovědět, avšak politicky takové rozhodnutí nemusí být vůbec snadné učinit, a to i z hlediska mezinárodních vztahů. Více viz následující oddíly.

²⁴ Například v podobě soudního orgánu, či posláze rady ministrů, jako je tomu u Evropské úmluvy pro lidská práva, viz její ustanovení hlavy II.

²⁵ Prof. Kyselovi děkuji za poznámku ve smyslu, že i některé smlouvy takovým mechanismem nedisponující mohou být v důsledku využity orgánem, který takovou působnost má. Stalo se tak v případě Evropského soudu pro lidská práva, který se rozhodl k výkladu Úmluvy ve světle klimatických závazků, čímž jim fakticky vymahatelnost přiřknul. Více viz JAHN, Jannika. *The Paris Effect: Human Rights in Light of International Climate Goals and Commitments*. *Climate law, Columbia Law School*. Online. 26. 4. 2024. Dostupné z: <https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2024/04/26/the-paris-effect-human-rights-in-light-of-international-climate-goals-and-commitments/> [cit. 2024-07-01]

²⁶ Jakkoliv se může jednat o formu pramene práva mezinárodního, což odůvodňuje částečné splynutí s kategorií následující. S ohledem na faktickou nevymahatelnost některých součástí a pravidel mezinárodního práva jej totiž lze v některých jeho aspektech považovat spíše za politiku, jakkoliv neoddiskutovatelně důležitou a významnou.

Tento důsledek se paradoxně projevuje i pro mezinárodní smlouvy. Ač totiž některé z nich nedisponují vymáhacím mechanismem, přesto může být jejich vypovězení či nedodržování fakticky velmi obtížné, a to pro sílu smluvních stran jich účastných, či pro předmět jejich plnění. Uzavře-li některý stát mezinárodní smlouvu o dodávkách strategických surovin, například plynu, bude pro něj velmi obtížné nedostát svému závazku, například zaplacení sjednané ceny, a to pro nutnost přijetí samotného plnění, které bylo předmětem takové smlouvy. V případě smluvních partnerů může být velmi obtížné se vzepřít státu, který je kupříkladu vojensky výrazně silnější.²⁷ Příkladem takových smluv budou typicky smlouvy lidskoprávní, tedy takové, jejichž proponenti se hlásí k ideám v takových smlouvách vyjádřených. Ačkoliv se tedy nebude jednat o porušení závazku ze smlouvy samotné, neboť daný stát třeba ani nemusí být její přímou součástí, bude se jednat o porušení vyplývající z mezinárodní politiky a vztahů. Obava z důsledků porušení těchto neformalizovaných pravidel pak může představovat podstatnou překážku minimálního státu, neboť nekonání státu v některých aspektech veřejného života nemusí být jiným státům po vůli.²⁸

Lze tedy shrnout, že diplomacie a mezinárodní politika mohou pro minimální stát představovat zásadní překážky. V soudobém globalizovaném světě je totiž nutné, aby spolu státy alespoň do určité míry dovedly komunikovat a spolupracovat, což implicitně vyžaduje uznání režimu té či oné země. Vnější tlak tak může být určujícím faktorem pro přijetí či naopak zrušení právních norem různého typu, což může být o to výraznější, dojde-li k podmínění takového kroku tlakem na poskytnutí přírodních zdrojů či surovin.

1.1.1.4 Přírodní zdroje a ekonomická realita

Právě přírodní zdroje lze přitom označit za poslední kategorii překážek minimálního státu, kdy představují primárně omezení mimoprávní.²⁹ Tím se zároveň odlišuje od kategorií

²⁷ Nemusí se však jednat pouze o podobu „hrubé“, tedy typicky vojenské síly. Sílu lze totiž demonstrovat i ekonomickými prostředky. Některé státy například disponují takovými zásobami určité suroviny či produktu, že v případě zavedení tzv. dumpingových cen hrozí zničením celého vybraného ekonomického segmentu států ostatních. I to je příkladem síly, nadto takové, kterou kogentní normy mezinárodního práva veřejného jistě nezapovídají. Tomu odpovídá i význam slov *force* a *power*, v češtině obojí možné jako *síla*.

²⁸ Kupříkladu Čína tak spojuje důsledky s neuznáváním principu jedné Číny ze strany ostatních států. Vyjadřuje se přitom i k případům, kdy k takovému neuznávání dochází ze strany nikoliv státu samotného, ale i subjektů jemu podřazených. Více viz např. HÁLA, Martin. Restart Martina Hály: Dvě politiky jedné Číny. *Sinopsis*. Online. 14. 7. 2020. Dostupné z: <https://sinopsis.cz/restart-martina-haly-jedna-cina-dve-politiky/> [cit. 2024-07-01]

²⁹ To však, pochopitelně, platí pouze částečně. Zejména ekonomická rovina věci je do značné míry formulována právním prostředím. To totiž zajišťuje stabilitu práva, vymáhání pohledávek a investic a další faktory, které tak rozhodují o vstupu nejen zahraničního kapitálu do podnikatelského prostředí. Přesto je ekonomická realita jako celek vstupem mimoprávním, neboť jde především o soubor osob, jejich nápadů, úsilí a možností tyto hodnoty monetizovat v podobě zisku.

předešlých, formovaných právě státy prostřednictvím práva jakožto jejich jazyku. Přírodní zdroje i ekonomická realita, tedy podmnožiny této kategorie, jsou totiž do značné míry formovány na státní vůli nezávisle.

Nutnost státu chovat se určitým způsobem totiž může být dána i jeho geografickou polohou, a aspekty s ní spojenými. Množství vody a srážek na jeho území. Úrodnost půdy. Přímořská či vnitrozemská lokace. Existence a množství států sousedních, či jejich úplná absence. To všechno jsou faktory ovlivňující to, co všechno musí stát pro svou existenci aktivně činit. Odlišná bude situace státu, který je pro zajištění základních životních potřeb svých občanů nucen uzavírat smlouvy o dodávkách pitné vody, od státu, který může takovou situaci ponechat čistě na vůli občanů.

Přírodní zdroje jakožto jeden z předpokladů určujících povahu a podmínky pro vznik a fungování státu je však třeba chápat v širokém smyslu. Jedná se totiž jak o přírodní zdroje jako takové, tak o přírodní podmínky, které na tyto zdroje mohou i nemusí být navázané. Geografická poloha je přitom určujícím faktorem mnoha z nich, neboť ovlivňuje to, jaká bude na daném území kvalita půdy, převýšení, nebo právě i množství srážek. Podstatné přitom je, že ji státy mohou ovlivnit jen velmi obtížně, a navíc je něčím, co stát doprovází od jeho samého počátku, a úzce tak formuje jeho výslednou podobu. Dokonce i ústavní východiska a mezinárodní závazky jsou do značné míry poplatné tomu, jaké jsou přírodní podmínky, ve kterých se stát nachází, což se odvíjí právě od jeho geografické polohy.

Ekonomická realita je pak faktorem, který je vůči přírodním zdrojům faktorem sekundárním, neboť je výsledkem kombinace jich samých, spolu s lidmi a výsledky jejich činnosti v určitém vymezeném čase. I přesto se však jedná o stav, který je obtížné cíleně a rychle měnit³⁰, což z něj faktor pro to, jak určitý stát vypadá a funguje, jistě činí. Dopravní infrastruktura, průmyslový a energetický mix či míra a způsob zdanění, to všechno jsou faktory, které stát a jeho podobu ovlivňují.

Lze tedy shrnout, že přírodní podmínky spolu s na ně navázanou ekonomickou realitou představují pro minimální stát potenciálně klíčovou překážku, či naopak podstatné usnadnění jeho prosazení. Státy, ve kterých bude nutno vážít každou kapku vody, budou mít jistě jinou výchozí pozici než ty, ve kterých panuje hojnost či dokonce přebytky zdrojů, což se v důsledku projevuje právě i na jejich formě a velikosti.

³⁰ Viz např. Greater London Authority. The rationale for public sector intervention in the economy. *london.gov.uk*. Online. Březen 2006. Dostupné z: https://www.london.gov.uk/sites/default/files/gla_migrate_files_destination/rationale_for_public_sector_intervention.pdf [cit. 2024-07-01]

1.1.2 Shrnutí

V kapitole 1. 1 jsme se zabývali základní metodou zkoumání v této práci, a sice metodou hledání překážek minimálního státu. Překážky minimálního státu jsou podle ní něčím, co státu, který by chtěl být státem minimálním, brání v tom, aby tohoto síle dosáhl, a to různou intenzitou. Lze je členit do kategorií dle jejich působení, a to na přírodní zdroje a na ně navázanou ekonomickou realitu, diplomacii a mezinárodní politiku, mezinárodní závazky a ústavní východiska.

Co se zmíněné intenzity týče, přírodní podmínky, zahrnující i přírodní zdroje, jsou natolik určujícím faktorem, že do značné míry určují i podobu ostatních překážek v podobě mezinárodních závazků či ústavních východisek. Zároveň se však jedná o faktory, které jsou obtížně ovlivnitelné, neboť státy se s ohledem na mechanismus jejich vzniku vždy už někde nacházejí. Mohlo by se totiž zdát, že ostatní kategorie překážek minimálního státu jsou oproti přírodním podmínkám zanedbatelné, nicméně tomu tak není. To vyplývá právě z jejich obtížné změnitelnosti, kterou lze kompenzovat právě zejména prostřednictvím kategorií ostatních. Pečlivé nakládání s přírodními zdroji či jejich zajištění na mezinárodním trhu představují aktivity spadající do zmíněných kategorií ústavních východisek či mezinárodních závazků. Proto je třeba, a možná o to více, zkoumat i je. Ostatně platí, že chce-li být minimální stát skutečně státem minimálním, či se mu alespoň blížit, musí tak činit ve všech zmíněných oblastech.

Pečlivému čtenáři nejspíše neujde, že se v práci stále objevuje onen pojem minimálního státu, pod kterým jistě něco tuší, avšak se stále nedočte, co si pod ním představuje tato práce. To není zcela náhodné, neboť jejím klíčovým sdělením má být právě existence překážek bránících minimálnímu státu, ať již si pod ním představíme cokoliv. Je totiž zřejmé, že jejich povaha dokáže omezovat stát jakýkoliv, třebas i paternalistický a sociální, byť se v některých ohledech jedná o omezení „druhým směrem“, než u států minimálních. I ten, kdo by o minimálním státu dosud žádnou představu neměl, však může být uklidněn, neboť se jím obecně budeme zabývat hned v následující kapitole.

1.2 Minimální stát

Záměrem této kapitoly je předestřít obecné úvahy o minimálním státu. Nejprve se tedy zaměříme na jeho pojem a vývoj jako takový. Tyto základní poznatky rozšíříme pojednáním o výhodách, a částečně i nevýhodách minimálního státu, přičemž následně zanalyzujeme soudobou situaci a státy v ní. Závěrem oddílu se pokusíme minimální stát za použití poznatků

z této kapitoly alespoň rámcově vymežit, což následně umožní snáze vnímat konkrétní překážky jemu do cesty kladené, o nichž bude práce v dalších kapitolách pojednávat.

1.2.1 Úvodní poznámky

Stát je, dle již tradiční Jellinekovy konstrukce, souborem území, obyvatelstva a veřejné moci.³¹ To, kde přesně se státy vzaly, není snadné zodpovědět. Některé starší teorie se snaží jejich původ osvětlit různými způsoby, ať už je tomu od boha, společenskou smlouvou, či v důsledku násilí.³² Jisté je však jedno, a sice, že současný stav je nepochybným výsledkem těchto procesů.³³ Státy jsou přitom různé, a lidé mají zpravidla omezené možnosti volby, ve kterém z nich chtějí žít.³⁴ Možnost ovlivnit způsob fungování státu, ve kterém konkrétní osoba žije, je pak statisticky velice malá.³⁵ Státy jsou tak každodenní součástí naší reality, součástí, jež se obtížně ovlivňuje a mění, a bez které se zároveň v globalizovaném světě 21. století spíše neobejdeme.³⁶ Některé přitom mohou mít ambici kontrolovat vše³⁷, jiné naopak mohou být velmi liberální. Hledat státy, které jsou označitelné jako státy minimální, je však nesnadné.

Minimální stát je konceptem obvykle spojovaným s libertariánskými politickými teoriemi. Jeho hlavním prvkem je prosazování takového modelu vládnutí, či spíše státní správy, který zajišťuje co možná nejmenší zásahy do svobody jednotlivce. To však neznamená, že by takový stát nevykonával činnosti žádné. Jedná se zejména o zajišťování funkcí ochranných a vymáhacích, zahrnuty naopak typicky nejsou funkce sociálně zabezpečovací či tržně regulatorní, přinejmenším ne nad rámec nezbytného minima.³⁸

³¹ JELLINEK, Georg. *Všeobecná státověda*. V Praze: nákladem Jana Laichtera, 1906, s. 179 a násl.

³² Například HARDING, Allan. The Origins of the Concept of the State. *History of Political Thought*, vol. 15, no. 1, 1994, pp. 57-72. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/26214385> [cit. 2024-07-01]

či JELLINEK, Georg. *Všeobecná státověda*. V Praze: nákladem Jana Laichtera, 1906, s. 144 a násl.

³³ Berme v potaz pouze entity, které jako státy označit lze, tedy alespoň do určité míry funkční, či alespoň relevantní (jako např. Korejská lidově demokratická republika) součástí mezinárodního společenství.

³⁴ Ne snad, že by takové možnosti vůbec neexistovaly. Zájem států na zahraničních pracovnících poháněný zvyšováním životní úrovně místních i integrační procesy v rámci Evropské unie mohou být příkladem zvyšování mobility, ze strany státu nadto iniciovanými.

³⁵ To platí za předpokladu, že jedna konkrétní osoba chce společnost ovlivnit jinak než všechny osoby opačné. V případě synchronizovaného postupu více osob se jejich síla, zcela zřejmě, zvětšuje.

³⁶ S rozvojem moderních technologií je život jednotlivce bez státní moci spíše utopickou představou. To platí zejména s ohledem na omezený povrch Země, spolu s tendencí států regulovat za pomoci síly zdroje nacházející se na jejich území. V České republice si tak sice vodu k pití obstarat stále bez intervence státu lze (ač i zde jde *de lege lata* o svolení k odběru povrchové vody), rybu či jinou zvěř si již neulovíte. Situace není o mnoho lepší ani v případě vědomého protisystémového života, jako je například bezdomovectví. I v takovém případě má totiž veřejná moc ambici život těchto osob, leckdy i zásadně, ovlivňovat. Viz DROZD, Václav. Házeli nás do Jizery a měli z toho srandu. *Deník Alarm*. Online. 14. 3. 2018. Dostupné z: <https://denikalarm.cz/2018/03/hazeli-nas-do-jizery-a-meli-z-toho-srandu-2/> [cit. 2024-07-01]

³⁷ Či spíše absolutní kontrolu nad tím, co kontrolovat nebudou. Takovým státem je například Čína.

³⁸ To přitom souvisí přímo se základními funkcemi státu, musí však být vykládáno v souladu se zásadou vědomé zdrženlivosti.

Poznat minimální stát nemusí být vždy snadné, optiky, kterými jej lze hodnotit, však existují přinejmenším dvě. První z nich spočívá v hledisku ústavních omezení a politické vůle. V rámci něj se pomocí studia práva lze dopátrat těch aktivit, které stát vykonává, jelikož je to právě právo, prostřednictvím něž stát hovoří navenek.³⁹ Druhou možnou optikou je využití rozpočtů. Platí totiž, že peníze jsou obecným určovatelem hodnot a prostředkem směny.⁴⁰ Vzhledem k tomu, že naprostá většina aktivit vykonávaných státem představuje určitou hodnotu, ať už na výdajové či příjmové stránce, nelze nalézt mnoho oblastí, ve kterých by stát svou moc vykonával, aniž by taková aktivita byla ve státním rozpočtu reflektována.^{41 42}

Vyjdeme-li z předpokladu, že funkce státu mají být výrazně omezeny⁴³, je nutné se zabývat tím, které z oblastí funkcí státu přetrvají. Podíváme-li se totiž na současný stav, zjistíme, že funkcí vykonávaných státem je celá řada, a to od těch potřebných, až po ty zcela zbytné.⁴⁴ Mezi základní funkce, které bývají minimálnímu státu přisuzovány, se počítá zejména ochrana práv. Těmi základními jsou již od dob Johna Locka⁴⁵ právo na život, osobní svobodu a vlastnictví. Tento základní požadavek je zároveň jednou z nejrobustnějších materiálů státem provozovaných, a to zejména kvůli množství vztahů a situací pod tuto množinu podřaditelných. Další z funkcí, kterou i minimální stát zajišťuje, je zjednávání spravedlnosti a s ní spojený monopol na legitimní násilí. V minimálním rozsahu jsou pak přípustné role při internalizaci externalit či jiných tržních selhání.⁴⁶ S tím souvisí i míra minimální potřebné regulace, typicky ve vztahu k zachování jedné z klíčových hodnot popsaných výše, zejména však života a s ním částečně souvisejícího zdraví. Ne snad přímo rolí, ale spíše zásadou minimálního státu pak je

³⁹ ŠKOP, Martin a VACKOVÁ, Barbora. Právnícké pole: tvorba práva a hra o autonomii. *Academia.edu*. Online. 2012. Dostupné z:

https://www.academia.edu/12585292/Pr%C3%A1vníck%C3%A9_pole_tvorba_pr%C3%A1va_a_hra_o_autonomii [cit. 2024-07-01]

⁴⁰ JEVONS, W. Stanley. Money and the Mechanism of Exchange. In: *General Equilibrium Models of Monetary Economies*. Academic Press, 1989. p. 55-65., s. 63

⁴¹ Výjimkou jsou zejména aktivity provozované státními podniky či státem vlastněnými korporacemi. Tak například Česká pošta pro stát zajišťuje převážnou část doručování úředních dokumentů. Dále se pak jedná o soukromé financování státní činnosti, tedy zejména koncese ve smyslu zákona o zadávání veřejných zakázek, grantové a dotační peníze ze zdrojů jiných než státních.

⁴² Profesoru Kyselovi děkuji za poznámku, že finance, vymezené státním rozpočtem, lze nadto využít k neformální incentivizaci v oblastech, ve kterých chybí pravomoc. Subjekty tak mohou být motivovány k určitým činnostem, ke kterým by jinak samy třeba nepřistoupily. K tomu je však třeba dispoziční oprávnění státu k takové činnosti, a zároveň dostatečné zdroje na příjmové stránce.

⁴³ O tom, proč tomu tak má být, pojednává následující oddíl.

⁴⁴ Takovou je například vlastnění podílů v obchodních korporacích, které samostatně podnikají na trhu, aniž by uspokojovaly veřejný zájem.

⁴⁵ LOCKE, John. *Dvě pojednání o vládě*. Praha: Československá akademie věd, 1965, s. 198

⁴⁶ Které však mohou vznikat v důsledku regulace, což opět zdůrazňuje potřebu minimalistického přístupu v tomto směru. Jednat se tak bude opět pouze o zásahy směřující k ochraně základních funkcí státu.

nízká míra zdanění, která však vychází z relativně nízkých nákladů na jeho provoz.⁴⁷ Poslední, avšak klíčovou zásadou je důraz na jednotlivce, jeho autonomii vůle, a s tím spojenou schopnost řešit vyvstanuvší problémy i bez přímé účasti státu, soukromými prostředky. Tento přístup je v přímém kontrastu s aktivní formou vládnutí státu paternalistického, státu, který se bez zásahů a intervencí takřka neobejde. Koncept minimálního státu tak lze sledovat ve dvou základních rovinách odrážejících jeho klíčové aspekty, rovině politických svobod a rovině ekonomických svobod. Politické svobody souvisejí zejména s vůlí jednotlivce vůči státní moci ji omezující. Možnost se svobodně pohybovat či vyjadřovat. Možnost se smluvně zavázat dle své vůle. Možnost se shromažďovat či mít své přesvědčení. To všechno jsou záležitosti spadající do svobod politických. V rovině svobod ekonomických se pak jedná zejména o možnost volně vstupovat na trh, právo podnikat bez vnějších omezení či možnost rozhodovat o svém jmění v jeho celistvosti. Toto odlišení by nemuselo být významné, v realitě dnešních států je však klíčové v tom, že zmíněné dvě roviny na sobě mohou fungovat relativně nezávisle.

1.2.1.1 Minimální stát v nejen politickém myšlení

Samotný koncept minimálního státu pak není žádnou novinkou. Přemýšleli o něm již mnozí, to, co se však liší, jsou východiska, která je k takovým úvahám vedla. Už toto historické rozdělení přitom sleduje buď linku svobody politické, či svobody ekonomické. Není překvapením, že prvním, jehož myšlenky je vhodné v kontextu konceptu minimálního státu sdílet, je John Locke.

Tento anglický filosof je snad prvním, kdo při uvažování o státu, a to dokonce i tom minimálním, přijde na mysl. Jeho dílo *Dvě pojednání o vládě* z roku 1689 představuje jedno z nejznámějších děl politické filosofie, čemuž odpovídá i to, jak často je na tohoto důležitého autora navazováno.⁴⁸ John Locke nad státem uvažoval jako nad subjektem, který má mít jen tolik moci, kolik je třeba k zachování individuálních práv a zajištění naplnění společenské smlouvy.⁴⁹ Dle ní spočívá hlavní úkol státu v zajištění základních práv představovaných právem na život, svobodu a vlastnictví.⁵⁰ Tato přirozená práva jsou dle něj něčím, co je lidem vlastní, avšak zároveň něčím, co je obtížné chránit a co může vyvolávat neshody. Tyto obtíže

⁴⁷ Ostatně, i v současnosti při tvorbě rozpočtů platí zásada přednosti výdajů před příjmy, jakkoliv je při dlouhodobých rozpočtových schodcích jen těžko uplatnitelná k benefitu daňových poplatníků. Viz např. MARKOVÁ, Hana a BOHÁČ, Radim. *Rozpočtové právo*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2007

⁴⁸ Například vyhledavač akademických prací Google Scholar při vyhledávacím dotazu přesné fráze „John Locke“ nabídne přibližně 412 000 výsledků. Pro srovnání, při vyhledání přesné fráze „Václav Klaus“ nabídne tatáž databáze výsledků přibližně 16 700, u fráze "de Montesquieu" pak necelých 78 000.

⁴⁹ Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. John Locke. *plato.stanford.edu*. 2. 9. 2001 [7. 7. 2022]. Online. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/locke/>, část 4 [cit. 2024-07-01]

⁵⁰ LOCKE, John. *Dvě pojednání o vládě*, kap. 9

pak může překonat právě vznik státu, a to na základě společenské smlouvy⁵¹, tedy domluvy těch, od nichž moc pochází, s tím, na něhož přechází.⁵² Tím prvním jsou jednotlivci, tím druhým stát, přičemž k přenosu dochází prostřednictvím lidu. Locke si byl vědom nebezpečí plynoucích z příliš mocného státu, i proto do smýšlení o něm zahrnul řadu výjimek a záruk.⁵³

Dalším z autorů, jehož jméno při uvažování o minimálním státu vytane na mysl, je přeci jen o něco novodobější Robert Nozick. Tento americký filosof minulého století proslul svou obhajobou minimálního státu, prezentovanou zejména v knize *Anarchie, stát a utopie*.⁵⁴ Jakkoliv se toto dílo soustředí zejména na morální obhajobu minimálního státu, kdy hlavní roli hraje kritérium spravedlnosti, pojednává v něm autor i o minimálním státu samotném⁵⁵. Dle Nozicka stát vzniká přirozenými interakcemi mezi subjekty, a to zejména z jejich potřeby vzájemně ujišťovat a utvrzovat své dohody a závazky.⁵⁶ Hlavním úkolem takového státu je pak přirozeně ochrana jednotlivců před negativními vlivy jako jsou krádeže, podvody či násilí, spolu s vymáháním jimi uzavřených smluv.⁵⁷ Jakékoliv další jednání státu nad tyto základní funkce pak dle Nozicka naopak zakládá riziko porušení práv jednotlivců.⁵⁸

Jak bude zřejmé i dále v této práci, minimální stát není předmětem debat pouze v politické teorii, nýbrž i v té ekonomické. Jedním z autorů nahlížejících na stát právě touto perspektivou je Adam Smith, přední postava klasické ekonomie. Tento britský filosof je často nazýván „otcem kapitalismu“⁵⁹, přičemž toto označení s ohledem na jeho důraz na volný trh není náhodné. Mohlo by se zdát, že jeho teorie nemají s minimálním státem příliš společného, co do ekonomické funkce státu jakožto regulátora trhu a garanta smluv tomu tak však rozhodně není. Dle Smithe má stát tři základní funkce, vyjádřené v jeho díle *Bohatství národů*.⁶⁰ Jedná se o obranu státu, zajišťování spravedlnosti a zajišťování veřejných statků. Obrana státu přitom zahrnuje ochranu před vnějšími hrozbami, zajišťování spravedlnosti zejména ochranu jednotlivců před útlakem společnosti, včetně požadavku na vynuovení smluv a zajišťování

⁵¹ Tamtéž, s. 185

⁵² Tamtéž, kapitola II, s. 145

⁵³ Tamtéž, kapitola 13

⁵⁴ Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. Robert Nozick's Political Philosophy. *plato.stanford.edu*. 22. 6. 2014 [21. 4. 2022]. Online. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/nozick-political/> [cit. 2024-07-01]

⁵⁵ NOZICK, Robert. *Anarchie, stát a utopie*. Praha: Academia, 2015, s. 9

⁵⁶ Tamtéž, s. 13 a násl.

⁵⁷ Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. Robert Nozick's Political Philosophy. *plato.stanford.edu*. 22. 6. 2014 [21. 4. 2022]. Online. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/nozick-political/> [cit. 2024-07-01], kap. 3

⁵⁸ NOZICK, Robert. *Anarchie, stát a utopie*, s. 26 a násl.

⁵⁹ Internet Encyclopedia of Philosophy. Adam Smith. *iep.utm.edu*. Online. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/smith/> [cit. 2024-07-01]

⁶⁰ SMITH, Adam. *An inquiry into the nature and causes of the Wealth of nations*. Oxford: Oxford University Press, 1993

pořádku, a zajištění veřejných statků poskytování těch služeb, které trh dle Smithe nedokáže efektivně zajistit, tedy zejména vzdělání či infrastruktury.⁶¹ Zejména poslední požadavek se nejeví příliš ve prospěch minimálního státu, to však Smith kompenzuje svým striktním odmítáním tržní regulace a přílišných zásahů státu do tržního prostředí, neboť právě volný trh je dle něj nejlepším nástrojem pro efektivní alokaci zdrojů.⁶²

Dalším autorem, zabývajícím se minimálním státem zejména z ekonomického pohledu, je Milton Friedman. Tento americký ekonom dvacátého století představuje dalšího z obhájců volného trhu spolu s minimálními regulatorními zásahy ze strany vlád. Ve svém díle Friedman obhajuje minimální stát jako právě takový, který je schopen zajistit ochranu práv jednotlivců, vládu práva a ekonomickou stabilitu prostřednictvím racionální monetární politiky.⁶³ Jeho klíčová myšlenka z hlediska minimálního státu tkví v tezi, že stát má zajišťovat pouze ty funkce, které nedokáže efektivně zajistit soukromý sektor.⁶⁴ Takovými funkcemi může být ochrana vlastnických práv spolu s vymáháním smluv, poskytování některých veřejných statků⁶⁵ či tvorba právě monetární politiky, schopné bránit negativním jevům jako je například vysoká inflace.⁶⁶ Friedman platí za kritika opatření jako jsou minimální mzdy, bohatá politika sociálního zabezpečení či přílišná tržní regulace, neboť se jedná o faktory pozměňující tržní prostředí, směřující jej k větší neefektivitě. To je pro minimální stát důležité východisko, stejně jako jeho názor, že ekonomická svoboda je úzce provázána se svobodou politickou, neboť vláda omezující ekonomická rozhodnutí v konečném důsledku limituje rozhodovací prostor i pro jednotlivce a jeho osobní svobodu.⁶⁷

Ne všichni autoři zabývající se problematikou minimálního státu jsou však jeho příznivci, ať už v politickém či ekonomickém slova smyslu. S ohledem na to, že kritiky není nikdy dost, si připomeňme jediného, a sice Karla Marxe. Tato klíčová postava socialistického uvažování, která položila základ jedné z nejvražednějších politických ideologií světa⁶⁸, se ve

⁶¹ Tamtéž, kniha V., s. 1088 a násl.

⁶² Internet Encyclopedia of Philosophy. Adam Smith. *iep.utm.edu*. Online. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/smith/> [cit. 2024-07-01], bod 3.a

⁶³ Encyclopedia Britannica. Milton Friedman. *www.britannica.com*. 29. 5. 2024. Online. Dostupné z: <https://www.britannica.com/money/Milton-Friedman> [cit. 2024-07-01]

⁶⁴ FRIEDMAN, Milton. *Kapitalismus a svoboda*. Praha: Liberální institut, 1993

⁶⁵ Typicky obrany, zajišťování a vymáhání práva, či infrastruktury, či obecně těch, které jsou třeba pro zajištění funkčního trhu v širším slova smyslu.

⁶⁶ The Library of Economics and Liberty. Milton Friedman. *econlib.org*. Online. Dostupné z: <https://www.econlib.org/library/Enc/bios/Friedman.html> [cit. 2024-07-01]

⁶⁷ FRIEDMAN, Milton a FRIEDMAN, Rose D. *Svoboda volby*. Praha: Liberální institut, 1992

⁶⁸ BARTOŠEK, Karel; DLABALOVÁ, Zuzana; OUŘEDNÍK, Patrik; TŮMA, Oldřich; WERTH, Nicolas et al. *Černá kniha komunismu: zločiny, teror, represe. I*. Praha: Paseka, 1999, zejména předmluva a úvod. Jedná se sice o kontroverzní dílo, v českém kontextu však lze zmínit i zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu, zejména jeho preambuli a § 1.

svém díle zabývala i povahou státu a jeho rolí.⁶⁹ Dle Marxe minimální stát podporuje třídní nerovnost a ekonomickou disbalanci mezi lidmi, tedy hodnoty vlastní státům kapitalistickým. Stát totiž dle Marxe není ve skutečnosti nezávislým arbitrem, nýbrž zastáncem kapitalistů a jejich pomocníkem.⁷⁰ V jejich buržoazních rukou pak představuje nástroj útlaku a prostředek vykořisťování zejména dělnické třídy.⁷¹ Takového státu je dle Marxe třeba se zbavit, a to prostřednictvím mezistupně v podobě diktatury proletariátu, a následně jeho úplným opuštěním pro finální absenci potřeby stát jako takový vůbec mít, neboť třídní ani jiné spory již nebudou existovat.

Všichni zmínění autoři jsou pro uvažování o minimálním státu relevantní. Rozhodně nepředstavují autory jediné, výše uvedený stručný popis jejich myšlení však dobře podtrhuje myšlenku, že uvažování o minimálním státu není ničím novým, ba ani ojedinělým, a to jak v politické filosofii, tak v ekonomii. Lze shrnout, že zatímco Locke či Nozick považují za klíčové hodnoty při uvažování o velikosti státu zachování určitých kategorií individuálních svobod, Smith jeho hlavní roli vidí v zajištění volného trhu jakožto klíčového prostředku společenského rozvoje. Friedman pak tyto proudy do určité míry propojuje, když ve volném trhu, zajišťovaném právě minimálním státem, spatřuje prostředek pro zajištění oněch individuálních svobod. Oba ekonomové však upozorňují i na limity, které minimální stát má, a státu samotnému tak některé úkoly nad rámec těch pocházejících od Johna Locka přisuzují. Zajímavá je pak i pozice Karla Marxe, neboť by se na první pohled mohlo zdát, že představuje zastávku minimálního státu v jeho nejčistší podobě, neboť předvídá absenci potřeby stát vůbec mít, a jeho faktický zánik. To je ovšem mylný pohled. Jak bylo řečeno již v samotném úvodu této práce, koncept státu minimálního totiž stát jako takový předpokládá, a to právě z důvodu přijetí lidské reality, spočívající v potřebě zajistit řešení běžných neshod, vymáhání smluv či právě základní bezpečnosti. Zároveň je však zřejmé, že soudobá realita je ještě o něco komplexnější než ta, se kterou zmínění autoři pracovali. Digitalizace, globalizace, zpracování velkých dat či růst populace a s ním související omezené zdroje představují faktory, které dnešní státy musejí brát v potaz. V potaz je přitom musejí brát i ty státy, které chtějí být státy minimálními. Všechny tyto nové faktory, spolu s faktory starými, tradičními, lze pak považovat za zmíněné překážky, které minimálnímu státu stojí v cestě. Právě proto se tato práce zaměřuje zejména na jejich identifikaci a zkoumání.

⁶⁹ Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. Karl Marx.. plato.stanford.edu. 26. 8. 2003 [21. 12. 2020]. Online. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/marx/> [cit. 2024-07-01]

⁷⁰ Tamtéž, bod 7.1

⁷¹ Tamtéž, bod 7.2

1.2.1.2 Dílčí shrnutí

Prozatím lze tedy učinit dílčí závěr, že minimální stát je státem, který jistě nebude paternalistický, naopak, jedná se o stát, který rozhodování do značné míry ponechává v rukou jemu podřízených subjektů. Zároveň se jedná o stát, který je nízkonákladový, a pro svůj provoz nepotřebuje mnoho. Také se však jedná o stát, který zajišťuje základní funkce ospravedlňující jeho existenci, neboť stát, který nevykonává nic, není opodstatnitelný, a vlastně asi ani státem jako takovým. Základní funkce ospravedlňující existenci státu jsou přitom v čase proměnné, a v důsledku historického vývoje stále složitější, jak bylo naznačeno v pasáži pojednávající o autorech minimálním státem se zabývajících.

Cílem tohoto oddílu je pojednat o pojmu minimálního státu, neboť je užitečným pro zkoumání jeho překážek v druhé části práce. Zmíněná kritéria a úvahy již čtenáři jistě poskytují určitý náhled na to, co že oním minimálním státem je, stále se však nejedná o jasně vymezenou oblast. O tu se sice nebude s ohledem na množství proměnných jednat nikdy, přesto se však před finálním vymezením podívejme na další faktory, vstupující v debatě o pojmu minimálního státu do hry.

1.2.2 Proč vůbec chtít minimální stát

V kontextu zkoumání minimálních států se jeví vhodným vyložit, proč bychom vůbec takový stát mohli chtít, či proč bychom se k němu alespoň mohli chtít přibližovat. Tyto důvody mohou být vcelku prosté, záleží však na tom, jakou jim kdo přikládá váhu. Jedním z klíčových důvodů, proč minimální stát chtít, je skutečnost, že bohatství a zdroje jsou omezené.⁷² V souvislosti s individuálním hodnotovým nastavením tak můžeme chtít, aby se s nimi dělo leccos. Nevěříme-li na vyšší dobro a moudrou vládu, zdá se být lepším co nejvíce takových prostředků ponechat jednotlivcům, tak, aby s nimi naložili, jak uznají sami za vhodné.⁷³ Tomu je však třeba uzpůsobit pozitivní právní úpravu. Minimální stát je tak v konečném důsledku ultimátním projevem důvěry v jednotlivce a jeho rozhodování. S tím souvisí další klíčová hodnota, zejména oproti současnému stavu, a sice prosazení neakcesorické svobody jakožto měřitelného a vymahatelného požadavku formulovaného v podobě subjektivního práva.

⁷² Neboť platí zákon zachování hmoty a zákon zachování energie, jakožto právem nezměnitelné fyzikální zákony. Study.com. Laws of Physics. *Study.com*. 25. 9. 2022. Online. Dostupné z: study.com/academy/lesson/laws-physics-list-example-problems.html [cit. 2024-07-01]

⁷³ Je jistě relevantní tázat se, zdali se skutečně má jednat o svěření jednotlivcům všem, či pouze některým. Prvoplánovitá odpověď jistě zní, že všem, na druhý pohled však může být zjevné, že se o zcela všechny bezpochyby jednat nebude. S ohledem na omezené kapacity některých jedinců se tak zřejmě bude jednat pouze o maximum možného, samozřejmě s horní limitací v podobě zákonů, směřujících zejména k zamezení výkonu moci nad druhými.

Stejně jako jiné koncepty, i minimální stát má své výhody a nevýhody. To, co z dále uvedeného činí jednu či druhou kategorií, je pak, jak již bylo uvedeno výše, do značné míry ovlivněno hodnotovým nastavením čtenáře. Co se výhod týče, za tu nejvýznamnější lze jistě označit prosazení autonomie vůle jednotlivce. Tou se rozumí schopnost utvářet svá vlastní rozhodnutí bez toho, aniž by je závazně ovlivňoval kdokoliv další.⁷⁴ Tento aspekt stojí za zvláštní pozornost, neboť v kontextu vztahu jednotlivce a státu je obzvláště důležitý. Zatímco při střetu vůlí jednotlivce s dalšími jednotlivci existuje reálná možnost na prosazení té či oné vůle⁷⁵, při střetu se státem je taková možnost v zásadě mizivá.⁷⁶ Tato myšlenka přitom stojí za samotnou podstatou potřeby regulace státní moci co do její intenzity a rozsahu. Neomezíme-li stát včas, nemusí se nám to povést už nikdy. Právě proto je třeba státu klást do cesty efektivní překážky, které mohou sloužit jako záruky vůči zneužití moci.⁷⁷ Ještě efektivnější cestou, jak zmíněné zajistit, je státu do rukou dané nástroje vůbec nesvěřovat. Pokud jimi nedisponuje, nemůže k jejich zneužití dojít. Uvedené lze považovat za výchozí pravidlo při omezování státní moci, neboť záruky mohou selhat, zatímco úplná absence se nahrazuje jen obtížně.⁷⁸ Další z výhod minimálního státu je pak prosazení ekonomických svobod. Volný trh s minimálními korektivy⁷⁹ je nejefektivnějším mechanismem ekonomického rozvoje, a to zejména v kontrastu s hospodářstvím plánovaným, na stát vázaným. Je to pak ekonomický rozvoj, který do značné míry zajišťuje potřeby lidí na daném území žijících. Je totiž zřejmé, že hodnoty se netvoří

⁷⁴ Cambridge Dictionary of English. Heslo „Autonomy“. *dictionary.cambridge.org*. Online. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/autonomy> [cit. 2024-07-01].

MORENO, Alvaro; ETXEBERRIA, Arantza; UMEREZ, Jon. The autonomy of biological individuals and artificial models. *BioSystems*, 2008, 91.2: 309-319, s. 309. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.biosystems.2007.05.009> [cit. 2024-07-01]

⁷⁵ Do hry pochopitelně vstupuje celá řada vnějších faktorů, zejména biologického charakteru. Fyzická síla, úroveň inteligence či zkušenosti jsou všechno faktory, které ve značné míře určují to, či vůle se nakonec prosadí. Jednou z rolí státu, i minimálního, je pak nastavit základní pravidla hry tak, aby tento střet nebyl zcela jednostranný.

⁷⁶ Je třeba brát v potaz, že právní stát obsahuje více složek moci. Současné výhry jednotlivců nad státem, typicky v rámci správního soudnictví, tak fakticky nepředstavují prohru státu, nýbrž prosazení jeho dobrovolných autoregulačních mechanismů. Pokud by totiž stát nechtěl, a nedonutily-li by jej k tomu vnější faktory, nikdy by proti jednotlivci prohrát nemohl, ledaže by došlo k faktickému splynutí těchto entit.

⁷⁷ Pojem zneužití může být různý, v tomto ohledu se jedná zejména o využití způsobem, který zasahuje do práv jednotlivcům s vyšší intenzitou, než se původně předpokládalo.

⁷⁸ S trochou nadsázky lze říci, že stát musí být minimální, protože pokud nebude, tak lidem nezbyde z jejich svobod nic. To málo, co stát zajišťuje, jsou pak záruky proti zbavení těchto svobod ze strany nestátních subjektů.

⁷⁹ DIMSON, Elroy; MUSSAVIAN, Massoud. Market efficiency. *The current state of business disciplines*, 2000, 3.1: 959-970. Dostupné z: <http://www.e-m-h.org/DiMu00.pdf> [cit. 2024-07-01]

či závěry z PHILIPPON, Thomas; SKRETA, Vasiliki. Optimal interventions in markets with adverse selection. *American Economic Review*, 2012, 102.1: 1-28. Dostupné z: [doi.org/ 10.1257/aer.102.1.1](https://doi.org/10.1257/aer.102.1.1) [cit. 2024-07-01]

z něčeho, a vše má svou cenu.⁸⁰ Volný trh je pak vhodným mechanismem, jak zajistit co možná nejzdárnější rozvoj těchto hodnot.^{81 82}

1.2.2.1 Paradox efektivity

Jedním ze zajímavých střetů mezi náklady na provoz států a jeho efektivitou je skutečnost, že aby byl stát co nejméně nákladný, je vhodné, aby byl co nejeftivnější. To je ovšem problematické, neboť efektivní stát zároveň disponuje více nástroji, kterými může potenciálně zasahovat do svobody jednotlivce, a tyto nástroje zároveň umí lépe využít.

Popisovaný problém se nejlépe demonstruje na problematice analýzy velkých dat. Zatímco ještě v relativně nedávné minulosti byly určité typy kontrolních činností nemožné, a tedy se příliš neuvažovalo nad potenciálem jejich zneužití, v současnosti tomu tak už není. Jako příklad může sloužit analýza účetních dokladů. Zatímco v tištěné podobě bylo faktické nemožné zanalyzovat veškeré podklady těch osob, které je mají povinnost ukládat⁸³, v dnešní době tomu tak již za předpokladu existence dokladu v elektronické podobě není. Uvedené se projevuje například v institutu tzv. kontrolního hlášení u daně z přidané hodnoty⁸⁴, kdy obě strany mají povinnost daňový doklad evidovat u správce daně, který tak má obsah účetního dokumentu k dispozici. Tento mechanismus se může jevit jako neškodný, jeho základní principy však lze využít v mnohem větší škále. Není tomu tak dlouho, co veřejným prostorem

⁸⁰ Jako vhodný příklad může sloužit distribuce a vývoj vakcín za pandemie Covid-19. Před jejím vypuknutím by se mohlo zdát, že zájem na řešení globálních pandemií je natolik zásadní, že vakcíny budou „neomezeně financovány“, šířeny a distribuovány tak, aby byly co nejdříve dostupné co největšímu počtu lidí. Tak se ovšem nestalo. Platí totiž již uvedené, a sice, že peníze jsou skutečně obecným určovatelem hodnot. Nikdo tedy nebude pracovat na vývoji léčiva bez nároku na odměnu, přičemž ta je reflektována právě výší prostředků na takový vývoj potřebných. Hodnoty přitom nevzniknou samy. Je třeba celkového rozvoje a prosperity, aby mohly být financovány potřebné aktivity, včetně těch pro život nezbytných.

⁸¹ V dnešní globalizované společnosti samozřejmě s určitým ohledem na externalitu. Vhodným příkladem může být zákaz spalovacích motorů v EU od roku 2035, zavedený nařízením (EU) 2019/631, který je z ne zcela pochopitelných důvodů formulován co do konkrétního opatření a nikoliv co do svých cílů, čímž právě využití tržních mechanismů zabraňuje.

⁸² Profesoru Kyselovi děkuji za poznámku ve smyslu, že jedním z důvodů proměny liberalismu 20. století byl strach z potenciální nadvlády velkých korporací, mnohdy považovaných za nebezpečnější, než jsou státy. To je samozřejmě pravda, velké korporace však mohou představovat z hlediska tržních mechanismů již tržní selhání, například v podobě monopolu či oligopolu, viz např. STERN, Nicholas. The effects of taxation, price control and government contracts in oligopoly and monopolistic competition. *Journal of Public Economics*, 1987, 32.2: 133-158, s. 135. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/0047-2727\(87\)90009-0](https://doi.org/10.1016/0047-2727(87)90009-0) [cit. 2024-07-01]. Zároveň se čím dál více ukazuje, že státy jsou schopny při využití moderních technologií shromažďovat a využívat data od více soukromých společností, čímž se jejich potenciál zvyšuje. Příkladem může být známá kauza společnosti Huawei, a v ní zmiňovaná rizika předání dat právě čínské vládě, viz DOU, Eva. Documents link Huawei to China's surveillance programs. *The Washington Post*. Online. 14. 12. 2021. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/world/2021/12/14/huawei-surveillance-china> [cit. 2024-07-01]. Nejen tedy, že potenciálně nedovedeme efektivně společností bránit v shromažďování dat, státy samotné tato data agregují a využívají je prostřednictvím technologií a aparátu ve svůj prospěch. Nebudou-li disponovat ani jedním, nebude se tak dít.

⁸³ Viz § 1 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví.

⁸⁴ Ustanovení § 101c zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.

rezovaly názory na zavedení daně z cukru.⁸⁵ Součástí těchto úvah přitom bylo pomocí daňových dokladů propojených s konkrétní osobou pomocí platebních karet vyměřovat výši zdravotního pojištění v závislosti na rizikovém množství konzumace, a s ní pravděpodobně spojené obezitě.⁸⁶ Tyto potíže přitom může vyřešit právě stát minimální, neboť nedisponuje nástroji a kapacitami pro zneužití svých pravomocí na úkor svobody jeho obyvatel, a to i v případech, kdy by jimi snad zrovna disponoval z odlišných důvodů.

1.2.3 Nevýhody minimálního státu

Stejně jako u čehokoliv jiného, i u minimálních států lze hledat jejich výhody a nevýhody. Zřejmě není žádným překvapením, že optikou textu zabývajícího se minimálním státem jakožto pozitivním objektem zájmu mnoho příkladů z druhé kategorie nenalezneme. Přesto se sluší přiznat, že jich v očích jiných existuje celá řada, sociálními nerovnostmi počínaje, tržními selháními konče. Problematické ovšem je, že, jak bylo zmíněno už několikrát, žádný minimální stát ve skutečnosti neexistuje, a je tak nemožné mu jakákoliv selhání přičítat. Pojdme se přesto na některá z nich pro úplnost podívat.

První a zřejmě hlavní výtku vůči minimálnímu státu směřuje ke vzniku případných sociálních nerovností, zejména tedy koncentraci bohatství a nedostatku společenské mobility.⁸⁷ Tato výtku tak implicitně vychází ze skutečnosti, že ani jedno ze zmíněných není bez státu možné, neboť právě ten je schopen bohatství redistribuovat a sociální mobilitu i tímto prostředkem zajistit.⁸⁸ Další častá výtku směřuje k možné neschopnosti minimálního státu zajistit nezbytné základní služby, jako je zdravotní péče, vzdělání či systém sociálního zabezpečení. Tyto služby totiž mají být něčím, co dokáže buď sám, nebo přeneseně, efektivně zajistit pouze stát.⁸⁹ Obdobné platí pro koncepty jako sociální spravedlnost či sociální koheze, kdy má být rolí státu zajistit, aby tyto hodnoty byly naplňovány nejen jím, ale i subjekty jemu podřízenými.⁹⁰ Poslední sadu výtek pak představuje možná neschopnost minimálního státu

⁸⁵ ČT24. „Nezbytečnější cukr“ by mohla postihnout nová daň. Výrobci se brání. *ct24.ceskatelevize.cz*. Online. 30. 4. 2024. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/ekonomika/nejzbytecnejsi-cukr-by-mohla-postihnout-nova-dan-vyrobci-se-brani-348739> [cit. 2024-07-01]

⁸⁶ Podobný systém by samozřejmě narážel na celou řadu problémů, typicky koupi pro jiného, darování apod., o narušování osobních údajů nemluvě. To však nic nemění na potenciální technologické proveditelnosti takového řešení.

⁸⁷ PIKETTY, Thomas. *Capital in the twenty-first century*. Harvard University Press, 2014, s. 240 a násl.

⁸⁸ Povšimněme si, že právě zmíněný Nozick podstatnou část svého díla věnuje obhajobě vlastnictví, čímž se vymezuje právě vůči redistribuční argumentaci.

⁸⁹ SALAHUDDIN, A. Robert Nozick's entitlement theory of justice, libertarian rights and the minimal state: A critical evaluation. *Journal of Civil & Legal Sciences*, 2018, 7.1: 1-5. Dostupné z: doi.org/10.4172/2169-0170.1000234 [cit. 2024-07-01]

⁹⁰ JENSON, Jane. Defining and measuring social cohesion. *Commonwealth Secretariat*, 2010., s. 11

zajistit stabilitu, a to jak tu ekonomickou v podobě zamezování či nápravy tržních selhání⁹¹, tak v podobě zajišťování bezpečnosti či managementu krizových situací.⁹²

Jistě by se dala najít celá řada dalších více či méně opodstatněných výtek, podstatné je však již zmíněné, a sice, že všechna tato selhání je třeba ve skutečnosti přičítat státům obecně, ať už v důsledku jejich špatné správy, či v důsledku nevhodně nastavených či rozsáhlých oprávnění, nikoliv neexistujícímu státu minimálnímu. To ovšem neznamená, že se nejedná o oblasti, na které je třeba si při přibližování se státu minimálnímu dát pozor. Je však otázkou, zdali je možné ohlídat všechny oblasti navzdory případné nevěli osob, kterých se opatření mají týkat. Ve státu, který si zapovídá být státem paternalistickým, totiž možná nikoliv.⁹³ Cílem této práce však není tuto polemiku vést, a argumenty směřované proti minimálnímu státu vyvracet⁹⁴, nýbrž naopak analyzovat překážky stojící mu v cestě.

1.2.4 Minimální státy v dnešní realitě

Minimální stát v dnešním světě v jeho čisté podobě zřejmě nenalezneme⁹⁵, a musíme se tedy spokojit s teoretickými úvahami o jeho podobě. Přesto se však dají nalézt státy, které některé z jeho principů aplikují. Jedná se přitom zejména o principy ekonomických svobod. I tyto státy se však od ideálu státu minimálního, tak, jak jej chápe tato práce, značně odlišují. Přesto má význam zkoumat, které státy dnešní optikou za minimální považovány bývají, neboť se tak dá znázornit popisovaná míra odchýlení od minimálního státu původního. Zároveň toto zkoumání podtrhuje složitost vymezení minimálního státu právě s ohledem na jeho možné reálné aspekty. Aby dávalo zkoumání států současného světa v kontextu této práce dostatečný smysl, je třeba rozlišovat, jak již bylo naznačeno, mezi minimálními státy v politickém a ekonomickém slova smyslu. I v rámci těchto jednotlivých přístupů však jen stěží nalezneme

⁹¹ DATTA-CHAUDHURI, Mrinal. Market failure and government failure. *Journal of Economic Perspectives*, 1990, 4.3: 25-39, s. 25. Dostupné z: doi.org/ 10.1257/jep.4.3.25 [cit. 2024-07-01]

⁹² Ve smyslu mimořádných oprávnění, zajištěných například zákonem č. 240/2000 Sb. či ústavním zákonem č. 110/1998 Sb. Srovnej i důvodové zprávy k těmto zákonům, zabývající se právě smyslem krizových opatření a mimořádných pravomocí.

⁹³ Záleží však do značné míry na tom, jestli popsané skutečnosti vůbec z hlediska státu pokládáme za problematické, a pokud ano, zdali tyto problémy přičítáme státu samotnému. Jedná se pochopitelně o hodnotovou otázku, související úzce se spravedlnostními teoriemi. Je kupříkladu chybou státu, že dobrovolně nepracující člověk nemá jídlo, a tak hladoví? Má stát vůbec takové otázky řešit? Jak však bylo uvedeno výše, tato problematika se týká obhajoby toho, proč je minimální stát tím správným, zatímco tato práce popisuje minimální stát jako takový, a překážky stojící mu v cestě v soudobém světě, jinými slovy to, co bychom museli překonat, kdybychom si právě po složité debatě o spravedlnosti řekli, že minimální stát je to, co chceme.

⁹⁴ Jakkoliv je autor této práce přesvědčen, že některé z uvedených námitek jsou úplně stejně platné vůči jakémukoliv jinému státu, či naopak neplatné univerzálně. Nepochybně se však z velké míry jedná o hodnotovou otázku, a ty zpravidla nemívají jasná řešení.

⁹⁵ Legitimní otázka jistě zní, proč? Lze soudit, že je tomu tak v důsledku složité geopolitické situace a pokročilé úrovně globalizace, spolu s dlouhodobým trendem zajišťovaných služeb, který je velmi těžké zvrátit, přičemž taková eventualita možná ani není v širokém povědomí lidí.

stát, který by se onomu nedosažitelnému ideálu blížil. Přesto je vhodné na současnou situaci upozornit, neboť přinejmenším v některých ohledech může představovat důležitý zdroj inspirace.

To, že žádný ze států nenaplní ani jedno z uvedených kritérií v jeho úplnosti, je nejzřejmější z prosté komparace. Kupříkladu Nový Zéland tak má velmi minimalistickou regulaci podnikání.⁹⁶ Stejně je tomu třeba i v Lichtenštejnsku, Švýcarsku či Singapuru. Jiné aspekty života jsou však v těchto státech regulovány poměrně silně.⁹⁷ Nejedná se přitom o opomíjený aspekt mezinárodního srovnávání. Na pojem svobody, jakožto klíčovou hodnotu spojenou s konceptem minimálního státu, se zaměřuje například Human Freedom Index⁹⁸, ve kterém se na předních místech umísťují právě státy jako Švýcarsko, Nový Zéland, Dánsko, Estonsko či Irsko. Klíčovým pro umístění dané země je přitom poměření jejich ekonomických, v lidskoprávním smyslu negativních, náboženských a politických svobod.⁹⁹ Důraz je však kladen zejména na rozdíl mezi svobodami politickými a ekonomickými, které jsou hodnoceny zvlášť, nakonec jsou však kombinovány do jednoho pořadí. Pojdme se nyní na některé státy podívat detailněji, s cílem zdůraznit jednotlivé možnosti přístupu k minimálnímu státu.

1.2.4.1 Státy (někdy) minimální

Jedním ze států, který lze považovat za typický příklad státu ekonomicky minimálního, je Singapur. Leč rozlohou malý, je Singapur státem, který dokázal využít principu volného trhu a minimální regulace podnikání k zásadnímu ekonomickému prospěchu.¹⁰⁰ ¹⁰¹Právě minimální regulace podnikání a s ním spojeného přístupu na trh, vysoká míra transparentnosti státních

⁹⁶ Bizlatin Hub. Why do business in New Zealand? *bizlatinhub.com*. Online. 12. 3. 2019. Dostupné z: <https://www.bizlatinhub.com/why-do-business-new-zealand/> [cit. 2024-07-01]

⁹⁷ Freedom House. Singapore. *freedomhouse.org*. Online. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/singapore> [cit. 2024-07-01]

⁹⁸ Cato Institute. Human Freedom Index. *cato.org*. Online. Verze 2023. Dostupné z: <https://www.cato.org/human-freedom-index/2023> [cit. 2024-07-01]

⁹⁹ K tomuto indexu však lze mít určité výhrady. Česká republika je totiž uvedena na vcelku obstojném 18. místě, avšak kupříkladu za stejnopohlavní práva byla hodnocena takřka plným počtem bodů, což realitě rozhodně neodpovídá (homosexuální páry v České republice mají výrazně menší práva než páry heterosexuální. Viz např. § 3020 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Z hlediska vnějšího pozorovatele, který reflektuje třeba Ugandu nebo Afghánistán, může jít o rozdíly velmi malé.

¹⁰⁰ Zatímco má Česká republika rozlohu necelých 79 tisíc km², v případě Singapuru je tomu pouhých 734 km². HDP České republiky však v roce 2022 činilo 290,5 miliardy USD, zatímco Singapuru v témže roce 466,8 miliard USD. Tamější počet obyvatel je přitom oproti ČR skoro poloviční. Worldometer. GDP by Country. *worldometers.info*. Online. Dostupné z: <https://www.worldometers.info/gdp/gdp-by-country/> [cit. 2024-07-01]

¹⁰¹ Jak mě upozornil prof. Kysela s odkazem na Henryho Kissingera, nejednalo se o náhodnou volbu, nýbrž o snahu prosadit se vůči tehdy nepřátelské Malajsii, spolu se snahou o promítnutí ekonomického úspěchu jakožto příběhu pro politické budování národa.

služeb¹⁰² a efektivní ochrana vlastnických práv jsou důvody, proč je Singapur dlouhodobě uváděn v čele žebříčku ekonomicky nejsvobodnějších zemí světa.¹⁰³ To platí i přesto, že v některých oblastech lze Singapur za minimální stát považovat jen stěží, a to i z hlediska volného trhu. Jedná se zejména o dispozice s nemovitostmi, což lze považovat za důsledek minimální pozemní rozlohy Singapuru, a s tím související kritický nedostatek místa.¹⁰⁴ Naopak z hlediska politických svobod Singapur za minimální stát označit v podstatě nelze, a to zejména v důsledku silné regulace omezující svobodu slova či politickou soutěž.¹⁰⁵

Další ze států, který jakožto minimální bývá uváděn, je Švýcarsko. Důvodem, proč se na žebříčcích všemožných svobod vyskytuje na předních příčkách, spočívá zejména v jeho vysoké míře decentralizace a cíleného oslabení centrální vlády ve prospěch lokálního rozhodování a přímé demokracie. To však z hlediska svobody jednotlivce nehraje příliš velkou roli. Je sice pravdou, že jedním z aspektů svobody je i aspekt pozitivní, tedy možnost ovlivňovat závazná rozhodnutí což jistě Švýcarský model umožňuje lépe, než centralizovaná úroveň vládnutí.¹⁰⁶ Z hlediska míry regulace a zásahů do svobodné vůle však nehraje roli, kde regulace vzniká, podstatné je totiž právě to, že vzniká. Švýcarsko přitom lze ještě méně za minimální stát označit z hlediska svobod ekonomických. Jakkoliv se jedná o stát s ekonomikou nepochybně tržní, míra regulace a zejména souvisejícího zdanění je vysoká. To je důsledkem provozování robustního systému zdravotní a sociální péče, včetně vysokého počtu služeb poskytovaných občanům přímo ze strany státu.¹⁰⁷

Při pohledu na současný svět jistě nelze opomenout ani Nový Zéland. Tento malý ostrovní stát je zemí, která se řadí na přední místa v žebříčcích snadnosti podnikání.¹⁰⁸ Stejně tak se jedná o zemi s vysokou mírou politického minimalismu a silného důrazu na princip právního státu. Ačkoliv země praktikuje princip volného trhu, ten je do určité míry omezen její

¹⁰² V rámci korupčního indexu CPI vydávaného organizací Transparency International se Singapur v roce 2023 umístil na 5. místě s 83 body ze 100, což je vysoké hodnocení. Transparency International Česká republika. Index vnímání korupce 2023. *transparency.cz*. Online. Leden 2024. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/publikace-a-analyzy/index-vnimani-korupce-2023-corruption-perceptions-index-cpi/> [cit. 2024-07-01]

¹⁰³ The Heritage Foundation. Index of Economic Freedom 2023. *heritage.org*. Online. Říjen 2023. Dostupné z: <https://www.heritage.org/index/pages/report> [cit. 2024-07-01]

¹⁰⁴ LEE, Marc. Housing Lessons from Singapore. *policynote.ca*. Online. 10. 8. 2023. Dostupné z: <https://www.policynote.ca/singapore-housing/> [cit. 2024-07-01]

¹⁰⁵ Human Rights Watch. World Report 2022, Singapore. *hrw.org*. Online. Dostupné z: <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/singapore> [cit. 2024-07-01]

¹⁰⁶ Neboť rozhoduje-li menší skupina osob, stačí přesvědčit méně lidí k tomu, aby byl ten či onen názor prosazen.

¹⁰⁷ Encyclopedia Britannica. Switzerland, Health and Wealthcare. *www.britannica.com*. 3. 1. 2024. Online. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Switzerland/Health-and-welfare> [cit. 2024-07-01]

¹⁰⁸ FOLGER, Jean. Which Country is Best to Start a Small Business in? *investopedia.com*. Online. 31. 1. 2023. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/articles/entrepreneurship-small-business/061016/starting-business-consider-these-countries.asp> [cit. 2024-07-01]

ostrovni polohou, z čehož vyplývají zejména překážky importu.¹⁰⁹ Z hlediska klíčového kritéria, tedy míry zásahů do svobody jednotlivce, však lze Nový Zéland za stát minimální označit jen obtížně, a to v důsledku robustní právní úpravy přímo ovlivňující chování osob.¹¹⁰

Dalšími státy, které se v souvislosti s pojmem minimálního státu objevují, jsou Estonsko, Irsko či dokonce Spojené arabské emiráty. Ještě více než v předchozích příkladech však u nich platí, že se minimálnímu státu blíží jen ve velmi úzkém aspektu. Irsko tak je zemí s jedním z nejnižších daňových zatížení v Evropské unii¹¹¹, zatímco Estonsko představuje novodobý přístup k veřejné správě prostřednictvím digitalizace, která umožňuje snižování byrokratické zátěže a transakčních nákladů s ní spojených.¹¹² Spojené arabské emiráty pak jsou velmi specifickým příkladem státu, který v rámci jinak rigidní regulace společenského života otevírá prostor, ve kterém je regulace naopak nízká. Takový prostor je představován zejména opět podnikatelskou sférou.

Poněkud smutným příkladem, zejména s ohledem na vcelku nedávný vývoj, je Hong Kong. Jeho liberální přístup k tržnímu prostředí, minimální daňová zátěž a omezená role byrokracie, ve spojení s liberálním politickým prostředím, opodstatňovala jeho označení jakožto jeden z nejmenších států co do jejich zásahů do sféry jednotlivců. To se však zásadně změnilo se svévolným porušením principu „jeden stát, dva systémy“ ze strany Číny, která zejména politické, avšak i ekonomické svobody i za použití násilí potlačila, čímž na území Hong Kongu získala moc.

1.2.4.2 Souhrnné poznatky

Výše jsme si ukázali konkrétní příklady států, které v některých kontextech a aspektech bývají uváděny jako státy minimální. Žádný z nich však ve skutečnosti pravým minimálním státem není, neboť nesplňuje všechny požadované aspekty, což je zřejmé i z jejich komparace navzájem. Při zkoumání jednotlivých států však vyvstala další zjištění, na která stojí za to poukázat.

Jedním z takových paradoxních aspektů je například skutečnost, že státy uváděné jakožto co do některých svých aspektů minimální, jsou zároveň hodnoceny poměrně vysoko

¹⁰⁹ Velmi přísně je tak regulován zejména dovoz materiálů biologického původu, či věcí takový materiál obsahující. Více viz New Zealand Customs Service. Prohibited and Restricted Items. *customs.govt.nz*. Online. Dostupné z: <https://www.customs.govt.nz/personal/prohibited-and-restricted-items/> [cit. 2024-07-01]

¹¹⁰ To platí zejména pro takzvané Health and Safety zákony, regulující oblasti jako bezpečnost práce, hygiena potravin, bezpečnost dětí ve školách a podobně. I ve volné přírodě však lze nezdědka narazit na cedule zakazující pokračování v cestě, kvůli *Health and Safety reasons*. Vlastní zkušenost autora.

¹¹¹ V důsledku čehož je sídlem celé řady evropských poboček nadnárodních korporací.

¹¹² e-Estonia. E-governance saves money and working hours. *e-estonia.com*. Online. 19. 8. 2020. Dostupné z: <https://e-estonia.com/e-governance-saves-money-and-working-hours/> [cit. 2024-07-01]

v žebříčku protikorupční odolnosti CPI.¹¹³ Nový Zéland tak skončil na místě třetím, Singapur pátém a Švýcarsko sedmém. Ostatně i Estonsko a Irsko se nacházejí v druhé desítce celkového pořadí hodnocených států. Protikorupční mechanismy, sledované v rámci hodnocení, jsou však jen stěží označitelné za přirozenou součást činností minimálního státu. V tomto ohledu je klíčové zaměřit se na posouzení, zdali jsou taková opatření směřována vůči jednotlivcům, či vůči státním institucím samotným. Jedním z klíčových parametrů, vytyčených pro minimální stát touto prací, je totiž minimalizace zásahů do svobody jednotlivce. Toto kritérium na první pohled působí zřejmě, neboť se jedná o striktní interpretaci dvou základních ústavních principů, a sice zásady legální licence ve spojení se zásadou enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí.¹¹⁴ Z nich v kontextu požadavků na minimální stát plyne, že dokud má jednatel co možná nejširší škálu možností chování, a co nejmenší počet povinností, je stát minimální. Jednatel však ve společnosti plní mnoho rolí. V rámci vztahů a situací označitelných právní terminologií jako soukromoprávní to mnohé nemění. V případě vztahů veřejnoprávních však vyvstává otázka, nakolik jsou případné zásahy v této sféře v rozporu s uvedenými požadavky. Vzhledem k míře automatizace veřejné správy lze totiž stále bez dalšího tvrdit, že těmi, kdo rozhodují, jsou lidé. Je pak otázkou, zdali určité požadavky na tyto osoby kladené jsou v rozporu se zásadou minimálního státu. Jedná se zejména o požadavky typu povinnosti podat majetkové přiznání¹¹⁵, zákaz přijímání darů¹¹⁶, či povinnost vedoucích zaměstnanců hodnotit jim podřízené úředníky ve státní službě. Tyto požadavky jsou totiž agendou vcelku robustní, zakládající mnoho úkolů pro osoby je vykonávající, avšak svou povahou míří pouze dovnitř, nikoliv navenek. Jsou tak odlišné i od situací označitelných za smíšené, jako je například povinnost poskytovatele bankovních služeb ověřovat způsobilost klienta dle pravidel pro předcházení praní špinavých peněz. Minimální stát přitom z hlediska protikorupčních opatření může nabízet i zajímavá řešení. Pokud totiž stát nemá mnoho pravomocí, pak nevzniká mnoho podnětů k tomu, aby tyto pravomoci byly zneužity, čímž klesá i potřeba existence zatěžujících opatření korupci zabraňujících.

Druhým aspektem stojícím za zvláštní upozornění je problematika digitalizace v kontextu minimálního státu. Například výše zmíněné Estonsko se totiž za minimální označuje i pro svou úroveň digitalizace státní správy. Je ovšem otázkou, zdali je možné k této problematice přistoupit dostatečně jednoznačně. Digitalizace totiž nepochybně působí jako

¹¹³ Index vnímání korupce 2023, cit. výše

¹¹⁴ Či zásadou legality, chceme-li.

¹¹⁵ V České republice ve smyslu zákona č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů.

¹¹⁶ Například dle zákona č. 234/2014 Sb., o státní službě.

„umenšovatel“ státu co do jeho organické složky. Pokud dovedeme nahradit tři různé soubory úřadů jedním softwarovým řešením, státu tím ulehčíme, a nadto snížíme personální i finanční náklady s agendou spojené. Zároveň však prostřednictvím technologického řešení vznikne již zmiňovaná sada agregovaných dat, kterou může stát využít v kombinaci s jinými daty k zcela odlišným cílům.¹¹⁷ Právě tento aspekt ukazuje důležitost toho, aby se k případným inovacím tohoto typu přistupovalo jako k inovacím s cílem stát zmenšit, nikoliv jej naopak rozšířit. Tím se dostáváme k závěru této kapitoly, a tedy tomu, čím že minimální stát v této práci je.

1.2.5 Shrnutí, aneb minimální stát v této práci

V kapitole 1.2 jsme se zabývali povahou pojmu minimálního státu. Nejprve jsme sledovali jeho význam a vývoj, následně přešli k jeho výhodám a nevýhodám. Ty samotné mohou čtenáři sloužit jako vodítko pro jeho případné opodstatnění, zejména v kontrastu s dalším oddílem, pojednávajícím o možných minimálních státech v současnosti.

Již bylo uvedeno, že klíčovým kritériem pro posuzování *velikosti* státu je pro tuto práci to, do jaké míry zasahuje do práv jednotlivců. Z právního hlediska je tak minimálním státem ten, který v duchu zásady legální licence pro své subjekty vytváří co nejméně povinností a zákazů, a zároveň v duchu zásady legality má takových možností co možná nejméně. Další důležité kritérium velikosti státu spočívá v již zmíněných rozpočtových omezeních. Peníze jsou obecným určovatelem hodnot, a tedy říci, že stát, který jich potřebuje co možná nejméně, je státem menším než ten, u kterého tomu tak není.

Minimální stát tak představuje obecný pojem, termín, který není poplatný své době, a přesto může mít odlišný význam. Minimální stát je totiž takový stát, který toho přesto, že by kontextově podmíněně mohl dělat více, vědomě a dobrovolně dělá co nejméně. Stát, jenž má před pomyslnou závorku vytknuty zásadu legální licence spolu se zásadou zákonnosti, přičemž u obou z nich dbá na to, aby oněch omezení a příkazů pro jednotlivce, spolu s oprávněními pro něj samotný, bylo co možná nejméně, což považuje za svou klíčovou hodnotu. Zároveň se jedná o stát, který k naplnění těchto svých cílů vědomě potřebuje a využívá co možná nejmenší množství finančních či jiných zdrojů, přičemž netrpí ambicí na jejich přerozdělování v míře vyšší, než je opravdu nezbytně nutné.

¹¹⁷ V kontextu této práce je úmyslně opomenuta jinak mimořádně důležitá problematika tzv. state-capture, tedy situace, ve které stát musí vykonávat určité činnosti, avšak není toho, typicky z technologických důvodů, schopen. Řešení mu tak dodávají externí dodavatelé, kteří díky tomu disponují silným vyděračským potenciálem.

Uvedené podtrhuje, proč je minimálního státu tak těžké dosáhnout. Spočívá totiž fakticky v potřebě sebeomezení¹¹⁸, a to velmi zásadního. Sebeomezení přitom státům nebývá úplně vlastní, zejména co do možnosti omezovat i svou politickou vůli. Nicméně pouze stát, který tohoto je schopen, spolu s naplněním požadavků předchozího odstavce, lze za minimální stát označit. I proto tato práce často spíše než o minimálním státu jako takovém hovoří o jeho konceptu, či principu. Ty lze totiž naplňovat jen z části, či se lze o jejich naplňování pokoušet, kdežto minimálním státem lze pouze skutečně být. Právě na takový hypotetický minimální stát je však třeba pomýšlet v následující části práce, která pojednává právě o tom, proč Česká republika minimálním státem být nemůže, a co jí v tom brání.

¹¹⁸ Teoreticky by minimální stát mohl vzniknout v rámci smluvní teorie přenesením pouze striktně vymezených pravomocí, nadto za specifickým účelem. S ohledem na historický i technologický vývoj by však takové omezení nemuselo být v konečném důsledku dostačující, neboť při inovacích by bylo třeba spoléhat na reaktivaci společenské smlouvy (která je nadto pouhým hypotetickým konstruktem), či právě na sebeomezení ze strany státu samotného.

2 České limity

Účelem této práce, vytknutým již v jejím úplném úvodu, je analyzovat překážky bránící prosazení konceptu minimálního státu. Za tímto účelem jsme se v předchozí kapitole zabývali jeho samotným pojmem a vývojem, a především pak právě povahou překážek jemu bránících, a jejich kategoriemi. V této kapitole se tak již můžeme zabývat konkrétními překážkami, které konkrétnímu státu, tedy České republice, stojí či potenciálně mohou stát v cestě, pokud by se minimálním státem rozhodla stát. Ještě, než tak učiníme, však namísto připomenout, že následující text nepředstavuje morální obhajobu toho či onoho opatření, či výzvu k jeho definitivnímu zrušení. Jeho jedinou ambicí je upozornit na konkrétní faktory minimálnímu státu stojící v cestě, rozhodně se však zároveň na vhodných místech nezdráhá tato opatření co do slučitelnosti s minimálním státem obsahově komentovat.

Česká republika je totiž státem, jemuž lidská práva nejsou lhostejná.¹¹⁹ Zároveň je i státem, který toho pro své občany dělá mnoho, a to jak proto, že musí, tak proto, že z hlediska politické vůle chce. Jak totiž bylo nastíněno výše, taková situace vytváří mnoho překážek minimálního státu, překážek vyplývajících buď z pramenů práva, které jsou zřejmé, či z faktického stavu, který je proměnlivý.¹²⁰

V tomto oddílu se tak na tyto zmíněné kategorie podíváme detailně. Začneme přitom limity vnitrostátními, ve kterých se budeme zabývat některými aspekty a požadavky vyplývajících z ústavního pořádku a lidských práv, a následně naopak z ekonomických faktorů projevujících se v podobě státního rozpočtu. Následovat budou limity mezinárodní, do kterých se budou řadit překážky plynoucí zejména z mezinárodního práva a politiky, ale i z přinejmenším stejně důležitých geopolitických i čistě geografických okolností. Ty jsou pro svou univerzální povahu a polohu na planetě Zemi přitom řazeny právě jako omezení fakticky mezinárodní. Je namísto upozornit, že následující oddíl nemá ambicí být vyčerpávajícím pojednáním zahrnujícím všechny existující překážky minimálního státu, což s ohledem na množství právních i neprávních faktorů ovlivňujících dnešní svět snad ani není možné. Svým širokým záběrem však má za cíl upozornit v konkrétnostech na to, jak široké spektrum těchto překážek je, a jak obtížné, či dokonce nemožné, by tak pro Českou republiku bylo se minimálním státem stát, chtěla-li by tak učinit.

¹¹⁹ Viz např. CHLUP, Radek. Competing myths of Czech identity. *New Perspectives. Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics and International Relations*, 2020, 28.2: 179-204. Dostupné z: doi.org/10.1177/2336825X20911817 [cit. 2024-07-01]

¹²⁰ Prameny práva jsou sice proměnlivé též, jejich proměna však vychází z vůle zúčastněných aktérů nadaných mocí takový krok učinit a změnu iniciovat. Oproti tomu faktický stav může být měněn jak zcela nezávisle, tak prostřednictvím čistě soukromých aktérů, kteří veřejnou mocí nejsou nadaní ani v nejmenším.

2.1 Vnitrostátní limity

Začneme tedy nejprve limity vnitrostátními. Ty se v souladu s vymezením v předchozím oddíle budou skládat především z ústavních limitů a předpokladů, spolu s rozpočtovou realitou. V České republice se tedy bude jednat zejména o ústavní pořádek, jakožto základní právní rámec představující to, co je Česká republika za stát, jak funguje, jaké hodnoty vyznává a zaručuje, a příslušné zákony o státním rozpočtu.

2.1.1 Ústavní omezení

V souladu s článkem 112 Ústavy¹²¹ je ústavní pořádek představován Ústavou samotnou, Listinou základních práv a svobod¹²² a ústavními zákony.¹²³ Tento zdánlivě taxativní výčet pak byl aktivitou Ústavního soudu rozšířen o tzv. mezinárodní lidskoprávní smlouvy.^{124 125} Bez významu však nejsou ani ty zákony, které jednotlivá ustanovení ústavního pořádku provádějí, zejména ty, jejichž neexistence by představovala tzv. protiústavní nečinnost zákonodárce. S ohledem na množství požadavků z ústavního práva vycházejících se však následující oddíl zaměří zejména na překážky vycházející z pozitivních závazků státu, garantovaných ústavněprávními normami. Právě ty totiž mohou představovat překážky podstatné, neb jejich odstranění je při zachování současného státního zřízení, spolu s nedotknutelností jeho základů, takřka nemožné. Začneme však, přeci jen, od předpisu skutečně základního, a sice Ústavy samotné.

2.1.1.1 Ústava

Ústava České republiky, potažmo její ústavní pořádek, představuje pro minimální stát překážku. Nemuselo by tomu tak být, ostatně se svou formu stále jedná jen o pramen práva, a právo zpravidla lze změnit. Česká ústava však ve svém článku 9 odst. 2 stanoví, že podstatné náležitosti demokratického právního státu jsou nezměnitelné, přičemž svým odstavcem 3 zabraňuje tyto náležitosti odstraňovat i pomocí výkladu. Tento fatalisticky znějící požadavek je něčím, co je třeba zohlednit za předpokladu, že by se minimálním státem měla stát, či by se

¹²¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen jako „Ústava“).

¹²² Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen jako „Listina“).

¹²³ „...ústavní zákony přijaté podle této Ústavy a ústavní zákony Národního shromáždění Československé republiky, Federálního shromáždění Československé socialistické republiky a České národní rady upravující státní hranice České republiky a ústavní zákony České národní rady přijaté po 6. červnu 1992.“

¹²⁴ Došlo k tomu tzv. konkursním nálezem, sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. června 2002. Bez ohledu na to, co si o tomto kroku lze myslet, je nepochybné, že Ústavní osud na základě mezinárodních smluv v některých případech protiústavnost skutečně vyslovuje, jak ukazuje i pohled do databáze NALUS, dostupné na nalus.usoud.cz.

¹²⁵ Jednat se bude v praxi zejména o Evropskou úmluvu o lidských právech. S ohledem na původ těchto dokumentů se jimi však budeme zabývat v oddíle týkajícím se limitů mezinárodních.

jemu alespoň měla přiblížit, současná Česká republika, jak bylo vyloženo výše. Debata o povaze tohoto ustanovení, zpravidla označovaného za tzv. klausuli věčnosti, je vcelku bohatá¹²⁶, pro tuto práci však jsou podstatné spíše závěry Ústavního soudu¹²⁷, který pod podstatné náležitosti demokratického právního státu řadí zejména to, že je Česká republika „(...) svrchovaný demokratický právní stát založený na účtě k nezadatelným, nezcizitelným, nepromlčitelným a nezrušitelným právům a svobodám člověka, svobodného a rovného v důstojnosti a právech“, kdy zmiňuje jak práva politická, tak hospodářská a sociální.¹²⁸ Tento závěr je pro zkoumání překážek stojících v cestě minimálnímu státu klíčový. Pokud je totiž takový stát charakterizován zejména tím, že toho *dělá co možná nejméně*, pak je potřeba identifikovat skutečnosti, které dělat musí. To platí o to více v případě, že se této povinnosti nemůže zbavit ani na základě politického rozhodnutí při zachování státoprávní kontinuity. Právě proto se nejprve zaměříme na pozitivní závazky vyplývající z tuzemského ústavního pořádku.¹²⁹

V Ústavě samotné mnoho pozitivních závazků nenajdeme. To je dáno zejména skutečností, že z historických důvodů byla její lidskoprávní část vyčleněna do samostatného předpisu, tedy Listiny základních práv a svobod. Ústava samotná se tak zabývá především organickou stránkou chodu státu, jeho institucemi, pravomocemi jeho jednotlivých složek a fungováním celkově. I z tohoto důvodu bude naprostá většina v Ústavě identifikovatelných práv spíše negativního charakteru.¹³⁰ Při pohledu do samotného textu Ústavy se jako pozitivní závazky budou jevit zřejmě pouze články 1 odst. 2, článek 4, 7 a 8. Tomu odpovídá i pohled Ústavního soudu. V jeho rozhodovací praxi¹³¹ totiž nalezneme pouze tři rozhodnutí, která s pojmem pozitivního závazku vyplývajícího z textu Ústavy, a nikoliv Listiny, pracují.

To první, nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 18/17 ze dne 25. září 2018 se týká článku 7 Ústavy. Ústavní soud v něm uvádí, že „... (především) stát má pozitivní závazek chránit životní prostředí, který může naplnit mj. i tím, že bude centralizovat vlastnictví pozemků na území národního parku.

¹²⁶ Např. viz PREUSS, Ondřej. Demokratický právní stát tesaný do pískovce. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, 24.3: 365-376. Dostupné z: doi.org/10.5817/CPVP2016-3-4 [cit. 2024-07-01], a polemiku s texty tam citovanými.

¹²⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/08 ze dne 26. listopadu 2008

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ S ohledem na (částečně pochopitelnou) neochotu Ústavního soudu přesně sdělit, co že těmi nezměnitelnými náležitostmi je, je třeba brát následující výklad jako předestření oblastí, na které by politická vůle mohla potenciálně narazit, ačkoliv třeba nemusela.

¹³⁰ A nadto se nebude zpravidla jednat o lidská práva, nýbrž spíše o individuální práva institucionální, například *právo poslance podat návrh zákona*.

¹³¹ Dostupné v databázi NALUS, z které taky zmíněné údaje vychází, přičemž jako kritérium bylo použito „vazba rozhodnutí na předpis 1/1993 Sb.“, a klíčové heslo „pozitivní závazek“ včetně jeho mutací, avšak za dodržení tohoto pořadí.

Uvedené se projevuje v již výše přezkoumaném zákazu zcizovat pozemky v národním parku ve vlastnictví státu podle § 23 zákona o ochraně přírody a krajiny a rovněž v možnosti státu odkoupit pozemky na území národního parku, jsou-li důležité z hlediska naplnění cílů ochrany přírody a krajiny.“

V druhém nálezu, sp. zn. I. ÚS 2637/17 ze dne 23. ledna 2018, Ústavní soud naznačuje možnost existence pozitivního závazku na základě čl. 4 Ústavy, a sice „*povinnosti státních orgánů chránit základní práva a svobody. Ústavní soud dále zdůrazňuje, že není žádného důvodu, aby porušení popsané povinnosti kraje nemohlo být ze strany oprávněné osoby napadeno a namítáno před obecnými soudy a těmi přezkoumáno, a to i s ohledem na jejich povinnost chránit základní práva a svobody osob (čl. 4 Ústavy). Nebrání tomu ani relativně obecný charakter této povinnosti - tedy velká míra uvážení poskytnutá při jejím plnění krajům¹³² - odpovídající obecnému charakteru dotčeného sociálního práva, ani samotná skutečnost, že se jedná o pozitivní povinnost veřejné moci k určitému jednání...“*

Poměrně obsáhle se Ústavní soud k problematice pozitivních závazků vyjadřuje v posledním nálezu, sp. zn. III. ÚS 1716/16 ze dne 9. srpna 2016, ačkoliv se o přímý pozitivní závazek vyplývající z Ústavy nejedná. V něm propojil právo na život se zásadou legální licence, když uvedl, že „*S ohledem na výhradu zákona pro jakýkoliv mocenský postup (srov. čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2, čl. 4 odst. 1 a 2 Listiny, popř. čl. 8 odst. 2 Listiny), bez něhož si účinnou ochranu lidského života lze jen stěží představit, je zákonodárce povinen vytvořit systém jak hmotněprávních, tak procesněprávních zákonných předpisů, které dají každému k dispozici prostředky, jimiž bude možné se domoci účinné právní ochrany jeho života a přiměřené nápravy v případech porušení jeho práv. V případě pochybností o jejich výkladu je pak třeba je vykládat ve prospěch uplatnění práva na soudní a jinou právní ochranu.“* Neomezil se však pouze na toto konstatování, nýbrž existenci pozitivních závazků spojil i s právem vlastnickým, právem na osobní svobodu a dalších. Doslova uvedl, že „*Stát se proto formulací ústavních ustanovení o právu na život, osobní svobodu, ochranu majetku atd. nezavazuje, že pouze on sám je svou činností nebude porušovat (tzv. negativní status) a že do této chráněné oblasti bude zasahovat jen v mezích Ústavy a zákona (zejména čl. 1, čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 4 Listiny, čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3 a 4 Ústavy), nýbrž právě s ohledem na mocenský monopol a zákaz svémoci bude poskytovat ochranu (tzv. pozitivní status jednotlivce) těmto právům, svobodám a hodnotám i v případě, že jsou narušeny jednáním někoho jiného, než je nositel veřejné moci (čl. 4, 83, 90*

¹³² Kraje nejsou orgány moci státní, nýbrž moci veřejné. V nálezu se však jednalo o výkon přenesené působnosti, tedy fakticky situaci, kdy stát prostřednictvím krajů zajišťuje své povinnosti, přičemž to, že zvolil právě takové řešení, jde případně k tíži jemu samému.

*Ústavy, čl. 36 až 40 Listiny), avšak i tak, že se takovým porušením bude snažit v rámci jednotlivých právních odvětví, zejména správního práva či trestního práva, předcházet.*¹³³

Z uvedeného je vidět, že Ústava s pozitivními závazky, a tedy zásadními omezeními pro minimální stát, příliš nepracuje. Je nepochybné, že Ústava obsahuje celou řadu ustanovení organického charakteru, která pro minimální stát taktéž mohou představovat překážky, mnohem důležitější než instituce samotné je však obsah toho, co dělají, přičemž takových povinností mohou mít celou řadu, jak si ukážeme hned v následujícím oddíle.

2.1.1.2 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod představuje základní lidskoprávní katalog České republiky. Jak uvádí Jan Wintr¹³⁴, ochrana a uznání nezadatelných, nezczitelných, nepromlčitelných a nezrušitelných základních práv a svobod je přitom jednou z vůbec nejdůležitějších charakteristik českého ústavního práva. I přes původní význam lidských práv jako nástroje ochrany jednotlivce před státem dnes panuje relativní shoda na tom, že výchozím ústavním principem ve vztahu k základním právům a svobodám je jejich nezadatelnost a přímá aplikovatelnost.¹³⁵ To má pro stát, jež by chtěl být státem minimálním, zásadní důsledky. Pokud totiž lidská práva nejsou jen něčím, co státu v činnosti brání, nýbrž i tím, co lze využít v aktivním sporu s ním, či dokonce s ostatními jemu podřízenými subjekty, znamená to pro něj mimořádné rozšíření oblastí, ve kterých určitým způsobem jednat musí.¹³⁶ Jak už přitom bylo uvedeno výše, nejzásadnější překážku pro minimální stát tvoří pozitivní závazky z lidských práv vyplývající, a to proto, že přímo od něj vyžadují aktivní konání.¹³⁷ S ohledem na to se pojdme nyní podívat, jaké všechny překážky minimálnímu státu Listina základních práv a svobod klade do cesty.

Základní pohled na jejich výskyt přitom, stejně jako níže u závazků plynoucích z Evropské úmluvy o lidských právech, nabízí statistika. Ve zmíněné databázi rozhodnutí Ústavního soudu lze najít 178 rozhodnutí, které termín „pozitivní závazek“ obsahují¹³⁸, a u kterých je zároveň Listina základních práv a svobod označena jako relevantní právní akt. Z nich

¹³³ Toto rozhodnutí odkazuje i na Listinu základních práv a svobod, budeme se jím tedy zabývat i v další části tohoto textu.

¹³⁴ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2023, s. 152

¹³⁵ Tamtéž, s. 155

¹³⁶ Pokud je totiž určitému právu přiznán například horizontální účinek, stát musí tomu horizontálnímu účinku přikládat procesní váhu, a s ohledem na hierarchii právních norem mu i přizpůsobovat zbytek právního řádu.

¹³⁷ Na rozdíl od uznání či procesní způsobilosti, jako je tomu častěji u příbuzné problematiky horizontálního účinku.

¹³⁸ Přesněji se jedná o kombinaci vyhledávacího faktoru "pozitivní závazek" OR "pozitivní závazky" OR "pozitivních závazků" OR "pozitivního závazku".

je 93 rozhodnutími meritorními.^{139 140 141} Škála pozitivních závazků v nich obsažených je přitom vcelku pestrá, což je z hlediska minimálního státu klíčovou informací.

2.1.1.2.1 Pozitivní závazky

Začněme nejprve pozitivními závazky z práv sociálního charakteru. U nich Ústavní soud například konstatoval existenci pozitivního závazku státu, a tedy i do něj náležející soudní moci, jednat tak, aby se mohl rozvíjet vztah rodiče s dítětem.¹⁴² V podobném duchu v dalším ze svých rozhodnutí¹⁴³ Ústavní soud konstatoval pozitivní závazek státu zajistit pomoc rodičům pečujícím o dítě dle článku 32 odst. 5 Listiny.¹⁴⁴ Z tohoto článku plyne i pozitivní závazek státu jednat obecně tak, aby se mohlo pouto mezi rodiči a dětmi rozvíjet.¹⁴⁵ Na základě článku 32 odst. 4 byl Ústavním soudem¹⁴⁶ dovozen i pozitivní závazek státu umožnit kontakt a pomoci udržovat kontakt vězněného s jeho rodinou. Zůstaneme-li nadále u práv sociálních, z čl. 31 Listiny byl ve spojení s jejím článkem 4 dovozen pozitivní závazek státu činit přiměřené kroky k tomu, aby všem oprávněným osobám na jeho území byly dostupné vhodné služby sociální péče.¹⁴⁷ Ač nepřímě, sociální funkci pak plní i pozitivní závazek přiznaný na základě čl. 10 odst. 2 Listiny, podle kterého má stát pozitivní závazek přenést povinnost kompenzovat případnou

¹³⁹ Jedná se samozřejmě o zjednodušený pohled, neboť pozitivní závazek jako takový nemusí být explicitně označen. O zajímavý údaj se však jedná z důvodu výskytu tohoto pojmu, neboť jeho aplikace nebyla vždy zcela samozřejmou, zejména s ohledem na tradiční pojetí lidských práv jako vztahů čistě vertikálních, a případně negativních. Kvantitativní srovnání pak dává smysl zejména vůči rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva.

¹⁴⁰ Bez zajímavosti není skutečnost, že první výskyt tohoto pojmu pochází z roku 2006. Do roku 2013 jich pak bylo pouze 12, zbývající rozhodnutí jsou novější. 36 z celkových 77 přitom patří jediné soudkyni zpravodajce, Kateřině Šimáčkové, soudci Ludvíku Davidovi pak dalších 26.

¹⁴¹ Samotná statistika si zaslouží ještě jednu poznámku. Rozhodnutí obsahujících variace pojmu „pozitivní závazek“ je ke konci května 2024 v databázi NALUS dostupných 178. Z nich je 93 meritorních, přičemž 61 z těchto 93 je alespoň částečně vyhovujících. Šance na meritorní přezkum je tak u případů týkajících se pozitivních závazků 52, 2 %, a šance na vyhovující výrok 34,3 %. To samozřejmě nemusí znamenat vůbec nic, pro srovnání je však vhodné uvést, že celkový počet rozhodnutí, u kterých lze Listina základních práv a svobod vedena jako relevantní předpis, činí ke stejnému datu 62078, přičemž meritorně jich je rozhodnuto 5957. Šance na meritorní rozhodnutí je tak v průměru 9,6 %. Šance na alespoň částečně vyhovující výrok je pak 8,3 % s počtem 5125. O příčině samozřejmě lze jen spekulovat, ze zmíněných 178 rozhodnutí o pozitivních závazcích jich však zároveň 164, tedy 92 % obsahuje pojem „ESLP“, u meritorních rozhodnutí se jedná o 94 %. V celkovém počtu rozhodnutí se pojem „ESLP“ vyskytuje pouze v 2,4 %

¹⁴² Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1945/08 ze dne 2. dubna 2009, bod 17. Ve věci se jednalo o právo dítěte vyjádřit svůj názor v soudním řízení týkajícím se péče o něj. Zajímavé je, že Ústavní soud přímo neřekl, o závazek z kterého článku Listiny se jedná.

¹⁴³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2903/14 ze dne 12. května 2015, bod 32

¹⁴⁴ Zajímavé je, že Ústavní soud zde explicitně uznal pozitivní závazek, kterého se však lze domáhat pouze v mezích prováděcích zákonů.

¹⁴⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1764/16 ze dne 3. listopadu 2016, část III.

¹⁴⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3296/17 ze dne 20. prosince 2018

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2637/17 ze dne 23. ledna 2018. Konkrétně se jednalo o to, zdali z § 95 písm. g) tehdejšího zákona o sociálních službách plyne veřejné subjektivní právo osob na jejich poskytnutí. Dle správních soudů tomu tak nebylo, a těchto práv se tak nebylo možné domáhat před soudy. Ústavní soud však dovodil, že se jedná o pozitivní závazek státu, a to přesto, že je možné se těchto práv domáhat pouze v mezích zákona, a napadená rozhodnutí zrušil.

škodní událost na škůdce, a tak zajistit zhojení případného deficitu prostředků k obstarání výživy závislých osob.¹⁴⁸

Jak vidno, pozitivních závazků sociálního charakteru existuje celá řada.¹⁴⁹ To však, s ohledem na způsob, jakým jsou příslušná ustanovení Listiny formulována, nemusí představovat nic překvapivého, a zároveň se zřejmě nejedná o nic kontroverzního¹⁵⁰, zejména s ohledem na existenci ustanovení čl. 41 odst. 1 Listiny, dle kterého se těchto práv lze domáhat pouze v mezích příslušných prováděcích zákonů.¹⁵¹

Situace začíná být zajímavější u další skupiny práv, a sice práv na spravedlivý proces. I u nich totiž byly Ústavním soudem konstatovány pozitivní závazky. Tak například dle nálezu sp. zn. I. ÚS 1534/23 ze dne 15. listopadu 2023 „z čl. 36 odst. 3 Listiny plyne státu povinnost zajistit nejen uspokojení hmotněprávního nároku na náhradu újmy, ale rovněž vytvořit dostatečně efektivní procesní systém k jeho uplatnění“, který zároveň musí být vykládán ve prospěch jeho intuitivního a možného využití, a to i právními laiky. Z čl. 38 odst. 2 Listiny vyplývá právo stěžovatele na to, aby jeho věc byla vyřízena bez zbytečných průtahů, neboť se jedná o pozitivní závazek státu chránit porušení práv subjektů ze strany třetích osob.¹⁵² Z čl. 37 odst. 2 plyne v rámci práva na právní pomoc v řízení před soudem pozitivní závazek státu zajistit, aby nemajetný tuto pomoc dostal, například i prostřednictvím „zaplacení odměny obhájci namísto obviněného, spolu s náhradou hotových výdajů“. ¹⁵³ Stejně tak je jeho povinností zajistit, aby byl přístup k právní pomoci v řízení před soudem praktický a účinný, a nikoliv pouze teoretický.¹⁵⁴ Právo na procesní ochranu v nepřítomnosti je také pozitivním závazkem, „který plyne z čl. 1 odst. 1 a čl. 90 Ústavy (in principio) a čl. 36 odst. 1 Listiny a který ukládá státu v právních řízeních zajistit ochranu práva a oprávněných zájmů i těch, kteří se řízení přímo nemohou zúčastnit a kteří v konečné fázi mohou být z výsledku takové právní

¹⁴⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 39/22 ze dne 25. července 2023, body 15 a 19

¹⁴⁹ Zároveň se jistě nejedná o výčet úplný, což ani nebylo jeho ambicí. Podstatné totiž je, že sociální systém České republiky je co do počtu svých „produktů“ velmi bohatý, a leckteré z nich tak vůbec nemusejí být předmětem ústavního přezkumu. Zároveň platí, že stát může svým politickým rozhodnutím poskytovat i služby, ke kterým pozitivním závazkem či čímkoliv jiným vázán není, přičemž hranice může být velmi tenká.

¹⁵⁰ Například Jan Wintr uvádí, že je stát v případě druhé generace lidských práv, zahrnující i práva sociální, jednoznačně povinen aktivně konat a práva svým občanům zabezpečovat. WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*, s. 153.

¹⁵¹ Toto ustanovení Listiny je v myslí mnohých spojeno s aplikací tzv. testu racionality, tedy myšlenkového postupu, prostřednictvím kterého se ověřuje, zdali je zásah do například sociálního práva ústavně konformní (např. Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 38/23 ze dne 6. prosince 2023, bod 84). V případě, že se však jedná o konstatování pozitivního závazku, se takový test v naprosté většině případů neprovádí. Ústavní soud v nich zpravidla pouze zkoumá obsah a rozsah daného základního práva, a pak konstatuje zásah, či jeho absenci.

¹⁵² Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1822/14 ze dne 9. dubna 2015, body 28 a 37

¹⁵³ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 848/16 ze dne 13. září 2016, bod 21. Ve věci se jednalo o situaci, kdy docházelo k provádění úkonů „narychlo“, v době, kdy majetkové poměry obviněného nebyly ještě zřejmé, a ten si tak advokáta zvolil sám, a následně požadoval po státu provedení úhrady.

¹⁵⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 4120/17 ze dne 13. července 2018, bod 29

"pomoci" dosti překvapení.“¹⁵⁵ Pozitivní závazek z čl. 36 odst. 1 listiny pak zahrnuje i povinnost soudů řádně plnit poučovací povinnost¹⁵⁶, přičemž později ústavní soud upřesnil, že se jedná spíše o pozitivní závazek vyplývající z práva na právní pomoc.¹⁵⁷

Zmíněné pozitivní závazky už jsou z hlediska minimálního státu o něco problematičtější, neboť se nespokojují s tím, aby stát v rámci práva na spravedlivý proces dodržoval sebou nastavená pravidla, vyplývající i z obecných principů, nýbrž stanoví, co stát v těchto oblastech aktivně konat musí. Potřebný aparát a zdroje k jeho provozu přitom nejsou s ohledem na popsání povinnosti vůbec zanedbatelné.

Existuje ovšem i skupina pozitivních závazků, která je s konceptem minimálního státu spíše souladná. I minimální stát některé funkce plnit musí, přičemž jednou z nich je nepochybně zajištění práva vlastnit majetek. Co se něj týče, v nálezu sp. zn. I. ÚS 2472/13 ze dne 25. listopadu 2014¹⁵⁸ Ústavní soud konstatoval existenci pozitivního závazku jak z čl. 11 odst. 1, tak z čl. 7 odst. 1 Listiny. Jednalo se přitom o povinnost státu poskytnout vlastníkovu ochranu, je-li jeho právo rušeno ze strany třetích osob, přičemž na povinnosti z čl. 7 odst. 1 bylo odkázáno analogicky. Určitý odraz pozitivního závazku z čl. 11 odst. 1 Listiny Ústavní soud dovodil i pouze na základě explicitního propojení tohoto ustanovení se závazkem plynoucím z čl. 1 dodatkového protokolu k Úmluvě¹⁵⁹, a to na základě shody v předmětu úpravy. Na pozitivní závazek výslovně plynoucí z čl. 11 Listiny však Ústavní soud odkazuje v rozhodnutí jiném¹⁶⁰, vztahujícím se k povinnosti státu vlastnické právo efektivně chránit.

Jakkoliv právo vlastnit majetek nevzbuzuje v minimálním státu takřka žádné kontroverze, jedná se stále o oblast, ve které je třeba k tvorbě nových povinností přistupovat s obezřetností, neboť pro minimální stát je klíčová právě možnost zohledňovat vlastnické právo v jeho původním smyslu, tedy ochrany vlastnického práva.

Následující soubor závazků už představuje nestejnorodou směs, o to více se však ukazuje to, jaké všechny povinnosti mohou stát tížit, a jaké všechny překážky tak minimálnímu státu mohou bránit v cestě.

Kupříkladu čl. 10 Listiny představuje závazek státu vyžadující, „*aby veřejná moc vyvinula činnost, která má vytvořit podmínky pro nerušenou realizaci základních práv, spočívající zejména v přijetí takové právní úpravy, která zabrání i třetím, soukromým osobám*

¹⁵⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 ze dne 24. září 2019

¹⁵⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3849/11 ze dne 12. srpna 2014, bod 16. Činí se tak však v rámci zákonných mezí, které protiústavními shledány nebyly.

¹⁵⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1219/14 ze dne 7. října 2014, část IV

¹⁵⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2472/13 ze dne 25. listopadu 2014, bod 22

¹⁵⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2713/18 ze dne 9. listopadu 2020, bod 33

¹⁶⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1413/21 ze dne 25. října 2021, bod 11

zasahovat do osobní soukromé sféry, a to pomocí právních nástrojů různé intenzity (s ohledem na intenzitu potenciálního zásahu) od soukromoprávních příkazů a zákazů (především § 11-13 obč. zák.) přes administrativně-právní [např. § 10-15 zákona č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění pozdějších předpisů, nebo § 35-40 zákona č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů] až po trestněprávní regulaci¹⁶¹. Uvedená citace pochází přímo z dílny Ústavního soudu, a ukazuje, jak široce mohou být povinnosti státu v podobě pozitivních závazků pojmány. Významnou skupinu pozitivních závazků tvoří i ty vztahující se přímo či nepřímo k právu na život¹⁶², kdy byl dovozen i pozitivní závazek vztahující se k právu na život zaručenému čl. 6 Listiny. Dle Ústavního soudu¹⁶³ však, přinejmenším v tomto rozhodnutí, nevyplývá aktivní povinnost státu přímo z tohoto ustanovení, nýbrž z čl. 4, 83 a 90 Ústavy, a čl. 36 až 40 Listiny.¹⁶⁴ Co naopak z čl. 6 Listiny dle Ústavního soudu plyne přímo, je právo na účinné vyšetřování v případě, že byl útok způsobilý toto právo narušit.¹⁶⁵ S ním souvisí i pozitivní závazek z čl. 7 odst. 1 Listiny, z kterého vyplývá právo na plné odškodnění, přičemž pozitivním závazkem státu je dle ústavního soudu toto právo zajistit¹⁶⁶.

Zajímavý pozitivní závazek, zejména co do svého rozsahu, byl dovozen na základě čl. 10 odst. 2 Listiny. Z něj totiž plyne pozitivní závazek státu chránit práva z tohoto ustanovení plynoucí, zejména tedy chránit před podstatnými a intenzivními zásahy do lidské důstojnosti.¹⁶⁷ Vzhledem k jeho rozsahu se o potenciálně problematickou povinnost z hlediska minimálního státu jedná, neboť není přesně stanoven rozsah potenciálních aktivních povinností.

Další pozitivní závazek vychází z čl. 17 Listiny, a jedná se o závazek státu poskytovat informace, a to aktivně, nikoliv pouze jejich poskytování strpět.¹⁶⁸ Tento závazek je z hlediska minimálního státu zajímavý pro svou dvousečnost, pojďme se na něj tedy podívat trochu blíže. Povinnost státu, tedy jeho orgánů, poskytovat informace o své činnosti, totiž nepochybně

¹⁶¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. března 2012

¹⁶² Rozvinutém zejména v judikatuře ESLP, popsané níže.

¹⁶³ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1716/16 ze dne 9. srpna 2016, bod 23 a násl.

¹⁶⁴ Tamtéž, bod 24. Zároveň je však zmiňována i úmluva, opět však nikoliv její čl. 2, nýbrž článek 1 a 13. Více viz níže.

¹⁶⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1886/21 ze dne 6. října 2021, bod 51. Nejedná se s ohledem na judikaturu ESLP o nijak kontroverzní závěr, toto rozhodnutí však stojí na argumentaci právě kolem Listiny, nikoliv Úmluvy.

¹⁶⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. listopadu 2014, bod 33 a 41

¹⁶⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3006/21 ze dne 22. března 2022, bod 45. Ve věci šlo konkrétně o neefektivní ochranu před vulgárním jednáním vůči poškozené, neboť věc nebyla řešena v řízení trestním, nýbrž postoupena do řízení přestupkového.

¹⁶⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1885/09 ze dne 5. května 2010, oddíl V.

představuje nikoliv nepodstatnou administrativní zátěž¹⁶⁹, vyžadující nadto odborný aparát. Na druhou stranu se jedná o způsob, jak stát kontrolovat, a to právě i co do jeho rozsahu. Bez práva na přístup k informacím totiž nelze ověřit, zdali se stát, třebaž už i malý, opět nezačíná svým rozsahem zvětšovat. Toto zdánlivě neřešitelné dilema však má své vyústění, a to právě ve velikosti státu samotné. Minimální stát totiž vykonává málo činností, a tak jej ani povinnost o těchto činnostech informovat nemůže nepřiměřeně zatížit.

Poslední z pozitivních závazků, na které se blíže zaměříme, je poměrně kontroverzní. Jeho právní základ totiž tkví v čl. 26 Listiny, a to ne zcela intuitivně v jeho druhém odstavci. Dle Ústavního soudu je jeho obsahem pozitivní závazek státu v rámci ochranné funkce tohoto ustanovení, a sice povinnosti státu zajistit prostředí pro podnikání a jinou hospodářskou činnost způsobem zajišťujícím rovnost podmínek soutěže v tržním prostředí.¹⁷⁰ Stejně tak z práva podnikat vychází i pozitivní závazek státu "poskytnout ochranu podnikatelské činnosti, pokud je do ní zasazeno způsobem, který se přičí elementárním pravidlům férovosti a dobrým mravům soutěže".¹⁷¹ Pro zdůraznění kontroverznosti těchto závěrů si připomeňme znění čl. 26 Listiny, dle kterého „má každý právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakožto i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost. Zákon pak může stanovit podmínky a omezení pro výkon některých činností a povolání.“ Tato textace svým vyzněním nahrává jednoznačně výkladu tohoto práva jakožto práva negativního, sféry, do které zákonodárce až na výjimky připuštěné zákonem nesmí vstoupit. Přesto na jeho základě byly dovozeny dva pozitivní závazky, nadto charakteru, který je s to svobodnou volbu podnikání omezit. To je závěr přinejmenším kontroverzní, a to zejména v kontextu debat o smyslu a obsahu tohoto práva.¹⁷² Tím je totiž v případě jeho části o podnikání, poměrně nekontroverzně, právě možnost „každého“ k tomu, aby „podnikal“. Toto právo je však soustavnou činností zákonodárce vyprazdňováno, neboť právní prostředí postupně dosahuje míry složitosti, ve které „každý“ podnikat nebude moci, neboť toho prostě a jednoduše nebude schopen.¹⁷³ Přisuzovat pak v těchto podmínkách právu na podnikání pozitivní závazky pro stát, a to nadto stát, který neváhá do podnikatelského sektoru zasahovat i sám, se zdá vskutku přinejmenším

¹⁶⁹V roce 2023 bylo žádostí o informace více než 13 tisíc. Portál veřejné správy. Přehled zveřejněných výročních zpráv v oblasti poskytování informací. *portal.gov.cz*. Online. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/moduly/crvz-106/> [cit. 2024-07-01]

¹⁷⁰Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2332/16 ze dne 17. dubna 2018, bod 38.

¹⁷¹Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3101/18 ze dne 2. května 2019, bod 19

¹⁷²Například v Nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3212/18 ze dne 17. dubna 2019. Tento náález skvěle vystihuje možné společenské funkce a přesahy podnikání jakožto klíčového procesu tvorby hodnot, který má v naší společnosti nezastupitelnou roli.

¹⁷³Srovnej odlišná stanoviska k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/17 ze dne 27. března 2018 („kouření v restauracích“) či sp. zn. Pl. ÚS 26/16 ze dne 12. prosince 2017 („EET“).

kontroverzní.¹⁷⁴ Pro minimální stát pak takové závěry představují podstatný problém, neboť jeho častou charakteristikou je, že zejména do tržního prostředí v rámci minimalizace své celkové agendy v podstatě vůbec nezasahuje. Tento požadavek Ústavního soudu však po něm přesně to, alespoň rámcově, požaduje, a tvoří mu tak zásadní překážku.

2.1.1.2.2 Originární závazky

Velká část pozitivních závazků státu, vyplývajících mu z Listiny základních práv a svobod, nachází svůj předobraz v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva¹⁷⁵. Jak bylo uvedeno výše, pouze čtyři rozhodnutí Ústavního soudu pojem „Evropský soud pro lidská práva“ či „ESLP“ vůbec neobsahují. Všechna tato rozhodnutí jsou přitom rozhodnutími meritorními, a proto stojí se na ně podívat blíže. Pozitivní závazky v nich obsažené lze totiž do jisté míry považovat za závazky originární, vycházející pouze z vnitrostátních pramenů práva.

První z těchto rozhodnutí se týká práva na informace, zaručeného čl. 17 Listiny. Jeho odstavec pátý totiž státním orgánům výslovně ukládá informace poskytovat, přičemž dle Ústavního soudu se jedná o pozitivní závazek státu tak činit, jakkoliv v mezích prováděcího zákona. Ten však musí být ústavně konformně vykládán ve prospěch tohoto závazku.¹⁷⁶

Další rozhodnutí se týká práva na přítomnost otce u porodu, přičemž Ústavní soud ve svém rozhodnutí¹⁷⁷ naznačuje, že by toto právo mohlo při vyloučení omezujících podmínek pozitivní závazek představovat, přičemž jeho právní základ odvozuje od čl. 10 odst. 2 a čl. 32 Listiny.¹⁷⁸

V dalším rozhodnutí¹⁷⁹ Ústavní soud konstatoval existenci pozitivního závazku státu chránit majetek, a to čistě na základě čl. 11 odst. 1 Listiny.¹⁸⁰

¹⁷⁴ Pro úplnost je třeba zmínit kontext případu. Jednalo se totiž o situaci, ve které se rozhodovalo o přiznání doplatku či plné úhrady z veřejného zdravotního pojištění v situaci, kdy tato „tržní výhoda“ byla přiznána již jinému, konkurenčnímu léčivému přípravku. Jedná se tedy o situaci pochopitelně nespravedlivou, otázkou je však, zdali platí, že účel světí prostředky, tedy zde otevření pozitivního závazku státu k vytváření rovného tržního prostředí. Autor této práce se domnívá, že nikoliv, zejména i z toho důvodu, že situaci bylo jistě možné s trochou vůle řešit i prostřednictvím konstatování zásahů do práv negativních.

¹⁷⁵ Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku, taktéž zmiňován jako „ESLP“.

¹⁷⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1684/11 ze dne 31. července 2013, bod 19 a násl.

¹⁷⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3035/15 ze dne 12. dubna 2016

¹⁷⁸ Tento případ je však zajímavý tím, že Ústavní soud nakonec došel k zcela odlišnému způsobu rozuzlení věci, než ke konstatování porušení pozitivního závazku. Nalezl totiž porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, kdy rozsudek nalézacího soudu označil za překvapivý, procesně protiústavní, avšak zároveň i v rozporu „s právním názorem vyloženým výše“, tedy názorem týkajícím se práva otce být u porodu. Ve výroku se však objevuje pouze čl. 36 odst. 1 Listiny.

¹⁷⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1467/13 ze dne 14. listopadu 2017, bod 29

¹⁸⁰ Ve věci se jednalo o možné porušení tohoto závazku z důvodu, že stát neumožňuje jednotlivému věřiteli uplatnit své pohledávky žalobou v době, kdy už probíhá insolvenční řízení. Výrok byl však zamítavý, neboť insolvenční řízení má své důvody, které právo na tuto individuální ochranu převáží.

V posledním ze zmíněných rozhodnutí¹⁸¹ Ústavní soud s odkazem na rozhodnutí předešlé¹⁸² znovu uvedl, že má stát na základě čl. 31 Listiny pozitivní závazek chránit zdraví, a to i prostřednictvím konání a [tvorby] nejrůznějších opatření. Tento pozitivní závazek pak dle Ústavního soudu ospravedlňuje i zpracovávání údajů o zdravotním stavu obyvatelstva, a využívání těchto údajů pro statistické účely.

Za samostatnou zmínku pak v kontextu překážek minimálního státu stojí již uvedené rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 1716/16, zabývající se povahou pozitivních závazků jako takových. Povinnost státu aktivně konat, tedy jeho způsobilost nést pozitivní závazky, totiž odvozuje nikoliv od ustanovení, která je v právním řádu přímo zakotvují, nýbrž od obecnějších ustanovení. Za základ pozitivních závazků tak Ústavní soud v tomto svém rozhodnutí považuje čl. 4 Listiny, čl. 83 a 90 Ústavy, a články 36 až 40 Listiny. Za období těchto ustanovení na úrovni Evropské úmluvy pro lidská práva pak považuje její čl. 1 a 13. Vzhledem k ústavní zásadě dělby moci jsou pak těmito podmínkami konat vázány všechny složky státní moci, s ohledem na zásadu enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí však jejich podstatná část dopadá na zákonodárce¹⁸³, v případě jeho nečinnosti či aplikačních problémů však může dopadat i na složky ostatní.¹⁸⁴ Popsaný princip má pro minimální stát zásadní důsledky, neboť ukazuje, že bez ohledu na to, jaké je politická vůle většiny, minimální stát bude mimořádně obtížné prosadit.

2.1.1.3 Dílčí shrnutí

Zkoumáním pozitivních závazků vycházejících z ústavního pořádku, především pak z Listiny základních práv a svobod, lze dojít ke dvěma dalším, vcelku zajímavým zjištěním. To první z nich je zjištěním vcelku bagatelním, avšak z hlediska dělby moci a její legitimacy rozhodně ne nepodstatným. Jedná se o skutečnost, že naprostá většina rozhodnutí zabývajících se pozitivními závazky státu je rozhodnutími senátními. Přesněji, z výše zmíněných 178 celkových a 61 vyhovujících meritorních rozhodnutí jsou jen 4 rozhodnutími plenárními. Samozřejmě z formálního hlediska neexistuje příliš mnoho rozdílů mezi tím, zdali věc při zachování svých kompetencí rozhodne senát či plenum.¹⁸⁵ Přesto může působit poněkud zvláště, když o leckdy abstraktních pozitivních závazcích státu rozhodnou tři soudci namísto

¹⁸¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/16 ze dne 10. listopadu 2020, bod 135

¹⁸² Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/17 ze dne 27. března 2018

¹⁸³ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1716/16 ze dne 9. srpna 2016, bod 30.

¹⁸⁴ Tamtéž, bod 31 a násl.

¹⁸⁵ Hlavní výjimku představuje problematika překonávání dosavadní judikatury, viz § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a související literatura.

patnácti¹⁸⁶, či dokonce tři soudci namísto 281 zvolených zákonodárců, zejména v případě, kdy si takový pozitivní závazek lze jen stěží představit, jako například v případě těch týkajících se výkonu trestu odnětí svobody.

Hovoříme-li na tomto místě o plénu Ústavního soudu, stojí za to zmínit, že v jednom ze čtyř uvedených rozhodnutí byl zvolen přístup k pozitivním závazkům, který se od toho většinového, využívaného v rozhodnutích senátních, poněkud liší, a to zejména co do příslušných pramenů práva. Toto rozhodnutí¹⁸⁷ totiž pozitivní závazek státu k ochraně života a zdraví jednotlivců v jeho moci dovozuje nikoliv na základě Listiny základních práv a svobod, zejména jejího čl. 6, nýbrž čl. 1 Ústavního zákona o bezpečnosti.¹⁸⁸ Jakkoliv se tento rozdíl může jevit jako technický, je ve skutečnosti značný. Čl. 1 tohoto Ústavního zákona totiž zní, že „(...) ochrana životů, zdraví a majetkových hodnot je základní povinností státu“. Jedná se tedy o přímý závazek ke konání, nadto zavazující přímo stát samotný. Článek 6 Listiny základních práv a svobod oproti tomu zní, že „každý má právo na život, a nikdo jej nesmí být zbaven.“ Lepší příklad rozdílu mezi pozitivním a negativním přístupem k lidskému právu obdobného obsahového charakteru se nachází jen těžko. Pro minimální stát se přitom jedná o klíčový rozdíl, neboť garance negativních svobod může být něčím, co považuje za žádoucí, na rozdíl od jejich pozdější interpretace jakožto původců pozitivních závazků. To v případě závazků formulovaných přímo jako pozitivních nehrozí. Jsou sice taktéž pro stát svazující, avšak působí přímo a jednoznačně, což z nich bezpochyby činí lepší alternativu, je-li volba nutná.

Druhé zjištění tkví ve vysoké frekvenci odkazů na Evropskou úmluvu o lidských právech, případně na jí interpretující Evropský soud pro lidská práva.¹⁸⁹ Nejedná se o nic překvapivého, zejména s ohledem na tzv. konkursní nález¹⁹⁰, dle kterého jsou lidskoprávní mezinárodní smlouvy součástí ústavního pořádku České republiky, a je tak na jejich základě možné vyslovovat protiústavnost, což Ústavní soud přinejmenším s Evropskou úmluvou o lidských právech vcelku běžně činí. Přesto je zajímavé, že tak dovede činit dvojím způsobem, a sice prostřednictvím vyložení judikatury k určitému ustanovení úmluvy, jejímu připodobnění k úpravě v Listině, a následnému zrušení na jejím základě¹⁹¹, tak prostřednictvím zrušení přímo

¹⁸⁶ Potažmo dva namísto osmi, resp. devíti, v souladu s pravidly pro hlasování stanovenými § 19 odst. 2 a § 13 zákona o Ústavním soudu.

¹⁸⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 20/21 ze dne 7. prosince 2021, bod 156

¹⁸⁸ Č. 110/1998 Sb.

¹⁸⁹ Ústavní soud tak činí například ve věci III. ÚS 3564/18 ze dne 28. května 2019, II. ÚS 2149/17 ze dne 10. prosince 2019, II. ÚS 485/10 ze dne 2. března 2010 či III. ÚS 3333/11 ze dne 26. září 2013

¹⁹⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. června 2002

¹⁹¹ Například v rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 3296/17 ze dne 20. prosince 2017 prostřednictvím využití jak Úmluvy, tak Listiny

na základě Evropské úmluvy o lidských právech.¹⁹² Jednoznačný klíč pro ten či onen postup přitom není zřejmý. Popsaná dvojakost nicméně vhodně demonstruje to, jak jsou zdroje překážek minimálního státu navzájem provázány, a jak spolu mohou interagovat. Kde není ustanovení Listiny, lze využít Úmluvu, přičemž ta dovede působit jak z hlediska interpretace, tedy pozice mezinárodní, tak z hlediska součásti ústavního pořádku, tedy hlediska tuzemského. I proto je třeba se mezinárodními omezeními a překážkami minimálního státu dále zabývat, což se stane již v následujícím oddíle týkajícím se mezinárodních limitů. Zde je však namístě znovu zmínit samotnou Ústavu, neboť i ta dává těmto mezinárodním pozitivním závazkům určitý prostor, když ve svém prvním článku stanoví odhodlání a povinnost České republiky dodržovat závazky jí plynoucí z mezinárodního práva, čímž rozšiřuje okruh relevantních, avšak poněkud střídmejších závazků komentovaných výše.

2.1.2 Rozpočtová realita

Než se však k nadstátním omezením dostaneme, udělejme si malý exkurz k omezením sice vnitrostátním, leč neprávního charakteru. Jedná se sice o omezení plynoucí ze státního rozpočtu, tedy pramene práva, přesto je však v této kapitole vhodnější nad situací přemýšlet spíše jako nad ekonomickým a politickým nakládáním s dostupnými zdroji, neboť i to může být pro minimální stát, a překážky jemu stojící v cestě, klíčové.

Peníze jsou totiž univerzální určovateli hodnoty.¹⁹³ Naprostou většinu věcí jimi tak lze ocenit, a to včetně abstraktních hodnot jako je život, svoboda či čas.¹⁹⁴ I pro stát tak peníze představují klíčový aspekt jeho fungování. Pamatuje na to i Ústava, když stanoví, že návrh zákona o státním rozpočtu podává vláda, a usnází se o něm pouze Poslanecká sněmovna.¹⁹⁵ Ta tak drží v rukou onen pomyslný měšec, a s ním i moc. Ta je pochopitelně omezena, avšak ve shodě s Lockem lze přeneseně konstatovat, že kdo drží peníze, drží i moc.¹⁹⁶

¹⁹² Například co do porušení práva na život v nálezu sp. zn. II. ÚS 2149/17 ze dne 10. prosince 2019.

¹⁹³ JEVONS, W. Stanley. Money and the Mechanism of Exchange. In: *General Equilibrium Models of Monetary Economies*. Academic Press, 1989. p. 55-65, s. 63. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-663970-4.50009-8> [cit. 2024-07-01]

¹⁹⁴ Tento závěr může znít až příliš materialisticky, je nicméně pravdivý. Čas oceňujeme například v podobě ceny vstupného či hodinové mzdy. Svobodu oceňujeme v okamžiku vyjednávání o výkupném, stejně jako případně samotný život. Ten zcela běžně oceňují zdravotní pojišťovny při tvorbě své podnikatelské strategie, projevující se například při sjednávání ceny životní pojistky, a případná plnění z ní.

¹⁹⁵ Čl. 42 Ústavy. Zajímavá je v tomto kontextu právě samozřejmost, se kterou se něco jako státní rozpočet a zákon o něm předvídá.

¹⁹⁶ Locke, druhé pojednání o vládě, kap. 11. Pokud se totiž o penězích rozhoduje zákonem, jak stanoví Ústava, pak je to právě zákonodárce, kdo o nich rozhoduje. Odkázat lze i na tuzemské nápady ve smyslu vyhladovění Senátu, či jiných institucí, viz Lidové noviny. Okamura navrhl ‚vyhladovění‘ Senátu. Stejně jako dříve Zeman. *lidovky.cz*. Online. 19. 12. 2017. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/okamura-navrh-ly-vyhladoveni-senatu-stejne-jako-drive-zeman.A171219_164234_ln_domov_ele [cit. 2024-07-01]

Výkon moci je přitom jednou ze základních funkcí státu¹⁹⁷. V tomto oddílu se tak zaměříme na to, jak tato moc vypadá právě optikou peněz a státního rozpočtu. Představují-li totiž peníze základního určovatele hodnot, pak je pro minimální stát důležité, že by právě peněz měl na své fungování vynakládat co možná nejméně, jak už bylo naznačeno v předchozí kapitole.¹⁹⁸ Pro zjednodušení se budeme v této kapitole zabývat pouze státním rozpočtem, neboť se jedná o největší objem shromážděných finančních prostředků, které má stát k dispozici.¹⁹⁹ Státní rozpočet totiž představuje způsob, jak alokovat zdroje jednotlivým účelům²⁰⁰, neboť zdroje jsou zpravidla omezenější, než lidské, potažmo státní, požadavky a touhy.²⁰¹ Rozpočty tak tvoří jeden z nástrojů moci, neboť prostřednictvím alokace či relokace zdrojů ovlivňují lidské chování a určují, jaké politiky budou naplňovány, a jaké nikoliv.²⁰² Lze tak konstatovat, že kapacitu toho, co stát může v souhrnu činit, představuje celková výše rozpočtu, potažmo jeho příjmová stránka. To, jakou důležitost přikládá té či oné oblasti, pak určují jednotlivé oblasti výdajů, či přímo tzv. rozpočtové kapitoly. Stát, který chce být státem minimálním, tomu tak musí poměrně přirozeně přizpůsobit obě tyto složky, jak příjmovou, tak výdajovou. Než se zaměříme na první z nich, můžeme předeslat, že Česká republika²⁰³ z hlediska svého státního rozpočtu rozhodně minimálním státem není, ba se mu ani neblíží.

Příjmová stránka státního rozpočtu v roce 2019 totiž činila přibližně 1,46 bilionu Kč. V roce 2024 tomu bylo 1,9 bilionu Kč. V roce 2019 tento příjem tvořily z přibližně 52 % příjmy daňové, z 38 % příjmy z pojistného na sociálním zabezpečení, a zbytek připadal na příjmy nedaňové, typicky tedy ze zdrojů Evropské unie či ekonomických nástrojů.²⁰⁴ V roce 2024 byla situace podobná, a daňové příjmy tak tvořily přibližně 49 % příjmů, zatímco povinné odvody

¹⁹⁷ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*, s. 152

¹⁹⁸ Pochopitelně se najdou i činnosti, které jsou prostřednictvím financí měřitelně obtížně, pro velkou část z nich tak však činit lze. Koneckonců, dle čl. 28 Listiny existuje právo na spravedlivou odměnu za práci. Práci pro stát dosud stále vykonávají pouze lidé, jejichž činnost tak lze ocenit, a také se tak děje. Některé činnosti pro stát vykonávají dodavatelé externí, ovšem též lukrativně, přičemž k ocenění dochází prostřednictvím zadávání veřejných zakázek či kontrahováním obecně. Společným rysem uvedeného jsou pak právě peníze, jejichž tok je ve státě určen převážně státním rozpočtem.

¹⁹⁹ Některé činnosti státu, resp. veřejné moci obecně, jsou zajišťovány prostřednictvím rozpočtů jiných, typicky těch náležících územně samosprávným celkům. Těmi se zde zabývat nebudeme, obecné principy a závěry v tomto oddílu uvedené lze však jistě vztáhnout i na ně.

²⁰⁰ WILDAVSKY, Aaron B. *Budgeting: a comparative theory of the budgeting process*. Transaction Publishers, 1986, s. 7

²⁰¹ Tamtéž, s. 8

²⁰² Tamtéž, s. 9

²⁰³ Následující data se budou týkat vždy státního rozpočtu ČR pro rok 2019, tedy posledního „předpandemického“ rozpočtu, a státního rozpočtu ČR pro rok 2024. Zdrojem hodnot budou publikace Státní rozpočet v kostce, vydávané Ministerstvem financí. Ministerstvo financí. Státní rozpočet v kostce. *mfc.cz*. Online. Dostupné z: <https://www.mfc.cz/cs/rozpoctova-politika/statni-rozpocet/rozpocet-v-kostce> [cit. 2024-07-01]. Hodnoty jsou pro přehlednost zaokrouhleny na celé miliony, či na stovky milionů v případě částek převyšujících jednu miliardu Kč.

²⁰⁴ Státní rozpočet v kostce 2019, s. 18

na pojistném 39 %. Zbytkové složení je obdobné.²⁰⁵ Složená daňová kvóta²⁰⁶ pro rok 2019 činila 34,6 %, pro rok 2024 je odhadována na 34 %.²⁰⁷

V tuto chvíli si čtenář může klást otázku, jaká je vypovídající hodnota této zdánlivě nesourodé změní čísel. Jistě lze konstatovat, že pro posouzení minimálního státu značná. Ukazuje totiž, že přibližně třetina hodnot, které Česká republika jako celek vyprodukuje, pokryje pouze přibližně 90 % příjmů státního rozpočtu. Státního rozpočtu, který je navíc v deficitu, což má na věc nezanedbatelný vliv, jak bude vyloženo dále.

Státní rozpočty České republiky jsou totiž dlouhodobě v tzv. schodku. To znamená, že výdajová stránka převyšuje tu příjmovou. V roce 2019 chyběla do „plného pokrytí“ 3 %, v roce 2024 12 %. Jinými slovy, Česká republika na daních vybere přibližně třetinu všech vytvořených hodnot, které jí přesto nestačí k pokrytí všeho, co chce, či musí zajišťovat, přičemž tuto situaci řeší zvyšováním státního dluhu. Je tedy zřejmé, že Česká republika má ambici zajišťovat více, než kolik jí její příjmová stránka dovoluje²⁰⁸, což samo o sobě nenasvědčuje jejímu případnému označení za minimální stát. Abychom však mohli takové označení definitivně potvrdit, zaměříme se dále na výdajovou stránku státního rozpočtu, neboť ta ukazuje, jaké hodnoty Česká republika přikládá kterým svým funkcím. Je to totiž právě zmíněná alokace zdrojů, která do značné míry velikost státu určuje.

Výdaje státního rozpočtu se dělí do třech základních kategorií, výdajů mandatorních, kvasimandatorních a nemandatorních.²⁰⁹ Mandatorní výdaje jsou ty, které je stát povinen zajišťovat dle zákona či jiných právních norem a závazků. Kvasimandatorní výdaje představují zejména nezbytné provozní výdaje státu, jako jsou kupříkladu platy státních zaměstnanců. Nemandatorní výdaje pak tvoří zejména investiční prostředky do infrastruktury, školství a dalších oblastí. Pro rok 2019 mandatorní výdaje tvořily přibližně 55 %, kvasimandatorní pak necelých 22 % celkových výdajů. Pro rok 2024 se jednalo o přibližně 63 % na mandatorní výdaje a 15 % na kvasimandatorní výdaje. Toto dělení tak může sloužit k posouzení velikosti státu, neboť ukazuje, o jaké části svých prostředků stát uvažuje jako o nepostradatelných, ať už v podobě výdajů na svůj provoz u údajů kvasimandatorních, tak u nákladů vzniklých na základě

²⁰⁵ Státní rozpočet v kostce 2024, s. 18

²⁰⁶ Složená daňová kvóta představuje ukazatel příjmu na daních a jiných povinných platbách vůči HDP státu. Ukazuje tedy, kolik si stát z celkového bohatství vyprodukovaného za daný rok „vezme“.

²⁰⁷ V roce 2024 došlo ke změně metodiky výpočtu daňové kvóty (Státní rozpočet v kostce 2024, s. 17), rozdílů jsou však v řádu desetin procenta, což nemá na závěry činěné v této práci vliv.

²⁰⁸ Ekonomické teorie upozorňují, že půjčka, a tedy dluh, mohou být v některých situacích výhodným řešením nedostatku finančních prostředků, a to i pro státy, např. SCHRAGGER, Richard C. Democracy and debt. *Yale LJ*, 2011, 121: 860. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23079342> [cit. 2024-07-01]. Z hlediska státu minimálního se však jedná o jev nežádoucí, neboť má-li toho stát zajišťovat dlouhodobě co nejméně, pak nelze ani předpokládat fázi návratu finančních prostředků a s ním spojeného splacení dluhu.

²⁰⁹ Státní rozpočet v kostce 2019, s. 22

jím přijatých zákonů v podobě výdajů mandatorních. S ohledem na to, že se však jedná pouze o kritérium zákonnosti, nelze mandatorní výdaje považovat za překážku minimálního státu jako takovou, neboť některé zákony lze politickým rozhodnutím odstranit, čímž dojde i k eliminaci výdajů potřebných na jejich provádění.²¹⁰ Právě s ohledem na to, že se o překážku minimálního státu zpravidla jedná jen zčásti, si uvedme pouze některé ze skupin výdajů státního rozpočtu.

Nejzásadnější výdaj státního rozpočtu tvořily v letech 2019 i 2024 shodně náklady na důchody, u kterých se v roce 2019 jednalo o 33,5 % výdajů státního rozpočtu, zatímco v roce 2024 o 34,2 %. Tento výdaj představuje pro minimální stát zásadní problém, neboť jeho současné nastavení zřejmě do určité míry vychází z pozitivního závazku státu, či přinejmenším ze zásady legitimního očekávání adresátů práva. Skutečnost, že je třetina celého státního rozpočtu vynaložena na důchody, je pro minimální stát klíčová, neboť zahrnuje velmi širokou redistribuční povinnost, která je vlastností pro minimální stát jednoznačně nežádoucí.

Mnohem zajímavější je však pro posouzení velikosti státu pohled na výdaje dle kapitol jednotlivých resortů v poměru k celkovým výdajům státního rozpočtu, pro přehlednost uvedených v následující tabulce.

	2019	2024
MPSV	42%	42%
MO	7%	4,40%
MV	4,40%	5,10%
MŠMT	12%	13,60%
MSp	1,90%	2%

Tab. 1 poměr výdajů

Použity jsou standardní resortní zkratky, plné názvy jsou uvedeny níže v textu.

Tyto údaje jsou zajímavé už samy o sobě, v kontextu minimálního státu však jde zejména o jejich porovnání s minimálním státem a jeho funkcemi, tak, jak byly vymezeny výše. Zajišťování a vymáhání závazků jsou kupříkladu funkcí zajišťovanou ze strany státu prostřednictvím rozpočtové kapitoly Ministerstva spravedlnosti (MSp), která činí kolem 2 % z celkových vynaložených nákladů. Zajišťování vnitřní i vnější bezpečnosti, spolu s dalšími agendami, je úkolem Ministerstva vnitra (MV) a Ministerstva obrany (MO), kterým náleží přibližně desetina státního rozpočtu. Zajištění vzdělávacího systému prostřednictvím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) pak zabezpečuje přibližně 12 % státního

²¹⁰ Eliminace některých zákonů by však zřejmě vedla k protiústavnímu stavu, čímž tyto zákony překážku minimálního státu rozhodně představují. Bude mezi ně rozhodně patřit například úprava důchodového pojištění ve spojení s čl. 30 odst. 1 Listiny. Naopak by mezi ně nemusela patřit úprava některých typů podpor v nezaměstnanosti u k práci plně způsobilých osob.

rozpočtu. Pro srovnání, Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) operuje se stabilními 42 % státního rozpočtu.²¹¹

Ještě zajímavější je průřezový pohled částí kvasimandatorních výdajů, vynakládaných na provoz státu jako takového. Výdaje na platy osob zaměstnaných ve státní sféře²¹² činí v součtu celého státního rozpočtu 17,2 % v roce 2024, přičemž v roce 2019 se jednalo o 20 %. Provozní výdaje²¹³ pak činí okolo 4 % v obou sledovaných letech. Státní platby do systému zdravotního pojištění činily v roce 2024 7,3 % a v roce 2019 5,2 %.²¹⁴ Co z uvedeného vyplývá je, že jen menší část státního rozpočtu je využívána na zajišťování a poskytování služeb ze strany státu jako takových. Mnohem větší část tvoří redistribuce hodnot mezi subjekty, a to zejména prostřednictvím sociálních dávek v širokém slova smyslu. Tyto závěry jsou pro Českou republiku jakožto potenciálně malý stát zcela devastující, neboť jednoznačně ukazují, že Česká republika za minimální stát z hlediska distribuce a alokace hodnot považována být nemůže. Pokud totiž za minimální stát lze označit ty země, které činí méně, než mohou, a které tak činí za co nejméně prostředků, pak zemi, která pro svůj provoz vybere hodnotu odpovídající přibližně třetině HDP jen proto, aby pro zajištění základních hodnot jako jsou zajištění spravedlnosti, bezpečnosti či ochrany vlastnického práva vynaložila méně než polovinu z této částky, za minimální stát označit nelze. Identifikace odstranitelných nákladů je s ohledem na ústavní základ některých z nich nesnadným procesem, ovšem pro stát, jež by se chtěl přiblížit konceptu státu minimálního, zřejmě procesem nezbytným. Finanční pohled na problematiku navíc může sloužit ještě jednomu účelu, a sice kategorizaci důležitosti překážek minimálního státu, uvedených v jiných částech této práce.

2.1.3 Shrnutí oddílu

V tomto oddílu jsme se zabývali první kategorií překážek minimálního státu, tedy překážek vnitrostátních. Jednalo se přitom o překážky plynoucí z ústavního pořádku, tedy vnitřních omezení státu samotného, a překážky rozpočtové, taktéž částečně právní, ale mnohem více ekonomické.

Mezi ústavními překážkami hrály nejpodstatnější roli ty plynoucí z Listiny základních práv a svobod, sekundované těmi z Ústavy samotné. Jejich klíčovou kategorií představovaly

²¹¹ Důchody jsou navíc částečně administrovány i prostřednictvím MO a MV pro příslušníky ozbrojených složek. Státní rozpočet v kostce 2024

²¹² Tedy státní zaměstnanci v širokém slova smyslu, včetně učitelů a zaměstnanců příspěvkových organizací.

²¹³ Výdaje na energie, papíry, software a podobně.

²¹⁴ Tento systém je však v podstatné části financován dalšími platbami ze strany osob, a sice příspěvků na zdravotní pojištění.

pozitivní závazky státu, tedy povinnosti státu aktivně konat určitým způsobem, nejčastěji na základě dosaženého standardu lidských práv. Tyto závazky přitom mohou být jak velmi obecné, směřující poměrně neurčitě k ochraně některého z lidských práv, tak mimořádně konkrétní, zavazující stát ke specificky vymezené činnosti. Jejich podstatným aspektem je i jejich neúplnost, vyplývající zejména ze způsobu jejich vzniku. Nikdy tak není jisté, zdali státu nevzniknou pozitivní závazky nové, jak se tomu doposavad s ohledem na vývoj příslušné rozhodovací praxe běžně dělo. I z tohoto důvodu představují pozitivní závazky pro minimální stát podstatnou překážku, překážku, jejíž úplné překonání se blíží úrovni nemožnosti.

Vnitrostátní omezení však mají, s ohledem na příznivou pozici Ústavy samotné k mezinárodnímu právu, i nezanedbatelné propojení s omezeními mezinárodními, zejména prostřednictvím mezinárodních smluv týkajících se lidských práv. Těmi, ale i dalšími omezeními, se budeme zabývat v oddíle následujícím, týkajícím se právě překážek a limitů přesahujících hranice České republiky, avšak podstatně ji ovlivňujících.

2.2 Mezinárodní limity

Mezinárodní limity jsou v souladu s teoretickým členěním uvedeným výše představovány zejména mezinárodními smlouvami a pakty, tedy akty, jimiž se stát v přiměřené míře omezuje sám. Dále jde o mezinárodní obyčeje a vztahy, tedy oblasti, které na stát uvalují určitá omezení, aniž by on sám mohl věc přímo ovlivnit, ať už pro svou komparativní nevýznamnost, tak pro kupříkladu potřebu získat odpovídající nabízenou protislužbu. V neposlední řadě se však jedná i o omezení ekonomická a zeměpisná. To, kde státy jsou, a jak vypadají jejich ekonomiky a zdroje, totiž představuje mimořádně důležité faktory určující i pro kategorie zmíněné výše. Souhrn všech těchto faktorů pak určuje, jak vypadají překážky stojící v cestě minimálnímu státu, spolu s informací o jejich zásadnosti a trvalosti.

V dalších oddílech se tedy na tyto jednotlivé kategorie příčin překážek minimálního státu podíváme blíže. Stejně jako u limitů vnitrostátních není ambicí následujícího textu vystihnout všechna konkrétní omezení, nýbrž nastínit, jak mohou taková omezení typově vypadat. Jejich záběr je totiž mnohem širší, s ohledem na to, o kolik je větší abstraktní i reálný prostor, kterého se mezinárodní faktory týkají.

Mezinárodním limitům bránícím dosažení naplňování konceptu minimálního státu je třeba klást zvláštní pozornost. Jakkoliv jsou totiž vnitrostátní omezení důležitá, a to leckdy i s ambicí nezměnitelnosti, stále se jedná o omezení vnitrostátní. U omezení mezinárodních totiž do hry mohou vstupovat jiní, silnější aktéři, ať už v podobě mocnějších států, či v podobě ještě

mocnějších změn podnebí či pohybů zemských desek. Začneme však poněkud přizemnější materií, a sice mezinárodními smlouvami.

2.2.1 Mezinárodní smlouvy a pakty

Mezinárodních smluv týkajících se nejen lidských práv²¹⁵, v důsledku bránících prosazení konceptu minimálního státu, je celá řada. Z hlediska České republiky je však jedna, která je v důsledku svého prosazovacího mechanismu podstatnější než ty ostatní. Poněkud nepřekvapivě se jedná o Evropskou úmluvu o lidských právech. Ta představuje klíčový dokument Rady Evropy, mezinárodní organizace založené v roce 1949, sídlící ve Štrasburku.

2.2.1.1 Evropská úmluva o lidských právech

Sama Evropská úmluva o lidských právech²¹⁶ je jedním z nejdůležitějších mezinárodních lidskoprávních dokumentů. Ne proto, že by byla prvním dokumentem podobného obsahu, je však prvním dokumentem, který podobnému obsahu přiřknul závaznost a v konečném důsledku i vynutitelnost.²¹⁷ Ta spočívá ve formulacích, kterými jsou jednotlivá práva založena či uznána, a mechanismu pro jejich vynucování.²¹⁸ Ten tkví v existenci Evropského soudu pro lidská práva, dle čl. 32 Úmluvy nadaného pravomocí co do všech věcí týkajících se výkladu a použití Úmluvy, i ke sporům o pravomoc samotnou.

Jinými slovy, je to právě ESLP, kdo rozhoduje o tom, co znamenají jednotlivá ustanovení Úmluvy. Popsaná pravomoc, jakkoliv jednoduše se jeví, je však mimořádně silná. Interpretace je totiž základním způsobem zjištění obsahu právního textu.²¹⁹ Její různé metody pak mohou plodit různé výsledky. Nejinak je tomu i u ESLP. Ten totiž v průběhu let došel

²¹⁵ Posouzení toho, zdali se jedná o smlouvu lidskoprávní či nikoliv, není v současnosti vůbec jednoduché, neboť je třeba posuzovat její obsah. Z hlediska překážek minimálního státu však není zcela klíčové, zdali se jedná o smlouvu lidskoprávní či nikoliv, podstatné jsou závazky a povinnosti státu z ní plynoucí. Důvod, proč je v této práci dáván důraz na smlouvy lidskoprávní, tkví ve skutečnosti, že právě lidská práva jsou jednou z hodnot, které si Česká republika vytkla jakožto hodnotu sobě vlastní. Zprotivení se tomuto sebestpříkazu ze strany státu tak lze považovat za podstatnější problém, než porušení čistě organických požadavků plynoucích taktéž ze smluv mezinárodních. Jako příklad podstatně omezujících pravidel organického charakteru lze uvést kupříkladu smlouvy zamezující praní špinavých peněz, neboť jsou na jejich základě státy povinny například zřizovat specializované orgány zabývající se touto činností.

²¹⁶ Dále i jen jako „Úmluva“.

²¹⁷ European Court of Human Rights. The European Convention on Human Rights – A living instrument. *echr.coe.int*. Online. Září 2022. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_Instrument_ENG [cit. 2024-07-01]

²¹⁸ V právním slova smyslu se o vynucovací mechanismus nejedná, neboť soud sám exekuční pravomocí nadán není. Členské státy Rady Evropy, odhodlané řídit se Úmluvou, však zpravidla mají nastavený mechanismus pro plnění z rozhodnutí mezinárodního soudního orgánu. Rozhodnutí Soudu vynucuje Výbor ministrů.

²¹⁹ WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. 2. vydání. Praha: Auditorium, 2019, s. 4 a násl.

k některým závěrům ohledně obsahu Úmluvy, které za výsledky prostého výkladu označit nelze.²²⁰

Stejně tak zřejmě došlo i ke vzniku pozitivních závazků. Proč se tomu tak stalo, není zcela zřejmé, jisté je jen to, že se jedná o koncept v dnešní době již značně rozšířený. Kupříkladu Dickson uvádí, že pozitivní závazky jsou, mimo jiné, důsledkem existence komplexních společností a vazeb v nich, do míry, ve které se ochrana lidských práv pouze prostřednictvím závazků negativních jeví jako absurdní.²²¹ K tomu dodává, že roli hraje i přístup samotného ESHP, který Úmluvu používá v souladu s doktrínou „živého nástroje“, nástroje, který musí přinášet efektivní ochranu lidským právům, čehož je schopen dosahovat právě prostřednictvím pozitivních závazků.²²² Stejně tak Shue uvádí, že v zásadě každé lidské právo může obsahovat jak pozitivní, tak negativní aspekty.²²³ Někteří autoři²²⁴ dokonce považují pozitivní závazky za historický fakt, neboť ochrana práv jednotlivce je dle nich přirozenou součástí povahy a funkce státu. V mezích pozitivního práva pak lze pozitivní závazky státu považovat za důsledek existence vynucovacího mechanismu Úmluvy.²²⁵

Pozitivní závazky však při posuzování minimálního státu a jeho překážek hrají zásadní roli. Mohou sice fungovat v jeho prospěch i neprospěch, v konečném důsledku však nepochybně představují celou řadu překážek minimálnímu státu bránících. Pozastavíme-li se však nejprve u pozitivních závazků minimálnímu státu nahrávajících, shledáme, že se bude zpravidla jednat o některé případy, ve kterých je na základě určitého práva požadováno přijetí konkrétní legislativy. Typicky se bude jednat například o povinnost přijmout legislativu upravující možnosti využití střelné zbraně ze strany ozbrojených složek²²⁶ či obdobné požadavky, v důsledky limitující možnost využití určitých mechanismů ze strany státu.²²⁷ To

²²⁰ Jedním příkladem za všechny je povinnost států umožnit osobám ve výkonu vazby účastnit se pohřbů jejich příbuzných, plynoucí z článku 8 odst. 1 Úmluvy. Ten však stanoví pouze to, že „každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence“. Viz PŁOSKI proti Polsku, č. 26761/95, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. listopadu 2002

²²¹ DICKSON, Brice. Positive obligations and the European Court of Human Rights. *N. Ir. Legal Q.*, 2010, 61: 203, s. 204. Dostupné z: doi.org/10.53386/nrlq.v6i1i3.449 [cit. 2024-07-01]

²²² Tamtéž.

²²³ SHUE, Henry. *Basic rights: Subsistence, affluence, and US foreign policy*. Princeton University press, 2020, s. 155. Pozoruhodný je zejména rok tohoto odhadu, či pozorování.

²²⁴ XENOS, Dimitris. *The positive obligations of the state under the European Convention of Human Rights*. Routledge, 2012, s. 2

²²⁵ Tamtéž, s. 4.

²²⁶ KAKOULLI proti Turecku, č. 38595/97, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. listopadu 2005

²²⁷ Jedná se však o jakési sekundární omezení ve prospěch minimálního státu, neboť jeho primárním předpokladem je existence onoho subjektu, jehož pravomoc má být omezena. Tu je pak třeba optikou minimálního státu posuzovat individuálně.

však není majorita případů pozitivních závazků dopadajících na státy. Velká část z nich totiž činí pravý opak toho, že by stát takzvaně *zeštíhlovala*, jak bude ukázáno na příkladech níže.

Pozitivní závazky plynoucí z Úmluvy se stále vyvíjejí tak, jak ESLP vydává další svá rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že se standard ochrany lidských práv, jak bývá rozšiřování působnosti Úmluvy nazýváno, zvyšuje, tyto pozitivní závazky zpravidla nezanikají, naopak. Bývají rozšiřovány a vztahovány na situace, na které dosud nespádaly. Právě proto je lze za překážky minimálního státu označit. Následující oddíl však nemá ambici tyto překážky ve formě pozitivních závazků vyjmenovat všechny, neboť by to nebylo účelné, a je otázkou, zdali vůbec možné, s ohledem na variabilitu a neurčitost některých požadavků a situací. Cílem je demonstrovat to, v jakých všech oblastech se tyto závazky vyskytují. Právě jejich široké rozkročení napříč veřejnou správou a jejími rolemi totiž nejlépe ukazuje, proč jsou překážkou státu minimálního, tedy státu, který toho má konat co možná nejméně.

Jak již bylo naznačeno, v Úmluvě samotné termín „pozitivní závazek“ nenalezneme, neboť s ním pracuje až rozhodovací praxe ESLP. Pohledem do databáze HUDOC²²⁸ zjistíme, že celkový počet rozhodnutí ESLP činí něco přes 21 tisíc.²²⁹ Pojem pozitivního závazku²³⁰ v obecné rovině je přiřazen 488 rozhodnutím, přičemž počet klíčových slov přiřazených jednotlivým článkům znázorňuje následující tabulka:

²²⁸ Databáze rozhodnutí ESLP HUDOC, dostupná na <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%7D>

²²⁹ K 24. 4. 2024 to bylo 21 027 rozhodnutí. S ohledem na to, že jsou rozhodnutí ESLP vyhotovována a uveřejňována v různých jazykových mutacích, je přesné určení jejich počtu obtížné. Lze však vyjít z toho, že jak v angličtině, tak ve francouzštině, tedy dvou jazycích pro soud nejpodstatnějších, je počet uveřejněných rozhodnutí právě výše zmíněných 21 027.

²³⁰ Databáze pracuje s klíčovými pojmy, které jsou přiřazovány jednotlivým rozhodnutím. Těch je celá řada, od *disciplinárních řízení přes právní pomoc až po právě pozitivní závazky*. Pojem pozitivních závazků je nadto přiřazován jak v obecné rovině, tak pro pozitivní závazky dle konkrétního článku. Vzhledem k tomu, že přiřazování klíčových slov je úkolem soudu samotného, je snadno zjištělné, v kterých případech soud považuje pojem pozitivních závazků pro dané rozhodnutí za klíčový. Zároveň je podstatná skutečnost, že soud považuje pozitivní závazky za prvek, na který by jím samým mělo být upozorňováno, jak lze usuzovat ze samotné existence tohoto pojmu jakožto klíčového slova pro vyhledávání. Pro srovnání, v databázi rozhodnutí Ústavního soudu ČR odpovídající pojem nenalezneme.

Klíčové slovo	Celkem	Význam ²³¹		
		Key cases	Důležitost 1	Důležitost 2
Celkem rozhodnutí ESLP	21027	1055	1083	5617
Positive obligations	488	90	96	275
Čl. 2 - positive obligations	178	20	5	98
Čl. 3 - positive obligations	123	10	4	72
Čl. 4 - positive obligations	9	5	1	3
Čl. 8 - positive obligations	299	37	5	182
Čl. 9 - positive obligations	11	1	0	10
Čl. 10 - positive obligations	6	0	0	6
Čl. 11 - positive obligations	2	0	0	2
Čl. 1 p. 1 - positive obligations	29	3	2	20
Celkem rozhodnutí PZ ²³²	1102	158	109	641
<i>tab. 2 Počet rozhodnutí ESLP o pozitivních závazcích</i>				

Z tabulky výše lze seznat kolik rozhodnutí ESLP bylo označeno klíčovým slovem týkajícím se pozitivních závazků. Pro srovnání, obecným pojmem *Proportionality* jich bylo označeno 1668, zatímco termínem *Margin of appreciation* 1076. Jakkoliv je z pouhé kvantity těchto výskytů pochopitelně nemožné usuzovat na jejich významu, rozhodně lze seznat, že se nejedná o téma zanedbatelné. Bez zajímavosti přitom není ani skutečnost, že do roku 2000 bylo rozhodnutí zahrnujících problematiku pozitivních závazků pouhých 20, přičemž to vůbec nejstarší pochází z roku 1995.²³³ Do roku 2010 už jich bylo 350, přičemž zbývající dopadají na dobu poté. Jen od roku 2020 do současnosti je jich přitom 229. Je tedy jednoznačné, že se jedná o problematiku rychle se rozvíjející a nabírající na robustnosti.

Z hlediska minimálního státu se přitom jedná o problematiku v zásadě nežádoucí. Přímou totiž zvyšuje počet povinností, v rámci jejichž dodržování jsou státy vůči svým občanům povinny konat. Konání je pak, jak již bylo uvedeno, takřka výlučně činností, prostřednictvím níž dochází k rozšiřování pole působnosti státu. Účelem následující sekce je ukázat, v jakých

²³¹ Judikatura ESLP je rozřazována do kategorií podle svého významu, kdy případy označené jako *Key cases* tvoří jádro významných rozhodnutí, následované případy označené jako *Důležitost 1*. Platí, že tyto dvě kategorie *case-law* ESLP utvářejí, *Důležitost 2* jej rozvíjí, a *Důležitost 3* pouze aplikuje. Více viz HUDOC User manual, ECHR, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/HUDOC_Manual_ENG.

²³² Nejedná se o součty hodnot v tabulce výše z důvodu překryvu jednotlivých klíčových slov. Číslo tedy vychází z databáze HUDOC.

²³³ Nejedná se však o první rozhodnutí ESLP pozitivními závazky se alespoň částečně zabývající. Tím je nejspíše *GOLDER* proti Spojenému království, č. 4451/70, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. února 1975, jakkoliv se jedná o vyvíjející se doktrínu, jejíž počátky nejsou jednoznačně určeny.

různých oblastech došlo ke vzniku pozitivních závazků, závazků, které minimálnímu státu mohou stát v cestě a představují tak jeho překážky ve smyslu uvedeném výše.^{234 235}

Článek 1 Povinnost respektovat lidská práva

Je otázkou, nakolik první článek Úmluvy představuje pozitivní závazek státu. Do určité míry však na něj touto optikou nahlížet lze. Zavazuje totiž smluvní státy Úmluvy, aby každému v jejich jurisdikci základní práva přiznávaly. Nejedná se tedy o pouhé uznání něčeho již existujícího, nýbrž o aktivní konání státu. To má důsledky co do případných tvrzení ohledně horizontálního působení lidských práv. Pokud totiž státy musejí práva přiznávat, pak je jejich povinností upravit například procesní předpisy takovým způsobem, aby těmto požadavkům vyhovovaly.

Tento článek je tak do určité míry ultimátním pozitivním závazkem vyplývajícím z Úmluvy.²³⁶ Právě on totiž nutí státy k tomu, aby práva garantovaná Úmluvou, kterou vykládá ESLP, aktivně přiznávaly těm, kteří podléhají jejich jurisdikci. Potenciálně tedy nestačí čekat na to, až tato práva někdo namítne v případném sporu. Je třeba aktivně konat, a pole působnosti lidských práv tak rozšiřovat.^{237 238}

²³⁴ Následující sekce nemá sebemenší ambici představovat úplný výčet takových pozitivních závazků, jedná se o demonstrativní výběr bez bližšího klíče, který však pro naplnění zamýšleného účelu není potřebný. Jak totiž bylo vysvětleno v části 1 této práce, překážky minimálního státu jsou překážkami i tehdy, stojí-li osamocně. Zpravidla tomu tak však nebývá.

²³⁵ Příklady jednotlivých pozitivních závazků vyplývajících z rozhodnutí ESLP byly inspirovány výčty v KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 a XENOS, Dimitris. *The positive obligations of the state under the European Convention of Human Rights*, v novějších případech pak pocházejí přímo z databáze HUDOC na základě popsaných kritérií.

²³⁶ Srovnej např. DICKSON, Brice. Positive obligations and the European Court of Human Rights. *N. Ir. Legal Q.*, 2010, 61: 203, s. 204. Dostupné z: doi.org/10.53386/nilq.v61i3.449 [cit. 2024-07-01]. Ten uvádí, že každému negativnímu závazku odpovídá pozitivní závazek, pro jehož vznik stačí znění přeformulovat. Tento závěr je však problematický. Je totiž otázkou, nakolik lze směřovat *odpovídající povinnost* plynoucí ze subjektivního práva s pozitivním závazkem státu na konání.

²³⁷ To je však koncept, který je velmi problematický. Explodí rozsahu lidských práv se totiž každá věc stává otázkou v konečném důsledku lidskoprávní, a tedy politicky obtížně regulovatelnou. Omezován je prostor pro zákonodárce, který však představuje entitu s nejvyšší mírou demokratické legitimacy. Povinnost aktivně přiznávat práva bez politické či faktické poptávky po nich tak může v konečném důsledku jít přímo proti vůli většiny, a třeba ani ne proti vůli zbývajících menšin. Ve výsledku tak může být koncept lidských práv oslaben, protože pokud má každý právo na vše, nemá vlastně právo na nic.

²³⁸ Zajímavou otázkou je, nakolik státy přistupující k Úmluvě počítaly s děním, které se na ESLP v průběhu desetiletí odehrálo. Úmluva je totiž, koneckonců, pořád jen mezinárodní smlouvou, jakkoliv třeba důležitou. Smlouvy jsou pak projevem vůle stran, odhodlaných se jí řídit. Lze si legitimně klást otázku, nakolik mohly státy tušit, že se výkladem dojde k takovým konkrétním povinnostem, ke kterým se nakonec došlo, a které budou ukázány i v tomto textu. Není pak s podivem, že k implementaci některých povinností vymezených judikaturou ESLP na základě Úmluvy státy přistupují přinejmenším vlažně. Situace je ještě o něco závažnější, vezmeme-li v potaz širší ústavněprávní rovinu věci. Přinejmenším v České republice totiž platí dělba moci, jakožto jeden z ústředních principů uspořádání státní moci. Tím, kdo určuje obecná pravidla, pak má být zákonodárce, který je k vydávání zákonů jakožto obecných právních předpisů Ústavou nadán. Pokud je však každá otázka v konečném

Článek 2 Právo na život

Právo zaručené tímto článkem zní, že „Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest“. Dále jsou stanoveny podmínky, za kterých toto právo není porušeno, tedy „obrana každé osoby proti nezákonnému násilí, provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené, či zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury, za předpokladu použití maximálně přiměřené síly“.

Znění tohoto článku je velmi důležité. Jeho jazykový výklad, spočívající zejména ve vyložení pojmů v něm obsažených, totiž vcelku oprávněně svádí k závěru, že státy nesmějí sáhnout na životy osob jim podřazených, ledaže se jedná o situaci vyjmenovanou jako výjimka z tohoto mimořádně důležitého pravidla. Realita tohoto článku je však mnohem složitější, a pozitivních závazků vyplývajících z jeho vcelku negativně-právně znějícího textu²³⁹ je celá řada.

Tím zřejmě nejzásadnějším pozitivním závazkem vyplývajícím z tohoto článku je povinnost států přijmout *odpovídající kroky k ochraně života osob ve své jurisdikci*.²⁴⁰ Tyto požadavky se projevují ve třech hlavních směrech, a sice povinnosti chránit život zákonem, povinnosti zřídit aparát pro efektivní prevenci a potlačování případných narušení těchto pravidel, a v některých případech povinnosti přijmout konkrétní operativní opatření k ochraně života osob.²⁴¹ Z hlediska překážek minimálního státu jsou podstatné všechny tyto aspekty, jak si ukážeme dále.

Z hlediska povinnosti přijmout legislativu zajišťující právo na život je třeba posuzovat, k jakému účelu tato úprava směřuje, a konfrontovat jej s výše uvedeným požadavkem na minimální stát, tedy zásadou minimalizace dopadů na práva a povinnosti jednotlivce. Například požadavek na odpovídající legislativní úpravu pro použití střelné zbraně ze strany ozbrojených složek²⁴² tak překážkou pro minimální stát spíše nebude, zatímco požadavek na regulaci

důsledku lidskoprávní, je pole pro vydávání takových zákonů předem zoráno a nařádkováno, a to zejména činností mocí soudní, která tato práva vykládá. V případě explozivní expanze lidských práv pak tato situace může dosahovat až stavu, který je se zásadou dělby moci v rozporu. K předejití tohoto důsledku pak rozhodně nepomáhá stav, ve kterém jsou smlouvy o lidských právech považovány za součást ústavního pořádku, který je tak v konečném důsledku rozšiřován orgánem, který ani není součástí orgánů daného státu.

²³⁹ Výklad negativních závazků, směřujících typicky k omezení použití síly a přísných pravidel pro tyto případy lze nalézt např. v KMEC, et al. *Evropská úmluva o lidských právech*, s. 347-362

²⁴⁰ Princip započatý v OSMAN proti Spojenému království, č. 23452/94, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. října 1998

²⁴¹ KMEC, et al. *Evropská úmluva o lidských právech*, s. 363

²⁴² KAKOULLI proti Turecku, č. 38595/97, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. listopadu 2005

nebezpečných provozů²⁴³ již spíše ano. Takovým provozem přitom může být i železniční doprava, kde existuje povinnost vytvořit normy zajišťující bezpečnost pasažérů.²⁴⁴ Takové normy totiž budou z povahy věci zasahovat do práv subjektů od státu odlišných²⁴⁵, neboť ty by bez jejich existence mohly provoz zajišťovat dle svého uvážení.

Co se povinnosti zřídit efektivní aparát pro předcházení ohrožení života týče, klíčovým východiskem je skutečnost, že právo bez nástroje k jeho vymožení působí jako pouhá deklarace bez přímých dopadů. Pokud tedy z Úmluvy plyne, že existuje povinnost států přijmout legislativu na ochranu života, ta pak také musí být naplňována. Tomu v institucionální rovině odpovídá povinnost zřídit určitou formu orgánů činných v trestním řízení, a ty pak následovně využívat k tzv. *trestněprávním reakcím*.²⁴⁶ To v praxi znamená, že státy mají povinnost využít trestněprávní represe vůči narušitelům, kteří tak činili úmyslně, pro neúmyslné zavinění však je již v diskreci států, zdali tak učiní, či zdali využijí například prostředků práva civilního.²⁴⁷ Situace, ve kterých je třeba přistoupit k tomu či onomu řešení, mohou být značně rozličné až kazuistické, z hlediska minimálního státu však je podstatné to, že k oběma způsobům řešení musí státy disponovat aparátem, a to nikoliv nepodstatného charakteru.²⁴⁸ To však z velké části nemusí být s konceptem minimálního státu v rozporu. Přeci jen, monopol na násilí, zjednávání pořádku a bezpečnosti a vynucování závazků jsou funkce, které jako právě ty základní bývají uváděny nejčastěji.²⁴⁹ Tato skutečnost je však pozoruhodná, zejména vezmeme-li v úvahu státy nejen historické a abstraktní, ale i ty moderní. Požadavek na provoz civilního i trestního aparátu je totiž požadavkem nesmírně náročným a rozsáhlým, ze strany pozitivních závazků z Úmluvu nepochybně, a ze strany základních funkcí minimálního státu jen o málo méně. Jedná se totiž o

²⁴³ ÖNERYILDIZ proti Turecku, č. 48939/99, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. listopadu 2004

²⁴⁴ KMEC, et al. *Evropská úmluva o lidských právech*, s. 363

²⁴⁵ Například v České republice operují přinejmenším tři dopravci, kteří jsou majetkově odlišní od státu, nepočítaje provoz dopravců zahraničních.

²⁴⁶ NIKOLOVA A VELICHKOVA proti Bulharsku, č. 7888/03, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. prosince 2007

²⁴⁷ KMEC, et al. *Evropská úmluva o lidských právech*, s. 365

²⁴⁸ Ke zvážení je samozřejmě klasická otázka, zdali se jedná o kauzalitu, či korelaci. V době, kdy ESLP o jednotlivých nárocích rozhodoval, a pozitivní závazky tak deklaroval, totiž v zásadě všechny státy, které jsou smluvními stranami Úmluvy, měly rozvinutý systém trestního a civilního soudnictví, jakkoliv v lokálních variacích, vyplývajících převážně ze systému práva. Je tedy otázkou, zdali nárok na to či ono řešení vyplývá proto, že jej státy mají, a tak jej mají hledět využít, či proto, že právě toto řešení z textu Úmluvy vyplývá.

²⁴⁹ Srovnej např. WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*, s. 221

provoz celé soustavy soudů, státního zastupitelství, a eventuálně i ostatních orgánů činných v trestním řízení.^{250 251}

Za specifickou individuální skupinu pozitivních závazků plynoucích z čl. 2 Úmluvy pak lze považovat právo na účinné vyšetřování. Dle něj má každý stát povinnost vést účinné úřední vyšetřování²⁵², přičemž tento závazek stojí samostatně, tedy není vázán na dalších substantivních závazcích plynoucích z čl. 2.²⁵³ Plyne z něj celá řada konkrétních pozitivních závazků, a to na nezávislost vyšetřovatelů reálnou i domnělou, povinnost využít běžné vyšetřovací prostředky, povinnost nespokojit se s předběžnými závěry, povinnost vést vyšetřování dostatečně rychle a bez průtahů, spolu se zajištěním veřejné kontroly nad těmito prvky. Jakkoliv se tyto prvky člověku znalému právních předpisů zřejmě nezdají nijak překvapivé, v kontextu minimálního státu se jedná o překážky bránící tomu, aby takový stát skutečně mohl být co nejmenší. Pokud by totiž odpovídající povinnost neexistovala, stát by jistě mohl vyšetřovat neefektivně či s průtahy, neboť jediným, komu by takový postup mohl v konečném důsledku uškodit, by byl on sám.²⁵⁴

Článek 3 Zákaz mučení

Ve shodě s citovaným komentářem k Úmluvě lze uvést, že článek 3 svým zněním jednoznačně akcentuje negativní závazek v něm obsažený, přesto však generuje i závazky pozitivní.²⁵⁵ Svým obsahem se přitom podobají těm odvozeným z čl. 2. Jedná se tak především o přijetí odpovídajícího legislativního rámce a aparátu jej vymáhajícího, účinného vyšetřování případných porušení, a to včetně odpovídajících represálií a zadostiučinění, a povinnost učinit konkrétní kroky vůči jednotlivcům.

²⁵⁰ Přesto však rozpočet Ministerstva spravedlnosti, provozujícího po materiální stránce soustavu státních zastupitelství a soudů, činí pouhých přibližně 1,9 % ze státního rozpočtu, jak bylo rozebráno výše.

²⁵¹ Z hlediska minimálního státu lze jistě uvažovat o určité redukci či zjednodušení současně fungujícího systému. Je však otázkou, nakolik je takovou redukcí možné provést s ohledem na skutečnost, že pokud má určitý systém existovat, měl by také sledovat a ideálně naplňovat svůj účel. Je tedy nutné brát v potaz faktory jako kapacita, časová efektivita a další. Bez hlubšího studia lze přitom vyjít ze skutečnosti, že ambicí každé vlády je spíše uspořít, proto leč někdy neefektivní, bude se současný systém dost možná blížit tomu nejmenšímu provozuschopnému, a to přes všechny jeho nedostatky.

²⁵² McCANN A OSTATNÍ proti Spojenému království, č. 18984/91, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. září 1995

²⁵³ KMEC, et al. *Evropská úmluva o lidských právech*, s. 369

²⁵⁴ Pro úplné zhodnocení této problematiky je však třeba brát v potaz i koncept pozitivní a negativní svobody. Ve státě spoléhajícím se takřka výhradně na svobodu negativní by uvedené jistě bylo pravdou. Ve státě aplikujícím též koncept svobody pozitivní by se neschopnost státu vést účinné vyšetřování mohla dotknout i lidu, který se s takovým státem silně identifikuje. Taková vazba by však umožnila situaci řešit politickou či právní změnou, a nikoliv prostřednictvím pozitivních závazků, nadto soudně vzniklých.

²⁵⁵ KMEC, et al. *Evropská úmluva o lidských právech*, s. 429

Pozastavme se zejména nad poslední z těchto kategorií, tedy právě povinnosti přijmout akci vůči konkrétním jednotlivcům. Ta se může z hlediska minimálního státu jevit vcelku bezproblémově, ve skutečnosti jej však zavazuje k mnohému. Pokud lze totiž, stejně jako ve věci *Z* a ostatní proti Spojenému království²⁵⁶, po státu požadovat, aby své *de facto* správní uvážení podrobil kontrole stran souladu s Úmluvou, pak dochází k nikoliv neznamenatelnému rozšíření počtu typových závěrů, s kterými mohou takové orgány pracovat. Jinými slovy, závěry činnosti výkonné moci jsou ovlivněny vlivy mimo stát samotný, což přinejmenším vyžaduje specializovaný aparát pověřený k tomu, aby tyto situace identifikoval, což je s celkovou ideou minimálního státu v rozporu.

Z konkrétních povinností stanovených státům na základě pozitivních závazků pod tímto článkem lze uvést povinnost státu potírat znásilnění trestněprávní sankcí i tehdy, pokud se oběť aktivně fyzicky nebránila²⁵⁷, povinnost státu trestat jednání rodičů vůči jejich dětem, pokud toto jednání překročí práh závažnosti pod čl. 3, a to bez ohledu na to, jestli vnitrostátní právo takové jednání aprobejuje či nikoliv²⁵⁸, či povinnost států zajistit, že zadržené osoby jsou v zařízeních umístěny za podmínek, které nejsou dehumanizující.²⁵⁹

Článek 4 Zákaz otroctví a nucených prací

Rozsah pozitivních závazků vyplývajících z tohoto článku Úmluvy se svým rozsahem podobá dvěma článkům předchozím. Jedná se tedy opět o povinnost přijmout odpovídající legislativu zabraňující možným porušením, povinnosti tuto legislativu vymáhat, a povinnosti přijmout preventivní opatření ve vztahu ke konkrétnímu případu.²⁶⁰

V případě *Siliadin* proti Francii²⁶¹ tak bylo povinností státu přijmout konkrétní ustanovení trestního zákoníku, které by bránilo jednání, jemuž byla stěžovatelka vystavena, tedy právě nedobrovolná práce hraničící s novodobým otroctvím. V případě *Rantsev* proti Kypru a Rusku²⁶² se soud vyjádřil k pozitivním závazkům týkajícím se přímo obchodu s lidmi,

²⁵⁶ *Z A OSTATNÍ* proti Spojenému království, č. 29392/95, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. května 2001, ve věci šlo o týrání dětí jejich rodiči, zejména v podobě zcela nehygienických podmínek pro život, vyjídání odpadkových košů ve škole a podobně. Příslušný úřad disponoval pravomocí děti odejmout z jejich domova, uchýlil se k tomu až však po několika letech, kdy o situaci věděl. To bylo následně označeno za porušení pozitivního závazku státu učinit akci k ochraně jednotlivce před mučením či jiným nelidským zacházením.

²⁵⁷ *M. C.* proti Bulharsku, č. 39272/98, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. prosince 2003

²⁵⁸ *A.* proti Spojenému království, č. 25599/94, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. září 1998

²⁵⁹ *MOUSEL* proti Francii, č. 67263/01, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. listopadu 2002, či *M.S.S.* proti Belgii, Řecku, č. 30696/09, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. ledna 2011

²⁶⁰ *KMEC*, et al. *Evropská úmluva o lidských právech*, s. 460

²⁶¹ *Siliadin* proti Francii, č. 73316/01, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. července 2005

²⁶² *RANTSEV* proti Kypru, Rusku, č. 25965/04, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. ledna 2010

příčemž uvedl, že samotná trestněprávní represe takového jednání není dostačující, a povinnosti státu tak bylo tato ustanovení aplikovat, a zejména přijmout další preventivní opatření, směřující k potírání kupříkladu takových typů podnikání, které jsou často používány jako zástěrka této činnosti.²⁶³ Je zřejmé, že zejména v druhém případě je okruh požadavků kladených na stát velmi široký, a s konceptem minimálního státu tak jen obtížně slučitelný.²⁶⁴ Okruh příslušných pozitivních závazků je totiž velmi značný. Ostatně i ESLP v rozhodování odkazuje na Úmluvu o opatřeních proti obchodování s lidmi, která považuje právě jen kombinaci všech možných opatření v tomto boji za kombinaci, která má naději na úspěch.

Článek 8 Právo na respektování soukromého a rodinného života

Ve shodě s citovaným komentářem k Úmluvě lze uvést, že její osmý článek svou textací působí jako závazek čistě negativní, neboť stanoví státu povinnost soukromý život respektovat. Jak ukazuje i statistika uvedená výše, praxe je však zásadně odlišná, neboť je to právě tento článek, pod nímž ESLP pozitivní závazky dovozuje v nejvíce případech, což odvozuje od doktríny efektivní interpretace Úmluvy.²⁶⁵

Tak například v rozhodnutí *Taskin a ostatní proti Turecku*²⁶⁶ byl stanoven závazek státu chránit jednotlivce a jimi obývané rezidenční prostory před negativními vlivy ze zejména průmyslových zón, a to prostřednictvím regulace. Stejně tak v rozhodnutí *López Ostra proti Španělsku*²⁶⁷ soud již dříve shledal kvazipozitivní závazek státu bránit znečištění životního prostředí dosahující míry způsobilé ovlivnit soukromý a rodinný život jednotlivců, tedy aspekty odlišné od těch, které by narušovaly například právo na život. V rozhodnutí *Hatton proti Spojenému království*²⁶⁸ soud shledal povinnost států bránit před excesivním ruchem a zvuky

²⁶³ Stát tak navíc musí činit efektivně, viz např. *C.N. A V. proti Francii*, č. 67724/09, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 11. října 2012

²⁶⁴ Pochopitelně platí, že v rámci jednoho ze základních požadavků na stát, tedy zajišťování osobní svobody a života, lze po státu chtít ledacos, rozsáhlá investigativně analytická práce ve stylu opatření proti praní špinavých peněz se však do tohoto rozsahu spíše nevejde.

²⁶⁵ KMEC, et al. *Evropská úmluva o lidských právech*, s. 884. Roli může hrát i v citovaném díle uvedená skutečnost zjednodušeného postupu přezkumu možných porušení dle článku 8 EÚLP. Jednotlivci totiž stačí namítnout možné porušení pozitivního závazku, který identifikuje, a soud následně pouze zkoumá, zdali takový pozitivní závazek existuje, či nikoliv, přičemž tento potenciální závazek posuzuje v kontextu testu proporcionality v užším smyslu. Jedná se tedy o jednodušší postup než u například pozitivních závazků pod čl. 2 Úmluvy.

²⁶⁶ *TAŞKIN A OSTATNÍ proti Turecku*, č. 46117/99, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. listopadu 2004

²⁶⁷ *LÓPEZ OSTRÁ proti Španělsku*, č. 16798/90, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. prosince 1994

²⁶⁸ *HATTON A OSTATNÍ proti Spojenému království*, č. 36022/97, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. července 2003

bránícími běžnému životu. V rozhodnutí S. a Marper²⁶⁹ proti Spojenému království soud uznal povinnost států zajistit dostatečnou ochranu osobních údajů proti zneužití či využití bez zjevných limitů. Jednalo se přitom o neurčitá pravidla pro nakládání s DNA zadržovaných osob. Z článku 8 Úmluvy však ESLP dovodil i povinnost států pokusit se zajistit soužití rodin v kontextu imigrace, jak vyplývá z rozhodnutí Guel proti Švýcarsku²⁷⁰, přičemž podobná problematika byla řešena i v rozhodnutí M.A. proti Dánsku.²⁷¹ Pod článek 8 však spadá o povinnost zajistit osobní data před zneužitím ze strany některých soukromých osob, jak plyne z rozhodnutí Bărbulescu proti Rumunsku²⁷², ve kterém se jednalo o zneužití dat ze strany zaměstnavatele monitorujícího elektronickou komunikaci svých zaměstnanců.

Je tedy zřejmé, že článek 8 Úmluvy skrývá skutečně širokou škálu povinností, povinností, které si z jeho vyznění průměrný interpret za použití standardních výkladových metod dovede dovést pouze obtížně. I proto se jedná o ustanovení, které je z hlediska minimálního státu problematické, a to ze dvou hlavních důvodů. Předně se jedná o potencialitu závazání státu k předem obtížně identifikovatelnému okruhu povinností. Chce-li totiž stát být státem minimálním, nemůže tolerovat možnost vzniku nových, nepředvídatelných povinností nezávislých na jeho vůli. Druhá překážka spočívá v zásadním překlenutí původně negativních závazků do závazků pozitivních, často ve spojení s horizontálním účinkem lidských práv. Minimální stát totiž, jednoduše řečeno, nemůže stát na principu, kdy má každý právo na vše, neboť pak nikdy nemůže dojít k omezení toho, co stát zajišťovat musí.

Ostatní závazky

Na základě článků 9, 10, 11 a 1 prvního dodatkového protokolu také byla dovozena celá řada pozitivních závazků státu. S ohledem na jejich celkový počet se jen demonstrativně podívejme na to, o jaké druhy povinností se může jednat. Tak například článek 9 obsahuje dle rozhodnutí Eweida a další proti Spojenému království²⁷³ povinnost státu přijmout přiměřená opatření k tomu, aby měli jednotlivci šanci vykonávat své náboženské přesvědčení.²⁷⁴ Stejně tak je povinností státu jednotlivce chránit před diskriminací ze strany dalších subjektů, a to

²⁶⁹ S. a MARPER proti Spojenému království, č. 30562/04, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. prosince 2008

²⁷⁰ GÜL proti Švýcarsku, č. 23218/94, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. února 1996

²⁷¹ M. A. proti Dánsku, č. 6697/18, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. července 2021

²⁷² BĂRBULESCU proti Rumunsku, č. 61496/08, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. září 2017

²⁷³ EWEIDA A OSTATNÍ proti Spojenému království, č. 48420/10, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. ledna 2013

²⁷⁴ Ne však ve smyslu toho, že jim v tom stát nebude bránit, nýbrž tak, že bude toto právo zohledňovat i kupříkladu v právní úpravě zaměstnaneckých vztahů a sporů z nich případně plynoucích.

právě i pro jejich náboženské přesvědčení, jak ESLP stanovil v rozhodnutí *Dimitras a další proti Řecku*.²⁷⁵ Dle pozitivních závazků pod desátým článkem Úmluvy mají státy, mimo jiné, povinnost chránit novináře před násilím a výhrůzkami v důsledku jejich práce²⁷⁶, na základě článku 11 mají státy povinnost chránit shromáždění osob před narušiteli²⁷⁷, a v případě, že k narušení dojde, takový incident řádně vyšetřit²⁷⁸ a na základě článku 1 prvního dodatkového protokolu mají státy povinnost chránit majetek osob proti jeho nezákonnému odcizení či zcizení.²⁷⁹

2.2.1.1.1 Dílčí shrnutí

Je zřejmé, že pozitivních závazků omezujících státy na základě EÚLP, a především rozhodovací praxe jí interpretujícího ESLP, je celá řada. Některé z nich jsou srozumitelné a očekávatelné, jiné méně. Tak či tak se však jedná o komplexní soubor povinností na státy dopadající, povinností, které jsou zejména ve svém součtu s konceptem minimálního státu jen mimořádně obtížně slučitelné. Zároveň se však jedná o povinnosti, které je srovnatelně obtížné nenaplnňovat. To je dáno povahou rozhodovací praxe ESLP, která stojí na lidskoprávním základu. S ohledem na výše popsanou praxi, zastávanou i Ústavním soudem, se tak jedná o omezení nejen mezinárodní, nýbrž částečně i ústavní. Úmluvu samotnou totiž vypovědět²⁸⁰, přinejmenším právně, lze, její efekt však může být již fakticky neodstranitelný.²⁸¹ Zároveň je třeba brát v potaz již zmíněnou skutečnost, že frekvence rozhodnutí týkajících se pozitivních závazků se v průběhu času zvyšuje, a nikoliv snižuje. I to pro minimální stát představuje nezanedbatelný faktor, a zejména velmi podstatnou překážku. EÚLP však není jedinou smlouvou, ze které takové překážky mohou vyplývat, jak si ukážeme dále.

²⁷⁵ *DIMITRAS A OSTATNÍ* proti Řecku, č. 44077/09, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. ledna 2013

²⁷⁶ *DĪNK* proti Turecku, č. 2668/07, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. září 2010 či *HUSEYNOVA* proti Ázerbajdžánu, č. 10653/10, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. dubna 2017

²⁷⁷ Tak bylo uvedeno například v rozhodnutí *ÖLLINGER* proti Rakousku, č. 76900/01, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. června 2006

²⁷⁸ *IDENTOBA A OSTATNÍ* proti Gruzii, č. 73235/12, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. května 2015

²⁷⁹ *ALIŠIĆ A OSTATNÍ* proti Bosně a Hercegovině, Chorvatsku, Severní Makedonii, Slovinsku, Srbsku, č. 60642/08, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. července 2014. Zde, stejně jako v oblasti jiných rozhodnutí týkajících se majetkových práv, lze nalézt rozhodnutí, která nejsou s konceptem minimálního státu v přímém rozporu. Vždy se však bude jednat o intenzitu a extenzitu zvoleného opatření, přesto lze v obecné rovině říci, že ochrana majetku je jednou ze základních rolí státu, a to i toho minimálního. Povinnost státu aktivně konat v oblasti ochrany majetku totiž vyplývá i ze základní společenské smlouvy, jak ji dovozuje například John Locke (viz výše), neboť občané sami mají po přenesení moci na stát své vlastní možnosti ochrany omezeny.

²⁸⁰ Viz čl. 58 EÚLP.

²⁸¹ Samozřejmě pouze za předpokladu zachování kontinuity České republiky jako demokratického právního státu.

2.2.1.2 Další vybrané smlouvy a úmluvy

Mezinárodních smluv je celá řada.²⁸² Některé z nich jsou jistě důležitější než jiné, a to jak kvůli svému obsahu, tak kvůli smluvním partnerům, kteří jsou jejich stranami. Z hlediska právní síly jsou však všechny mezinárodními smlouvami²⁸³, což je klíčové i pro možné překážky minimálního státu z nich plynoucí. Ty jsou totiž velmi různorodé, v konečném důsledku však neoddiskutovatelné. Podívejme se tedy nyní na to, jak jinak takové překážky mohou vypadat, a v jakých smlouvách se mohou nacházet.

Je přitom zřejmé, že závažnost těchto překážek bude odlišná právě v důsledku rozdílů vymezených kritérii výše. Neméně důležitý je pak i faktor vymahatelnosti jednotlivých smluvních ustanovení. Za vymahatelné lze v souladu s těmito kritérii považovat ty smlouvy, které mají přímo stanovený mechanismus pro jejich kontrolu či vynucování. Jedná se tedy například o Evropskou sociální chartu, Rámcovou úmluvu o ochraně práv menšin, Úmluvu o opatřeních proti obchodování s lidmi či Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením.

Podíváme-li se nyní na obsah těchto dokumentů, zjistíme, že kupříkladu Evropská sociální charta tak obsahuje závazek státu stanovit přiměřenou pracovní dobu a postupně zkracovat pracovní týden, bude-li to možné.²⁸⁴ Tento závazek je přitom jednoznačnou překážkou minimálního státu, neboť fakticky neumožňuje státům ponechat výkon zaměstnání bez právní úpravy, a to i co do věcí spíše technického rázu.²⁸⁵ Stejně tak tato mezinárodní smlouva obsahuje i obdobně problematické právo pracovníků na sociální zabezpečení, spravedlivé pracovní podmínky a kolektivní vyjednávání. Všechny tyto požadavky jsou přitom z hlediska minimálního státu velmi problematické, a představují jeho podstatné překážky. Právní oblastí, do které se promítají, je totiž oblast práva pracovního. To je přitom nepochybně jednou z oblastí, kterou by se stát, nevázaný ničím k opaku, mohl rozhodnout ponechat bez specifické úpravy a čistě v mezích smluvní svobody zúčastněných stran. Pracovní právo je přitom ve skutečnosti příčinou značné administrativní i faktické zátěže, a to jak na straně soukromého sektoru, tak veřejné moci samotné.²⁸⁶ Není přitom zcela rozhodné, zdali se jedná

²⁸² V současnosti Českou republiku váže více než 2500 smluv, alespoň dle přehledu Ministerstva zahraničních věcí. Vyhledávání a přehled mezinárodních smluv. Webová aplikace Ministerstva zahraničních věcí. Dostupné z: [https://mzv.gov.cz/jnp/cz/vyhledavani_smluv/index\\$45924.html](https://mzv.gov.cz/jnp/cz/vyhledavani_smluv/index$45924.html) [cit. 2024-07-01]. Jistě ne všechny tyto smlouvy však budou v praxi účinnými.

²⁸³ V České republice však jejich formální dělení stojí spíše na způsobu, kterým byly přijaty. Klíčové jsou v tomto ohledu smlouvy dle čl. 10 Ústavy, neboť mají aplikační přednost před zákonem.

²⁸⁴ Čl. 2 odst. 1 Evropské sociální charty.

²⁸⁵ Určitá omezení totiž vyplývají i z jiných právních předpisů, jak bylo uvedeno výše. Jedná se však spíše o záležitosti hodnotové a nepřímo spojené s jinými důležitými právy. Příkladem může být právo na specifickou ochranu žen a mladistvých při práci, zřejmě nepřímo spojené s právem na život a zdraví.

²⁸⁶ Na straně veřejné moci se tak jedná o povinnosti realizované prostřednictvím inspekce práce, úřadu práce a dalších. Na straně soukromého sektoru se jedná o zásadní omezení smluvní volnosti a zejména o korespondující povinnosti vyplývající z jednotlivých práv zúčastněných aktérů, především zaměstnanců.

o zátěž způsobenou právy zaměstnanců, či jiných aktérů. Z hlediska minimálního státu se totiž jedná čistě o skutečnost, že stát nemůže tyto aktéry ponechat jejich vlastním úmyslům a záměrům, nýbrž že je do jejich vztahů povinen zasahovat, či se jich přímo účastnit. Tento dokument však nezůstává u dílčích úprav, nýbrž i v obecné rovině státům nařizuje vydávat právní předpisy k zajištění bezpečnosti práce a ochrany zdraví při práci, a to včetně stanovení opatření k vynucení takových právních předpisů.²⁸⁷ Tento obecný příkaz jde evidentně proti konceptu státu minimálního, neboť přímo prikazuje státům neponechat určitou oblast bez úpravy. Jedná se přitom o úpravu přímo zasahující do práv a povinností na trhu práce, tedy oblasti, kterou by jinak jistě bylo možné řešit prostřednictvím smluvní svobody.

Dalším dokumentem obsahujícím pozitivní závazky státu rozšiřující počet jeho povinností je Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin. Dle ní mají státy povinnost, mimo jiné, podporovat podmínky nezbytné k tomu, aby mohly [menšiny] zachovávat a rozvíjet svou kulturu, a uchovávat základní prvky své identity, zejména pak náboženství, jazyk, tradice a kulturní dědictví.²⁸⁸ Závazek k podpoře sice nemusí svým vyzněním být tak zásadní jako závazek k zajištění, přesto se jedná o celou řadu zřejmě pozitivních závazků, směřujících nadto do různých oblastí práva. Jak již bylo zmíněno, právě zasahování do různých sfér veřejného i soukromého života prostřednictvím výsekové metody²⁸⁹ je jedním ze znaků, které stát, blížíci se státu minimálnímu, nesmí naplňovat. Tato podpora se totiž promítá do celé řady právních předpisů, a to normativních i exekutivních. Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin ovšem obsahuje i další ustanovení, která jsou svou formulací ještě striktnější. Například její sedmý článek tak státům nařizuje zajistit respektování práva všech příslušníků národnostních menšin na svobodu pokojného shromažďování, svobodu sdružování a svobodu vyjadřování a svobodu myšlení, svědomí a vyznání. Vyjmenované svobody poučenému čtenáři jistě nezní nijak nově, neboť se jedná o svobody zaručené kupříkladu i Listinou, toto ustanovení se však liší svou formulací, kdy je stát „pouze“ nezaručuje, nýbrž je musí i přímo zajistit.²⁹⁰ Nejedná se přitom o pouhý formulační nedostatek, neboť kupříkladu k článku 9 je využívána formulace

²⁸⁷ Čl. 2 odst. 2 a 3 Evropské sociální charty.

²⁸⁸ Čl. 5 Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin

²⁸⁹ Míněno je způsob, kdy adresáti práva nemají oficiálně ani intuitivně možnost zjistit, zdali je určitá část jejich životů regulována, či nikoliv. Neznalost práva totiž možná neomlouvá, přesto však právo v jeho komplexitě nezná snad vůbec nikdo, a je tak velmi obtížné říci, které předpisy je třeba znát k bezpečnému zorganizování rodinné oslavy s grilováním.

²⁹⁰ To vytváří zajímavý aplikační problém. Dle čl. 1 Listiny jsou si lidé rovni v důstojnosti a právech. Zatímco „většinoví“ lidé však mají svobodu shromažďování či vyjadřování „pouze“ zaručenou, příslušníkům menšin ji dle Rámcové úmluvy o právech menšin musí stát zajistit, existuje zde tedy zřejmě pozitivní závazek v jejich prospěch. To však způsobuje nerovnost, která je jen těžko odůvodnitelná. Je samozřejmě otázkou, nakolik může v praxi dojít k reálnému aplikačnímu problému, příklad však přinejmenším demonstruje nebezpečí tkvící v množství přijatých mezinárodních smluv, dokumentů, jejichž styl a vyznění jsou jen málokdy harmonizovány.

„zavazují uznávat“, oproti formulaci „zajistí“, či „zavazují přijmout“. Té je využito kupříkladu i v článku 6 této úmluvy, kde se strany zavazují přijmout vhodná opatření na ochranu osob, které mohou být vystaveny hrozbám či aktům diskriminace, nepřátelství nebo násilí v důsledku jejich etnické, kulturní, jazykové nebo náboženské identity. Opět se tedy jedná o požadavek na přijetí antidiskriminační úpravy, a to navíc zřejmě takové, která bude vyjmenovaných jednáním bránit i v soukromé sféře, nikoliv pouze vůči zásahům veřejné moci, jak je zřejmé z formulace tohoto ustanovení. V článku 9 odst. 4 se pak strany poměrně specificky zavazují přijmout odpovídající opatření k usnadnění přístupu příslušníků národnostních menšin ke sdělovacím prostředkům. I tento požadavek přitom zahrnuje eventuální potřebu přijetí poměrně specifické legislativy, jakkoliv samozřejmě místně i časově poplatné. Z hlediska minimálního státu se však bude jednat o další oblast, kterou nebude možné ponechat bez úpravy, přičemž se navíc jedná o oblast poměrně citlivou a před zásahy ze strany státu chráněnou, tedy oblast přijímání a šíření informací.

Ani Úmluva o opatřeních proti obchodování s lidmi nezůstává v počtu povinností na státy kladených pozadu. S ohledem na téma, kterým se zabývá, se navíc jedná o povinnosti co do své povahy velmi pestré. Tou nejzásadnější povinností, vyplývající z účelu dokumentu samotného jakožto i jeho článku 1, je vůbec sama povinnost signatářských států se touto problematikou zabývat. To by z hlediska státu minimálního ještě nemuselo být nijak problematičké, neboť požadavek na ochranu svých občanů je jistě jedním z těch, které by měl naplňovat i stát minimální. Problematické je však již konkrétní vymezení způsobů a nástrojů, prostřednictvím kterých by tak státy měly činit. Dle čl. 5 odst. 2 tak mají státy povinnost zavést či posílit efektivní postupy a programy pro prevenci obchodování s lidmi, například prostřednictvím výzkumu, informačních a osvětových kampaní či vzdělávacích programů. Tato povinnost se přitom zřejmě uplatní i v případě, kdy obchodování s lidmi v daném státě vůbec nemusí být problémem, jedná se tedy přinejmenším o potenciální vázání finančních prostředků na specifické cíle, a tím způsobenou limitaci jejich využití na cíle jiné.²⁹¹ Tím však výčet opatření informativního charakteru v této mezinárodní smlouvě nekončí. Například její čl. 6 zavádí povinnost omezovat poptávku po vykořisťování osob prostřednictvím preventivních opatření včetně výchovných programů pro chlapce a děvčata v rámci školní výuky, stejně jako prostřednictvím cílených informačních kampaní, zahrnující v případě potřeby i veřejné orgány

²⁹¹ Neméně zajímavý, avšak poněkud méně explicitní je i odst. 6 téhož článku, neboť ten ukotvuje *vhodnost* zapojení do těchto programů i pro nevládní organizace a jiné složky občanské společnosti. Jakkoliv je tedy povolena určitá míra diskrece, je vyjádřen závazek k vhodnosti podpory nevládního sektoru. Podpora nevládního sektoru pak sestává především z jeho financování, neboť ten na něm do značné míry stojí. Jedná se tedy o zajímavý závazek, přímo směřující financování určitým směrem.

a tvůrce koncepcí.²⁹² V zájmu zajištění bezpečnosti potenciálních obětí však jde tato mezinárodní smlouva ještě dále, když státům ukládá poměrně specifickou povinnost zajistit vysokou kvalitu cestovních dokladů, tak, aby nemohly být snadno zneužity, padělané a pozměněny.²⁹³ Z hlediska minimálního státu je tak zřejmé, že se jedná o celou řadu překážek jeho prosazení bránících. Každá z vyjmenovaných povinností totiž vyžaduje celou řadu rozpočtových, personálních i legislativních opatření, které by jinak v podobném rozsahu stát přijmout nucen nebyl.²⁹⁴ Poměrně specifické jsou však v Úmluvě proti obchodování s lidmi právě i již naznačené legislativní požadavky. Týkají se totiž z velké části práva trestního, kdy ovšem stanoví nejen oblasti činností, které mají být trestné, nýbrž stanoví i podmínky pro posuzování trestnosti a udělování sankcí, jako například konkrétní přitěžující okolností, pravidla pro posuzování pokusu a účastenství, a další.²⁹⁵ Její signatářské státy tak ztrácejí diskreci i v této, jinak zpravidla výsostné oblasti, a jsou nuceny určité chování považovat za trestné, a to navíc za specifických podmínek.²⁹⁶

Překážky bránící v prosazení minimálního státu nalezneme i v posledním zmíněném dokumentu, tedy Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením. Ta obsahuje celou řadu závazků států směřujících k aktivnímu jednání, často vyžadujícímu značné kapacitní zdroje. Jedná se tak například o článek 4, označený jako *obecné závazky*. Mezi ně spadá povinnost státu „přijmout veškerá legislativní, administrativní a jiná opatření pro provádění práv uznaných v této úmluvě“, spolu s povinností „přijmout veškerá odpovídající opatření, včetně opatření legislativních, s cílem změnit nebo zrušit existující zákony, předpisy, zvyklosti a praktiky, které jsou zdrojem diskriminace vůči osobám se zdravotním postižením“. Je zřejmé, že se jedná o opatření, která jsou s minimálním státem slučitelná jen obtížně, neboť jsou svým rozsahem mimořádně široká.²⁹⁷ Tím však tato mezinárodní smlouva nekončí, neboť v témže článku stanoví povinnost státu „zohlednit ochranu a podporu lidských práv osob se zdravotním postižením ve všech politikách a programech“, spolu s povinností „přijmout veškerá

²⁹² Jakkoliv se v praxi nebude zřejmě jednat o nic kontroverzního, z teoretického hlediska se jedná o zajímavou konstrukci, neboť se zde stát jako celek zavazuje ovlivňovat rozhodující aktéry ve prospěch specifické politiky. Je otázkou, nakolik je tento postup slučitelný se zásadou dělby moci.

²⁹³ Čl. 8 písm. a) Úmluvy proti obchodování s lidmi.

²⁹⁴ Což rozhodně neznamená, že by se obchodováním s lidmi v rámci zachování jejich osobní svobody zabývat nemusel. Například specifická povinnost vést osvětové kampaně je však rozhodně něčím, co by minimální stát jako prostředek k naplnění žádoucího cíle zvolit nemusel. To samé, avšak o to více, platí i pro povinnosti týkající se cestovních dokladů.

²⁹⁵ Hlava IV Úmluvy proti obchodování s lidmi.

²⁹⁶ Což může být v kontextu obchodování s lidmi samozřejmě hodnotově žádoucí, přesto se jedná o specifické požadavky zasahující i do trestního procesu. Například článek 28 Úmluvy proti obchodování s lidmi stanoví povinnost přijmout opatření nezbytná k zajištění a nabízení různých druhů ochrany, jako je například přemístění či právo na změnu totožnosti.

²⁹⁷ Jakkoliv může jejich rozsah v realitě představovat spíše překážku jejich vymahatelnosti.

odpovídající opatření k odstranění diskriminace na základě zdravotního postižení ze strany jakékoli osoby, organizace nebo soukromé firmy“. Tato dvě ustanovení jsou svým rozsahem skutečně nebývale široká. Pojem *zohlednit*, vyžadovaný prvním z těchto dvou ustanovení, sice nutně nemusí znamenat povinnost danou úpravu přímo modifikovat, přesto se jedná o ustanovení představující přinejmenším podstatnou zátěž pro legislativní a jiné přípravné orgány, které tak musejí být pro takové uvažování kapacitně vybaveny, což je s konceptem minimálního státu jen obtížně slučitelné.²⁹⁸ Ještě problematičtější je pak druhé z citovaných ustanovení, přímo zavazující stát zasahovat do jednání subjektů jemu podřízených. Fakticky se přitom jedná o přímé omezení smluvní volnosti stran, a to nejen v teoretické, nýbrž i v praktické rovině.²⁹⁹ Tato povinnost se totiž promítá do celé řady právních předpisů, zákoníkem práce počínaje, zákonem o ochraně spotřebitele konče. S těmito předpisy je ovšem spojena i existence příslušných kontrolních, dozorových a přestupkových orgánů, spolu s mechanismy zajišťujícími kontrolu jejich vymáhání a dodržování. Z pohledu minimálního státu se tedy opět jedná o mimořádně robustní balíček právní úpravy, zahrnující navíc nikoliv nepodstatnou součást výkonu státní správy, tedy skutečností, které jsou nákladné, a s ním tedy jen obtížně slučitelné.

2.2.1.2.1 Dílčí shrnutí

Smyslem předchozích odstavců bylo ukázat, jaké překážky mohou minimálnímu státu plynout z jednotlivých mezinárodních smluv. Jednalo se přitom pouze o smlouvy, které disponují určitým vymáhacím mechanismem, a nadto demonstrativně zvolené, tak, aby co nejlépe ukazovaly pestrost takových překážek. Jak však bylo uvedeno na samotném počátku této práce, překážka minimálního státu je překážkou bez ohledu na její původ, či existenci překážek dalších. Jakkoliv tedy i v komentovaných dokumentech jistě nalezneme i další závazky limitující státy v omezení jejich činnosti, bude se stále jednat jen o překážky další. To, jakým způsobem se tyto překážky budou projevovat, však zůstane obdobné. Vždy se totiž bude jednat o legislativní požadavky a jejich administrativně náročnou přípravu, zásahy do svobodné vůle podřízených subjektů, či o konkrétní činnost výkonné moci, samozřejmě vždy za neodmyslitelného propojení s požadavky rozpočtovými. Jen málokterá z požadovaných

²⁹⁸ Pohledem do Legislativních pravidel vlády lze seznat, kolik kroků je třeba k naplnění obdobných požadavků, a jaké personální nároky jsou na takový proces kladeny. Usnesení vlády ze dne 19. března 1998 ve znění pozdějších usnesení, legislativní pravidla vlády. Dostupná např. z: <https://vlada.gov.cz/ppov/lrv/dokumenty/legislativni-pravidla-vlady-91209/>

²⁹⁹ Je třeba zdůraznit, že v tomto případě není předmětem posuzování morální ospravedlnitelnost diskriminačního jednání. Za připomenutí pak jistě stojí i úvodní poznámka směřující k tomu, že se jistě mohou najít společnosti, které osoby se zdravotním postižením zaměstnají, či jim poskytnou službu více než rády.

povinností přitom bude podřaditelná pod činnosti, které má minimální stát vykonávat, a v tomto smyslu se tak bude jednat o jeho překážky.

Jak bylo zmíněno již několikrát, mezinárodních smluv obsahujících překážky pro minimální stát je celá řada. Oproti jiným kategoriím překážek však tento zdroj disponuje i určitou výhodou. Ta tkví ve větší transparentnosti těchto požadavků, a v časté možnosti od smlouvy odstoupit.³⁰⁰ Zatímco například překážky způsobené pozitivními závazky plynoucími z Evropské úmluvy o lidských právech představují stále se vyvíjející materii plynoucí z rozhodovací praxe ESLP, závazky plynoucí ze zmíněných mezinárodních smluv jsou svou povahou zpravidla explicitní. Státy jsou si tedy přinejmenším v době rozhodování o nich rámcově vědomy svých budoucích omezení a povinností. To samozřejmě neznamena, že by se v konečném důsledku o překážku minimálního státu nejednalo, přesto je však jistě snazší limitovat omezení, kterých si státy vědomy jsou, oproti těm, u kterých tomu tak není.

2.2.1.3 Shrnutí oddílu

Záměrem tohoto oddílu bylo demonstrovat, jak mohou závazky představující překážky minimálního státu, plynoucí z mezinárodních smluv, vypadat. Je zřejmé, že existují jejich dvě hlavní kategorie. Tou první jsou závazky explicitní, závazky, k jejichž naplňování se státy samy zavázaly. Tou druhou jsou závazky dovozené, vytvořené právní a rozhodovací praxí příslušných instancí. Z hlediska minimálního státu představují problém oba tyto typy, neboť se vždy jedná o příkaz ke konání, představující zpravidla něco, co by stát jako stát minimální za jiných okolností konat nemusel. Přesto se jistě snáze pracuje se závazky explicitními, neboť o nich stát přinejmenším ví, a může k nim tak přistupovat koncepčně.³⁰¹

Rozhodně není pravdou, že by stát minimálnímu státu se blížící nemusel přinejmenším z části naplňovat některé ze závazků uvedených výše. Už vůbec pak není pravdou, že by takové závazky nepředstavovaly leckdy i úctyhodné hodnoty. Je však otázkou, jestli právě pozitivní závazky ke konání představují vhodný způsob, jak takových ušlechtilých cílů dosahovat. Koneckonců, jejich realizace se nikdy neobejde bez vynaložení nemalých personálních i finančních zdrojů, zdrojů, které by jinak zůstaly k dispozici na účely jiné, třeba v souladu s politickou vůlí lidu.³⁰²

³⁰⁰ K odstupování od mezinárodních smluv více v oddílu věnovaném mezinárodní politice.

³⁰¹ Na druhou stranu, závazky dovozené v teoretické rovině umožňují odlišnou interpretaci, na rozdíl od závazků explicitních. V případě Evropské úmluvy o lidských právech se však jedná o možnost nereálnou s ohledem na existenci ESLP jakožto jediného závazného interpreta. Lze tedy uvažovat pouze o změně jeho praxe, taková možnost je však s ohledem na dosavadní vývoj krajně nepravděpodobná, a nadto zřejmě politicky jen velmi obtížně prosaditelná.

³⁰² O to více v situacích, kdy závazkem není stanoven pouze cíl, nýbrž konkrétní způsob k jeho dosažení.

2.2.2 Mezinárodní obyčej a vztahy

Mezinárodní smlouvy představují první *nadnárodní* omezení minimálního státu, které si čtenář představí, a zabývali jsme se jím tak v předchozím oddílu. Nejedná se však o omezení jediné. V tomto oddílu se zaměříme na omezení další, leckdy však i podstatnější. Jednat se bude o specifickou kategorii mezinárodních smluv, členství v nadnárodních organizacích a celcích, mezinárodní vztahy a obyčej, tedy další faktory vyplývající ze skutečnosti, že států se na zemském povrchu nachází necelé dvě stovky, a nikoliv pouze jeden.

2.2.2.1 Mezinárodní smlouvy – politiky

Důležitým kritériem pro smlouvy uvedené v předchozím oddílu byla jejich vymahatelnost. Mezinárodní právo totiž, na rozdíl od práva národního, zpravidla nemá nikoho, kdo by jej autoritativně dovedl vymáhat. Některé smlouvy na tento klíčový parametr *práva* aspirují tím, že zřizují všemožné výbory, komise, či soudy, čímž tvoří základní rámec alespoň částečné vynutitelnosti.³⁰³ Existují však i smlouvy, které takový vynucovací mechanismus nemají³⁰⁴, přesto však závazky představující překážky minimálního státu obsahují.

Příkladem takové mezinárodní smlouvy může být Úmluva o počítačové kriminalitě. Ta, ač představuje dokument navržený na platformě Rady Evropy, nemá zavedený vymáhací mechanismus v podobě výboru ministrů, na rozdíl od jiných dokumentů na stejné platformě. Přesto však obsahuje některé závazky, které představují překážky minimálního státu. Její článek 35 například obsahuje povinnost států zřídit kontaktní místo pro pomoc s účinným vyšetřováním ze strany států jiných v rozsahu týkajícím se kybernetické kriminality stanoveném v jejím úvodu. Už to představuje určitou povinnost států vzájemně, situace je však ještě o něco složitější tím, že Česká republika za toto místo označila policejní prezidium. Z uvedeného článku však vyplývá povinnost takové místo provozovat tzv. 24/7, minimálnímu státu tak v jeho prosazení zřejmě brání i faktická povinnost toto naplnovat.³⁰⁵

Další smlouvou s obdobně slabým vymáhacím mechanismem je Úmluva o ochraně biologické rozmanitosti a ochraně biodiverzity. Ta přitom ve svém čl. 13 obsahuje závazek státu

³⁰³ Bude se totiž jednat o vynutitelnost v případech, které nejsou mimořádně politicky ožehavé. V jiných případech k vynucení přesto nedojde, více viz např. Open Dialogue Foundation. Russia's ignoring of European Court of Human Rights decisions. *en.odfoundation.eu*. Online. 5. 2. 2016. Dostupné z: <https://en.odfoundation.eu/a/7280,russias-ignoring-of-european-court-of-human-rights-decisions/> [cit. 2024-07-01]

³⁰⁴ V kontextu této práce se jedná o přímý donucovací mechanismus, tedy existenci orgánu zabývajícího se dodržováním oně konkrétní mezinárodní smlouvy.

³⁰⁵ Zdánlivě se jedná o bagatelní záležitost, je však třeba si uvědomit, že zde skutečně existuje závazek státu provozovat některou součást státní správy nepřetržitě, tak, aby ji vždy šlo kontaktovat. Nečiní tak však ze své vůle, jak by třeba i minimální stát činit mohl, nýbrž je k tomu vázán.

podpořit a pochopit význam ochrany biologické rozmanitosti a potřebných opatření s tím souvisejících.^{306 307} Jen o trochu silnější je vynucovací mechanismus v tzv. Aarhuské úmluvě, která ve svém článku 9 stanoví povinnost existence revizních mechanismů při přezkumu žádostí o informace o životním prostředí, či ve svém čl. 6 stanoví povinnost státních orgánů informovat dotčenou veřejnost o krocích jí konaných, způsobilých zasáhnout do životního prostředí. Opět se jedná o závazky, které by stát blížící se státu minimálnímu neměl být nucen naplňovat.

Jak však již bylo uvedeno několikrát, uvedené typy mezinárodních smluv se fakticky spíše než prameni práva blíží mezinárodní politice. To je dáno zejména skutečností, že neexistuje žádný orgán, který by jejich neplnění mohl formálně vymoci.³⁰⁸ Absence formálního způsobu však ani v nejmenším nepředjímá absenci způsobů materiálních. Je tak zejména rolí mezinárodního společenství a smluvních partnerů, aby dodržování ustanovení té či oné mezinárodní smlouvy spojily se sankcemi neformálního charakteru, například v podobě zavedení cel, omezení obchodního styku a podobně. Ať už jsou příčiny jakékoliv³⁰⁹, zdá se, že státy své závazky spíše dodržují.³¹⁰ Ať už je však příčina tohoto dodržování jakákoliv, závěr důležitý pro možnou existenci minimálního státu zní, že i mezinárodní smlouvy bez přímého donucovacího mechanismu představují jeho možnou překážku.³¹¹

2.2.2.2 Mezinárodní organizace a vztahy

Česká republika je suverénním jednotným demokratickým právním státem. Státem relativně mladým, avšak s oblibou se odkazujícím na svou demokratickou tradici. Státem, jehož geografická poloha byla jedním z argumentů pro jeho vznik. A je to přitom právě jeho poloha, která do značné míry ovlivňuje jeho politiku směrem navenek. Česká republika je totiž státem

³⁰⁶ Tento požadavek je zajímavý i v kontextu svobody myšlení, zaručené čl. 15 Listiny.

³⁰⁷ Tato mezinárodní smlouva obsahuje i další, výrazně striktnější požadavky, ty jsou však uvozeny větím „pokud je to možné a vhodné“, jejich význam je tak oslaben. Jedná se například o povinnost zavést rozhodovací procesy promítající se například do EIA, povinnost uvést poškozené ekosystémy do původního stavu, či povinnost vytvořit systém chráněných území.

³⁰⁸ To platí i pro případ, že jsou tyto smlouvy vnitrostátně aplikovatelné, jako například v České republice, a jedna složka státní moci se je pokusí aplikovat proti složce jiné. Na tomto principu spočívají i takzvané klimatické žaloby. Mezinárodní smlouva však váže stát jako celek, a justice, jak známo, nedisponuje prostředky, jak svá rozhodnutí vymoci.

³⁰⁹ Důvodů pro dobrovolné dodržování je uváděna celá řada. Jedním z nich může být snaha udržet světový právní řád, více viz CHAYES, Abram; CHAYES, Antonia Handler. *The new sovereignty: compliance with international regulatory agreements*. Harvard University Press, 1998, s. 5 a násl.

³¹⁰ HENKIN, Louis. *How nations behave: law and foreign policy*. Columbia University Press, 1979, s. 47

³¹¹ Možná i proto státy, které si mohou takové jednání z pozice světového řádu dovolit, zpravidla pro sebe problematickou mezinárodní smlouvu vůbec neratifikují. Například dle dat Vysokého komisaře OSN pro lidská práva USA ratifikovaly pouze 5 z komisařem identifikovaných 18 klíčových lidskoprávních mezinárodních smluv. Nezdá se však, že by je to v pozici demokratické velmoci zásadně oslabovalo. United Nations Human Rights Commissioner. Aplikace pro přehled ratifikace vybraných mezinárodních smluv. Online. Dostupné z: <https://indicators.ohchr.org/>

vnitrozemským, státem ležícím, jak se rádo uvádí, v srdci Evropy. Ze všech stran je tedy obklopena svými sousedy, s kterými v průběhu let udržuje více či méně intenzivní spolupráci. Za pomyslný vrchol tohoto integračního vývoje pak lze označit vstup České republiky do Evropské unie v roce 2004, čímž byl deklarován cíl mít za partnery i ostatní státy sdružené v tomto svébytném nadnárodním útvaru. Tím došlo k ještě zásadnějšímu propojení našeho státu se státy okolními, a nejen s nimi.

Evropská unie však není jedinou mezinárodní organizací, jejímž je Česká republika členem. Z bezpečnostních důvodů došlo v roce 1999 ke vstupu do Severoatlantické aliance. V roce 1992 byla ratifikována Evropská úmluva o lidských právech, jakožto klíčový dokument Rady Evropy, do níž tehdy ještě Československo vstoupilo o rok dříve. To v roce 1945 stálo i u vzniku Organizace spojených národů, jejímž členem se samostatná Česká republika po svém vzniku taktéž stala.

Je tedy zřejmé, že Česká republika není státem, který by existoval ve vzduchoprázdnu, ba naopak. Naše země je aktivním členem mezinárodního společenství, jehož se cítí být součástí, a které má ambici ovlivňovat, formovat a kultivovat.³¹²

2.2.2.2.1 Evropská unie

Státy jsou z povahy své existence suverénní.³¹³ Dobrovolné přenesení části svých pravomocí na nadnárodní organizaci je však přípustné, jak potvrdil i Ústavní soud kupříkladu v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. března 2006. Tou nejzásadnější organizací z hlediska přenesení části pravomocí, organizací, přenesením na niž se zabývá i zmíněný nálezný, je bezpochyby Evropská unie.

Členství v Evropské unii představuje z hlediska minimálního státu neoddiskutovatelný problém. Jedná se totiž o nadnárodní organizaci, která je v předem stanovených oblastech oprávněna k normotvorbě zavazující jak státy samotné, tak jejich občany. Zároveň se jedná o organizaci, jejíž normotvorbu mohou jednotlivé státy ovlivnit pouze omezeně. Evropské právo přitom představuje zásadní právní materiál, promítající se jak do předpisů veřejného, tak soukromého práva.³¹⁴ Způsoby, jakým evropské právo jednotlivé státy ovlivňuje, jsou

³¹² Ministerstvo zahraničních věcí. Koncepce zahraniční politiky České republiky. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/file/1565920/Koncepce_zahranicni_politiky_CR.pdf [cit. 2024-07-01]

³¹³ Srovnej např. definici z : JELLINEK, Georg. *Všeobecná státověda*, s. 412 a násl. či WEBER, Max. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: OIKOYMENH, 1998, s. 247

³¹⁴ Ústav státu a práva Akademie věd ČR uvádí, že 20-80 % právních předpisů členských států je ovlivněno evropským právem. Ústav státu a práva Akademie věd ČR. Právo EU. *ilaw.cas.cz*. Online. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/zahranicni-pravo-informace-a-odkazy/pravo-eu.html> [cit. 2024-07-01]. Jiné, neformální zdroje hovoří o 70-80 %.

předurčeny jeho formami.³¹⁵ Z hlediska členských států jsou tak nejzásadnějšími směrnice, neboť ty omezují přímo je samotné. Účelem směrnice je totiž zavázat stát co do výsledku, jehož má být dosaženo, přičemž volba formy a prostředků je ponechána vnitrostátním orgánům.³¹⁶ Směrnice je přitom přijímána celá řada³¹⁷, a povinností v nich obsažených ještě více. Jejich oblast úpravy je přitom velmi různorodá. Například se může jednat o povinnost zřídit kontrolní finanční instituci v oblasti praní špinavých peněz³¹⁸, povinnost legislativně upravit otázky bezpečnosti práce³¹⁹, povinnost zajistit volný tržní přístup k železniční infrastruktuře³²⁰ či povinnost ověřit, že určité typy produktů splňují požadavky na dostupnost.³²¹ Sama Evropská komise rozlišuje 32 oblastí, ve kterých je legislativně či administrativně činná, zemědělstvím počínaje, celní politikou a zaměstnáváním pokračuje, dopravou, rybářstvím a výzkumem konče.³²² Zároveň právní úprava Evropské unie disponuje efektivními nástroji, jak případná porušení či nedodržení vymáhat.³²³ Při jejich využití nejprve Evropská komise oznámí členskému státu v čem spatřuje porušení práva z jeho strany. Typickým důvodem přitom může být i netransponování směrnice. Po proběhnuvším dialogu³²⁴ může Evropská komise podat návrh k Evropskému soudnímu dvoru, přičemž ten v dalším procesu disponuje i oprávněním udělovat peněžité sankce.³²⁵

Porušení evropského práva ze strany členských států v podobě pozdní či žádné transpozice směrnice je přitom porušením častým. Zároveň se jedná o porušení, které je ze strany Evropské komise vymáháno s účelem jeho nápravy. Dle reportu z monitoringu aplikace

³¹⁵ Jedná se tedy o nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska. Viz čl. 288 Smlouvy o fungování EU, či Evropská unie. Types of legislation. *european-union.europa.eu*. Online. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/law/types-legislation_en [cit. 2024-07-01]

³¹⁶ Článek 288 Smlouvy o fungování EU.

³¹⁷ Jen za posledních 10 let bylo přijato 122 směrnic. Data dostupná z Publications Office of the European Union. Legal acts – statistics. *eur-lex.europa.eu*. Online. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/statistics/2014/legislative-acts-statistics.html> [cit. 2024-07-01]

³¹⁸ Čl. 32 směrnice (EU) 2015/849, do českého práva promítnutý v existenci Finančního analytického útvaru.

³¹⁹ Čl. 10 směrnice 89/654/EEC. Evropská legislativa je zde natolik podrobná, že státům například prikazuje přijmout legislativu upravující „povinnost udržovat volné nouzové východy a cesty k nim“, viz čl. 6 odrážka 1 zmíněné směrnice.

³²⁰ Čl. 10 směrnice 2012/34/EU.

³²¹ Směrnice (EU) 2019/882. Jedná se například o povinnost zajistit, aby počítačový hardware pro obecné použití (čl. 2 odst. 1 písm. a) splňuje požadavky na dostupnost (čl. 4 odst. 1) ve formách stanovených dodatkem I, tedy například v designu podporujícím více než jeden druh senzorického vnímání.

³²² Publications Office of the European Union. Summaries of EU legislation. *eur-lex.europa.eu*. Online. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/browse/summaries.html?locale=en> [cit. 2024-07-01]

³²³ Formálně se jedná zejména o proces podle čl. 258 a násl. Smlouvy o fungování EU, tzv. infringement.

³²⁴ Proces infringementu je popsán např. na stránkách Evropské komise, Evropská komise. Infringement procedure. *commission.europa.eu*. Online. Dostupné z: https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement-procedure_en [cit. 2024-07-01]

³²⁵ Nejedná se přitom vůbec o malé částky. K výpočtu existuje metodika zavedená Evropskou komisí, číslo předpisu C/2024/1123, dostupné v databázi EUR-LEX.

evropského práva za rok 2022³²⁶ bylo ve zmíněném roce 458 nových případů pozdní transpozice směrnice ze strany všech členských států, v roce předchozím se jednalo o 571 případů. V souvislosti s těmito porušeními Evropská unie zahájila v roce 2022 551 řízení o porušení povinnosti, v roce předchozím jich bylo 847. Ve sledovaném roce 35 z těchto procesů vyvrcholilo podáním návrhu k Evropskému soudnímu dvoru, přičemž ten rozhodl celkem 18krát. V sedmnácti případech ve prospěch Evropské komise.

Z uvedeného je zřejmé, že Evropská unie je mezinárodní organizací, která na členské státy klade nemalé požadavky. Implementace evropského práva, jeho vymáhání v případě přímo aplikovatelných předpisů, spolupráce příslušných orgánů veřejné správy či zvýšené požadavky na jednání států samotných, to vše představuje soubor povinností na členské státy dopadajících, povinností, které stát blížící se státu minimálnímu rozhodně není s to naplnit. Je sice pravdou, že Evropská unie zároveň poskytuje finanční prostředky napomáhající tyto povinnosti plnit³²⁷, přesto se však jedná o povinnosti, které i přes částečnou kompenzaci vynaložených prostředků vyžadují i kapacity personální a časové, čímž dochází ke zvětšování rozsahu státu, tedy důsledku, který je u státu minimálního nežádoucí. Opomíjet samozřejmě nelze ani důsledky evropského práva na jednotlivce, potažmo společnosti. Zatímco směrnice mají vůči jednotlivcům omezený účinek³²⁸, nařízení jednotlivce zavazují přímo.³²⁹ Svým členstvím v Evropské unii tedy státy fakticky vystavují sobě podřízené subjekty předem nestanovenému množství potenciálních povinností, povinností zasahujících mimo jiné do jejich práva podnikat, práva na soukromí či omezujících prostor zaručený zásadou legální licence obecně.³³⁰

³²⁶ Evropská komise. 2022 Annual Report on monitoring the application of EU law. *commission.europa.eu*. Online. Dostupné z: https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement-procedure/2022-annual-report-monitoring-application-eu-law_en [cit. 2024-07-01]

³²⁷ Alespoň v případě tzv. příjemců, jejichž seznam je dostupný např. zde: BUCHHOLZ, K. Which Countries are EU Contributors and Beneficiaries? *statista.com*. Online. 27. 6. 2023. Dostupné z: <https://www.statista.com/chart/18794/net-contributors-to-eu-budget/> [cit. 2024-07-01]. Některé požadavky jsou však naplňovány i prostřednictvím nestátních příjemců, přičemž jejich rozpis lze nalézt zde: Evropská komise. Financial Transparency System – 2023 Overview. *ec.europa.eu*. Online. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/budget/financial-transparency-system/overview.html> [cit. 2024-07-01]

³²⁸ Mimo jiné na jejich základě mohou jednotlivcům být ukládána pouze práva, nikoliv povinnosti. Srovnej BOBEK, Michal, Petr BŘÍZA a Jan KOMÁREK. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. V Praze: C.H. Beck, 2011, s. 71.

³²⁹ Čl. 288 Smlouvy o fungování EU.

³³⁰ Tak například dle nařízení (EU) 2022/612 jsou poskytovatelé telekomunikačních služeb povinni poskytovat služby i mimo svůj členský stát za srovnatelných podmínek (tzv. zákaz placeného roamingu), dle nařízení 707/2008 jsou osoby povinny požádat o svolení s chovem původně cizího druhu vodních živočichů, či dle nařízení (EC) 178/2002 musí být možné vysledovat původ potravin ve všech stádiích jejich výroby.

Není sebemenších pochyb, že členství v Evropské unii přináší celou řadu výhod.³³¹ Mnohé z nich, představované zejména volným pohybem osob, služeb, zboží a kapitálu, spolu s dlouhodobě trvajícím mírem a bezpečností pro státy i občany v nich, jsou jistě hodnoty, které jsou přínosné i pro stát naplňující koncept státu minimálního. Jiné aspekty Evropské unie jsou však s tímto konceptem příkře v rozporu, jak bylo uvedeno výše. S ohledem na právní základ a povahu Evropské unie se tak ve vztahu ke státům, jež by chtěly být státy minimálními, nabízejí pouze dvě možnosti řešení. Členem Evropské unie nebýt, či být členem takové Evropské unie, která sama ideu minimálního státu naplňuje.³³²

2.2.2.2 Severoatlantická aliance

Severoatlantická aliance, známá také jako NATO³³³, je politicko-vojenskou organizací zaměřenou na udržení svobody a bezpečnosti svých členů.³³⁴ Představuje soubor 32 členských států společně pracujících na dosažení uvedených cílů. Hlavním nástrojem této aliance je princip kolektivní obrany zajištěný čl. 5 tzv. Washingtonské smlouvy.³³⁵

Stejně jako u jiných mezinárodních smluv, i z této plynou členským státům konkrétní závazky. Jedná se zejména o závazek urovnávat mezinárodní spory mírovou cestou dle článku 1 této smlouvy, závazek udržovat a rozvíjet svou individuální i kolektivní schopnost obrany dle článku 3, či klíčovou povinnost považovat jakýkoliv útok na členský stát za útok na sebe samý, a v důsledku toho se kolektivně bránit dle již zmíněného článku 5. Nad rámec závazků vyplývajících přímo z této smlouvy se pak jedná o často diskutovaný závazek investovat alespoň 2 % hrubého národního produktu do obranschopnosti každého členského státu.³³⁶

Z hlediska minimálního státu členství v NATO nepředstavuje ani zdaleka tak zásadní překážku, jako členství v soudobé Evropské unii. Povinnost státu zajistit bezpečnost svých občanů je totiž jednou ze základních funkcí státu, a to i těch minimálních.³³⁷ Závazek poskytovat na obranu 2 % svého hrubého domácího produktu tak nemusí být problematický, samozřejmě za předpokladu, že bude schopen naplnit svůj cíl, jakožto základní předpoklad jeho

³³¹ Evropská unie sama je uvádí například zde: Evropská unie. Key European Union achievements and tangible benefits. *european-union.europa.eu*. Online. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-priorities/achievements_en [cit. 2024-07-01]. S jejím výčtem nelze jinak než hrdě souhlasit.

³³² S ohledem na skutečnosti uvedené v následující části práce, tedy ekonomickou realitu států, se však tato možnost omezuje na jednu jedinou, a sice být členem Evropské unie, která sama minimálním státem je. Více viz dále.

³³³ Z anglického názvu North Atlantic Treaty Organization, NATO.

³³⁴ Severoatlantická aliance. O NATO. *nato.int*. Online. Dostupné z: <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> [cit. 2024-07-01]

³³⁵ Severoatlantická smlouva z Washingtonu, D. C. ze dne 4. dubna 1949

³³⁶ Severoatlantická aliance. Funding NATO. *nato.int*. Online. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.html [cit. 2024-07-01]

³³⁷ Problematickou otázkou jsou samozřejmě formy a zejména rozsah korelujících povinností.

legitimity. Stejně tak požadavek na mírové urovnávání sporů či konzultaci bezpečnostních hrozeb s partnery nemusí pro minimální stát představovat zásadní překážku, jakkoliv zejména druhé zmíněné vyžaduje tvorbu a udržování určitého personálního aparátu, způsobilého takovou komunikaci vést.³³⁸

Co naopak určitou překážku vytvářet dovede, je zmíněný článek 5 zavazující ke kolektivní obraně. Ten pro minimální stát za specifické konstelace jistě podstatnou překážku představovat může, zároveň je však v obecné rovině zřejmě možné mechanismus nastavit tak, aby se o překážku nejednalo. Problém tkví zejména v případných povinnostech kladených na jednotlivce v rámci reakce konkrétního státu při útoku na člena aliance. Jak bylo zmíněno výše, minimální stát je takový stát, který vykonává co nejméně činností, a zároveň klade co nejméně omezení a povinností na jednotlivce. Pokud by tedy článek 5 měl znamenat kupříkladu aktivaci odvodového mechanismu dopadajícího plošně na občany daného státu, o překážku minimálního státu by se jistě jednalo.³³⁹ Za předpokladu, že by však situace byla řešena bez vzniku takové povinnosti, o překážku minimálního státu by již nešlo.³⁴⁰

Lze tedy shrnout, že samotné závazky plynoucí státu z členství v NATO překážku minimálního státu nepředstavují. To, co by ji z nich však učinit mohlo, jsou metody, které konkrétní stát k naplňování svých závazků zvolí. To však do značné míry spočívá na něm samotném.³⁴¹

2.2.2.2.3 Mezinárodní obyčeje

Poslední kategorií v rámci tohoto oddílu představují mezinárodní obyčeje, které představují nepsaný pramen práva.³⁴² Z hlediska práva mezinárodního je obyčej představován

³³⁸ K problematice se však jistě dá přistoupit prostřednictvím personálního překryvu mezi samotnou investicí do obrany a investicí do komunikace.

³³⁹ Neboť podpisem mezinárodní smlouvy (by) stát přistoupil k uložení bojové povinnosti svým občanům při napadení státu cizího, tedy by došlo ke vzniku jinak neexistující povinnosti. K tomu, zdali občané pro svůj stát obecně mají povinnost bojovat, srovnej DOLEŽAL, Kryštof. Má stát právo na životy svých občanů? In: ANTOŠ, M. a WINTR, J. (eds.) *Vojna a mír*. Praha: Leges, 2022, s. 37 a násl.

³⁴⁰ Neboť stát svým občanům může za službu v armádě například platit. Tím si zajistí dobrovolný přísun osob, prostřednictvím kterých bude schopen svému závazku dostát, aniž by tím uvalil povinnosti na jednotlivé osoby jemu podřízené. Stejně tak je jistě možné bezpečnost zajišťovat prostřednictvím specializovaného personálu, či specifického technického vybavení, opět bez nutnosti ukládat povinnosti jednotlivcům. Jakkoliv je samozřejmě otázka obranné koncepce mimořádně komplexní, je zřejmé, že škála možností jejího zajištění se do budoucna bude zvětšovat, a to prostřednictvím robotizace, digitalizace a dalších nástrojů. Není tedy zcela nepředstavitelné, že by se státy do budoucna mohly obejít bez nutnosti ukládat povinnosti svým občanům, tedy snad až na povinnost primární, tedy platit daně.

³⁴¹ Vnější faktor představuje koordinace s partnery a spojenci spolu s materiálními a geografickými faktory. Jistě lze připustit, že na *okrajové* členy aliance mohou být kladeny nároky, které jsou s konceptem minimálního státu v rozporu více než ty, které mohou být kladeny na Českou republiku, zemi, která (sic okrajová, neboť Rakousko členem NATO není) nesousedí se zemí vysloveně nepřátelskou. Tato práce se však, jak bylo vytknuto již na počátku, zabývá právě Českou republikou.

³⁴² GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*, s. 76

určitou dobu trvající praxí stran, zejména chováním v souladu s podstatou této praxe.³⁴³ Ta musí být dostatečně rozšířená, konzistentní a uniformní, a musí obsahovat obecné přesvědčení o své závaznosti.³⁴⁴ Pokud jsou tyto podmínky splněny, a určitý obyčej je tak dlouhodobě vykonáván podstatným množstvím států za přesvědčení závaznosti takového jednání, bude se jednat o mezinárodní obyčej, který je pramenem mezinárodního práva veřejného. Klíčovou je přitom podmínka přesvědčení o závaznosti, tzv. *opinio juris*, neboť to brání tomu, aby se obecně nechtěná praxe stala praxí závaznou.³⁴⁵ Mohlo by se totiž zdát, že pro státy bude výhodnější přesvědčení o závaznosti nevykazovat vůči žádné zvyklosti, a ponechat si tak volné pole působnosti, nicméně se tak neděje. Důvody tkví zejména ve snaze vytvořit mezinárodní právo přehlednějším a předvídatelnějším, spolu se snahou o využití případné reciprocit ve vlastní prospěch, spolu se snahou vyhnout se sporům a případným sankcím ze strany ostatních států a snahou adresovat otázky, které považují za klíčové.³⁴⁶

Popsaný mechanismus fungování mezinárodních obyčejů představuje z hlediska minimálního státu potíže, neboť se jedná o prameny práva, které nejsou v dispozici států samotných. Zatímco mezinárodní smlouvu lze teoreticky nepodepsat, s mezinárodním obyčejem je situace o něco složitější. Aby se na určitý stát v očích mezinárodního společenství nevztahoval, je totiž třeba být tzv. vytrvalým odpůrcem.³⁴⁷ Jeho koncept spočívá ve skutečnosti, že pokud některý stát vytrvale a dlouhodobě dává najevo, že se určitým principem necítí být vázán, pak pro něj takový princip skutečně závazný není.^{348 349} Pro minimální stát však tento princip představuje potenciální problém. Pokud by totiž neměl takový stát být konkrétním

³⁴³ North Sea Continental Shelf Judgement (F.R.G. v. Denmark, F.R.G. v. Netherlands), 1969 I.C.J. 3

³⁴⁴ Tamtéž.

³⁴⁵ DAHLMAN, Christian. The function of *opinio juris* in customary international law. *Nordic Journal of International Law*, 2012, 81.3: 327-339, s. 328. Dostupné z: doi.org/10.1163/15718107-08103002 [cit. 2024-07-01]

³⁴⁶ DROUBI, Sufyan. *Opinio juris: between mental states and institutional objects*. In: *International organisations, non-State actors, and the formation of customary international law*. Manchester University Press, 2020. p. 62-101. Dostupné z: doi.org/10.7765/9781526134165.00010 [cit. 2024-07-01] či D'ASPREMONT, Jean. Non-State Actors and the Formation of International Customary Law: Unlearning Some Common Tropes. *Non-State Actors and the Formation of Customary International Law, Melland Schill Perspectives on International Law (Manchester University Press, 2018)*, 2017, s. 5 a násl. Dostupné z: ssrn.com/abstract=3068842 [cit. 2024-07-01]

³⁴⁷ *Persistent objector*.

³⁴⁸ SENDER, Omri; WOOD, Michael. A mystery no longer? *Opinio juris* and other theoretical controversies associated with customary international law. *Israel Law Review*, 2017, 50.3: 299-330, s. 307. Dostupné z: doi.org/10.1017/S0021223717000115 [cit. 2024-07-01]. Dle tohoto autora se zároveň nejedná o nijak kontroverzní princip, tamtéž, s. 307

³⁴⁹ Příkladem dlouhodobého odporování, ačkoliv vůči jednání následně ukotveného ve formě psaného pramene práva, může být odpor USA proti zákazu trestu smrti, japonský odpor vůči pravidlům pro lov velryb (MSD Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening)) či způsob vymezení rybářských lovišť Norskem v případě the Fisheries case (United Kingdom v. Norway).

principem vázán, musel by svůj nesouhlas vyjadřovat od počátku. Vzhledem k tomu, že však v současnosti žádný stát, který by se minimálnímu státu blížil, neexistuje, muselo by zřejmě u státu, který by počal ideu minimálního státu prosazovat, dojít k aktivní snaze vyslovit diskontinuitu s předchozím státním zřízením, s příslušnými mezinárodními obyčejí konformními, přičemž takový krok by zřejmě musel být akceptován mezinárodním společenstvím. V důsledku se totiž i zde projevuje základní princip mezinárodního práva, a sice, že se ve skutečnosti jedná do značné míry o politiku.³⁵⁰ Stejně jako u dodržování a vynucování mezinárodních smluv je totiž závažnost případných porušení odvislá od reakce mezinárodního společenství.³⁵¹ Jinými slovy by stát pro naplnění konceptu státu minimálního musel být zřejmě dostatečně geopoliticky silný k tomu, aby mezinárodní společenství jeho rozhodnutí respektovalo.³⁵²

2.2.2.3 Shrnutí oddílu

Tento oddíl se zabýval dalšími mezinárodními aspekty, ze kterých mohou minimálnímu státu vyvstávat více či méně podstatné překážky. Jednalo se přitom o mezinárodní smlouvy bez přímého donucovacího mechanismu, kteréžto jsou svými důsledky nikoliv nepodobné poslední zmíněné kategorii, tedy mezinárodním obyčejům a vztahům s nimi souvisejícími. Ty jsou totiž v obou případech odvislé od reakce mezinárodního společenství na případná porušení. Dále byly popsány důsledky specifického zdroje překážek minimálního státu ve formě členství v mezinárodním společenství, přičemž se zdá, že minimální stát členem mezinárodního společenství být může, záleží však na povaze a pravomocích takového společenství. V případě, že jsou podmínky členství v takovém společenství s konceptem minimálního státu neslučitelné, nezbyvá než jej reformovat, či z něj vystoupit. To však nemusí být v důsledku faktických geopolitických podmínek vůbec snadné, na což se zaměříme v následujícím oddílu.

³⁵⁰ Při studiu na právnické fakultě se mezi studenty šíří výrok ve smyslu, že „mezinárodní právo veřejné není právo, a mezinárodní právo soukromé není mezinárodní“. Jeho původního autora se ani za využití nejmodernějších nástrojů nepodařilo dohledat, možná se tak jednalo o výrok některého z přednášejících, možná o vtip vyřčený některým z historických studentů. Nezbyvá tak než jej považovat za součást kolektivního vědomí, ve kterém se přes zjevnou nadsázku trochu pravdy určitě skrývá.

³⁵¹ Jistě není třeba pochybovat o tom, že pokud by pro zbytek světa byl japonský přístup k vědeckému zkoumání velryb dostatečně pohoršující, pohrozili by Japonsku uvalením cel na jeho vývoz elektroniky, či by naopak omezily dodávky tolik potřebných surovin pro tuto ostrovní zemi. Skutečnost, že se tak neděje, znamená buď to, že světu tento přístup pohoršující nepřijde, nebo to, že je japonská pozice dostatečně silná pro zajištění shovívavosti vůči jeho jednání. Tak jako tak se jedná o projev mocenského rozložení v rámci mezinárodního společenství.

³⁵² Či naopak dostatečně nevýznamný. Jak je na tom v tomto ohledu Česká republika, je s ohledem na její geografickou pozici nesnadné říct.

2.2.3 Ekonomická a zeměpisná realita

Přírodní podmínky a ekonomická realita jsou mimořádně podstatnými faktory, předurčujícími do značné míry podobu státu. To jistě platí i pro stát minimální, neboť i ten je státem, a jako takový je ovlivněn svými předpoklady v reálném světě kolem. Zaměřme se nejprve na první ze zmíněných skupin, a sice na přírodní podmínky.

Faktorů, které na stát mají vliv, a které lze pod přírodní podmínky podřadit, je celá řada. Tím prvním, a do značné míry určujícím i pro faktory ostatní, je geografická pozice státu. Právě na ní totiž závisí celá řada dalších proměnných. Množství srážek, topografické podmínky, úrodnost půdy či nerostné bohatství, to vše se odvíjí od prostého umístění státu na příslušném místě planety Země. Přírodní podmínky však nejsou jediným faktorem, na který má geografická pozice vliv. Skutečnost, zdali stát má sousedy, či nikoliv, a jací tito sousedé jsou, totiž přímo ovlivňuje množství kapacit, které je třeba pro udržování případného kontaktu s těmito sousedy vynakládat.

Platí, že Česká republika je vnitrozemským státem ležícím v pomyslném středu Evropy. Státem, jehož hranice se v průběhu staletí měnily, přičemž do současné podoby se dostaly až v minulém století. Ti, vůči kterým k těmto proměnám docházelo, jsou dnes jejími sousedními státy. Rakousko, Německo, Polsko a Slovensko představují země, s kterými Česká republika sdílí přímou pozemní hranici. V některých obdobích se jednalo o země nepřátelské, dnes představují společné evropské partnery. Partnery, na nichž, a nejen na nichž, je Česká republika do značné míry závislá.

Právě tato geopolitická lokace a z ní vyplývající systém vazeb je přitom pro existenci státu mimořádně důležitá. To samé, a možná ještě více, platí pro stát naplňující koncept státu minimálního. Jedná se totiž o faktický stav, který je neodmyslitelným předpokladem toho, jak který stát dokáže fungovat, co dovede sám zajistit, a v čem naopak musí spolupracovat se státy či subjekty jinými.³⁵³ To platí zejména o první z uvedených kategorií, tedy přírodních zdrojích. Obecně lze říci, že hlavní faktory ovlivněné právě zeměpisnou polohou státu jsou zdroje vody, úrodnost půdy, podnebí, topografické podmínky a přírodní zdroje v užším slova smyslu. Všechny tyto kategorie přírodních podmínek jsou odvislé od jeho zeměpisné polohy.³⁵⁴ Ta totiž určuje, jaký výsek zemského povrchu tomu či onomu státu náleží, a jaké skutečnosti z této

³⁵³ Je tomu tak zejména proto, že se jedná o faktory, které jsou jen obtížně ovlivnitelné, zejména za předpokladu „konstantnosti“ státního území. Přírodní zdroje lze totiž jistě ovlivnit prostřednictvím územní expanze, kterou však lze zpravidla činit jen se souhlasem cizího státu, či proti jeho odporu. První možnost přitom nastává zřídka, druhá je zapovězena Chartou OSN, a v mezinárodním právu zakázána, viz např. JUKL, Marek. Hlavní zásady mezinárodního humanitárního práva. *Vojenské rozhledy*, 2011, 20.4: 178-184. ISSN 1210-3292, poznámka č. 2

³⁵⁴ To platí pro zdroje, které jsou státu vlastní. Zdroje lze samozřejmě získat i tržně, pak se však již jedná spíše o faktory ekonomické.

pozice vyplývají. Klíčového pomocníka v tomto zkoumání přitom představuje mapa.³⁵⁵ Už samotný pohled do ní totiž ukazuje mnohé. Reliéf, vodstvo, a na ně navázaná dopravní infrastruktura. Rozložení obyvatelstva a s ním spojená potřeba jeho zásobování. Plocha půdy vhodná pro obhospodařování. To, a mnohem více, lze z map vyčíst. Právě z nich lze totiž vyčíst i to, jak moc je Česká republika propojena se svými sousedy. Dálniční síť, železniční koridory, v některých případech i vodní toky. Ty všechny jsou na ně napojeny. Nejde však pouze o napojení našeho státu na státy vedlejší, podstatná je i role jakési spojky mezi evropským severem a jihem, východem a západem.³⁵⁶ Dle sčítání dopravy, prováděném Ředitelstvím silnic a dálnic³⁵⁷, hustota dopravy na tuzemských dopravních cestách totiž stále narůstá. Fyzické napojení však nepředstavuje jediný způsob spojení České republiky s okolním světem. Například v roce 2022 čeští rezidenti podnikli více než 1,3 milionu cest do zahraničí kratších než 4 dny, a více než 5,2 milionu cest o trvání delším.³⁵⁸ V době, kdy byla možnost cestování omezena protipandemickými opatřeními, byl zákaz vycestovat jedním z nejvíce kritizovaných³⁵⁹, přičemž stále bylo pamatováno na ty, kteří vycestovat potřebují kvůli svému zaměstnání.³⁶⁰

Co se vodních zdrojů týče, i ty jsou předurčeny polohou státu. Poloha České republiky je v tomto ohledu přitom výhodná. Všechny naše velké řeky pramení na našem území, z něhož

³⁵⁵ Viz BEDNARZ, Sarah Witham; ACHESON, Gillian; BEDNARZ, Robert S. Maps and map learning in social studies. *Social Education*, 2006, 70.7: 398, s. 400. Dostupné z: www.learntechlib.org/p/77446/ [cit. 2024-07-01]. Mapa je totiž nástrojem, pomocí kterého si lze představit jinak abstraktní realitu a souvislosti z ní vyplývající. Zároveň sama o sobě představuje určitý interpretační nástroj, který není zcela oproštěn od vnějších vlivů. Příkladem může být zmenšení Afriky vůči jiným kontinentům kvůli zkreslení v rámci Mercatorova zaměření (více viz např. MORLIN-YRON, Sophie. What's the real size of Africa? How Western states used maps to downplay size of continent. *edition.cnn.com*. Online. 23. 3. 2017. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2016/08/18/africa/real-size-of-africa/index.html> [cit. 2024-07-01]), či v Asii používaná pacifikocentrická mapa, na které je Evropa jakýmsi poloostrovem vlevo nahoře.

³⁵⁶ Tak je tomu alespoň z přirozeného hlediska, neboť kvalita tohoto propojení vzhledem ke stavu tuzemské infrastruktury poněkud pokulhává. Přesto se jedná o aspekt, který bude v budoucnu spíše markantnější, neboť výstavba podobného propojení je v kontextu ekonomické integrace nejen výhodná, ale i nevyhnutelná. Tomu odpovídají i koncepce rozvoje infrastruktury, Ministerstvo dopravy. Rozvoj dopravní infrastruktury do roku 2050. *mđcr.cz*. Online. Dostupné z: <https://www.mđcr.cz/Dokumenty/Strategie/Rozvoj-dopravni-infrastruktury-do-roku-2050/Rozvoj-dopravni-infrastruktury-do-roku-2050> [cit. 2024-07-01]

³⁵⁷ Ředitelství silnic a dálnic ČR. Celostátní sčítání dopravy 2020 – interaktivní mapa. *scitani.rsd.cz*. Online. Dostupné z: https://scitani.rsd.cz/CSD_2020/pages/informations/default.aspx [cit. 2024-07-01]

³⁵⁸ Český statistický úřad. Cestovní ruch – časové řady. *csu.gov.cz*. Online. Dostupné z: https://csu.gov.cz/produkty/cru_cr [cit. 2024-07-01]. Za jiné roky jsou údaje obdobné, s výjimkou covidové pandemie, kdy bylo cestování státem, někdy i protiprávně, omežováno.

³⁵⁹ Zmínit lze například kritiku Jana Wintra, mimo jiné v rozhovoru s MATOUŠKOVÁ, Anna. Rozhovor: Jan Wintř – K ústavnosti a zákonnosti krizových opatření vlády. *pravni prostor.cz*. Online. 19. 3. 2020. Dostupné z: <https://www.ppravni prostor.cz/clanky/ustavni-pravo/rozhovor-jan-wintr-k-ustavnosti-a-zakonnosti-krizovych-opatreni-vlady> [cit. 2024-07-01]

³⁶⁰ Často však za podivných podmínek sdělovaných nepřehlednými způsoby, jako je například ten ze strany Ministerstva vnitra dostupný zde: Informační servis Ministerstva vnitra. Covid 2019 – aktuality. *mvcz.cz*. Online. 3. 2. 2021. Dostupné z: <https://www.mvcz.cz/clanek/s-ucinnosti-od-patku-5-unora-2021-se-meni-podminky-pro-vstup-osob-do-ceske-republiky.aspx> [cit. 2024-07-01]

následně odtékají. Nehrozí tedy situace, ve které by sousední státy mohly přisun vody zastavit a ohrozit tak zvnějšku například produkci zemědělských plodin.³⁶¹ Obdobné platí i pro zdroje pitné vody, neboť i z tohoto hlediska je Česká republika soběstačným státem.³⁶² Vodní zdroje jsou přitom úzce navázány na další z přírodních podmínek, kterou je počasí a podnebí. Česká republika jako země mírného pásu je přitom v tomto ohledu položena vcelku bezproblémově,³⁶³ stejně tak půda je svou úrodností průměrná až nadprůměrná.³⁶⁴ Oblasti, ve kterých Česká republika naopak poněkud strádá, je její topografické členění a nerostné bohatství. Ačkoliv se nejedná o zemi, která by byla mimořádně hornatá³⁶⁵, přesto je zde terén výrazně zvlněnější, než například v Polsku či pobaltských zemích. To se projevuje zejména při výstavbě infrastruktury, kdy je cena jednoho kilometru dálniční sítě výrazně dražší právě v zemích, které jsou topograficky méně náročné.³⁶⁶ Na druhou stranu hraje topografie státu podstatnou roli v obranyschopnosti jejího území, či v prosté přirozenosti jejich hranic³⁶⁷, kdy je naopak situace

³⁶¹ Vůbec se přitom nejedná o hypotetickou situaci. Například Čína prostřednictvím výstavby přehrad v době nedostatku vody blokuje její přisun státům, jež leží na spodním toku asijského veletoku, Mekongu. Viz např. WONGCHA-UM, Panu.; JOHNSON, Kay. China notifies Mekong River neighbours it is holding back waters. *reuters.com*. Online. 6. 1. 2021. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/idUSKBN29B17B/> [cit. 2024-07-01]

³⁶² Zajímavé je, že data ohledně importu vody ani nejsou dohledatelná, z čehož lze dovozovat, že se reálně nejedná o žádné téma. Tomu nasvědčují i průměrné průtoky největších českých řek v místech, kde překračují státní hranici. U Labe v Děčíně se jednalo o 287 m³/s (Povodí Labe. Data o průtoku. Online. Dostupné z: <https://www.pla.cz/portal/SaP/cz/PC/Prehled.aspx> [cit. 2024-07-01]), u Moravy v Lanžhotu o 54 m³/s (Povodí Moravy. Data o průtoku. Online. Dostupné z: <https://sap.pmo.cz/portal/SaP/cz/pc/Prehled.aspx> [cit. 2024-07-01]) a u Odry v Bohumíně o 41 m³/s (Povodí Odry. Data o průtoku. Online. Dostupné z: <https://www.pod.cz/portal/SaP/cz/pc/Prehled.aspx?data=1> [cit. 2024-07-01]). Pro srovnání, ve vodovodech Prahy, zásobujících přibližně 1,6 milionu osob, protečou každou sekundu necelé 3 m³ vody. Údaj vychází z dat dostupných na webu PVK pro rok 2023, <https://www.pvk.cz/vse-o-vode/pitna-voda/> [cit. 2024-07-01].

³⁶³ Je neoddiskutovatelnou skutečností, že i v ČR se v poslední době hovoří o zvyšujícím se výskytu tzv. extrémních klimatických jevů, např. Fakta o klimatu. Jak souvisí extrémní počasí v Česku s klimatickou změnou? *Faktaoklimatu.cz*. Online. 23. 6. 2022. Dostupné z: <https://faktaoklimatu.cz/explainery/vliv-klimatu-na-extremy-cesko> [cit. 2024-07-01]. Přesto nelze popřít, že z komparativního hlediska je podnebí i počasí v ČR spíše příznivé.

³⁶⁴ Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR. Analýza zemědělství. *asmp.cz*. Online. Srpen 2019. Dostupné z: <https://asmp.cz/wp-content/uploads/2019/08/Anal%C3%BDza-zem%C4%9Bd%C4%9Blstv%C3%AD-2019.pdf>, s. 2 [cit. 2024-07-01]

³⁶⁵ Jako například Švýcarsko.

³⁶⁶ Srovnávání cen dálnic je velmi kontroverzní téma, neboť se často zachází pouze s celkovou cenou jako jediným určujícím faktorem. Například analýza Ředitelství silnic a dálnic ČR. Srovnání cen dálnic se zahraničím. *roadmedia.cz*. Online. Dostupné z: https://www.roadmedia.cz/wp-content/uploads/2015/10/letak_a5_web.pdf [cit. 2024-07-01] správně podotýká, že takové srovnání nedává v obvyklém kontextu, tedy ekonomičnosti výstavby, příliš smysl. Z dat však jednoznačně vyplývá, že právě míra převýšení, hornatosti, počtu údolí či nutnosti vyhybat se městům přímo ovlivňuje cenu výstavby. Viz i HODKOVÁ, Zuzana. Kolik stojí jeden kilometr české dálnice? 150 milionů nebo také miliardu, říká šéf Eurovie. *Seznamzpravy.cz*. Online. 9. 10. 2019. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/kolik-stoji-jeden-kilometr-ceske-dalnice-150-milionu-nebo-taky-miliardu-rika-sef-eurovie-80198> [cit. 2024-07-01]

³⁶⁷ Srovnej MARSHALL, Tim a PROKEŠ, Jan. *V zajetí geografie: jak lze pomocí deseti map pochopit světovou politiku*. V Praze: Rybka Publishers, 2018.

České republiky spíše dobrá.³⁶⁸ Ve vztahu k nerostnému bohatství pak lze uvést, že přes komplexní domácí zdroje není Česká republika zcela soběstačná.³⁶⁹

Je tedy zřejmé, že pokud by Česká republika chtěla koncepci minimálního státu uplatňovat, přírodní podmínky jí v tom překážek budou klást spíše méně. Co naopak překážku jistě představovat bude, je její geopolitická vazba na sousední státy, vazba, kterou na rozdíl od zemí ostrovních nelze ignorovat. Takový závěr se navíc o mnoho silněji prosadí v druhé zmíněné kategorii, a sice podmínkách ekonomických.

Právní a politické vazby totiž nejsou tím jediným, co Českou republiku spojuje s jejími sousedy, potažmo s mezinárodním společenstvím jako celkem. V současnosti je totiž Česká republika jen stěží označitelná za stát soběstačný, a to jak z hlediska zajišťování klíčových potřeb společnosti, tak z hlediska ekonomického. Z hlediska potravinové soběstačnosti se pohybujeme přibližně kolem 70 %.³⁷⁰ Energie se liší podle odvětví, nicméně v tzv. energetickém mixu jsme nezávislí z přibližně 61 %. Co se léčiv týče, soběstačnost je na přibližně 30 % celoevropsky. Z ekonomického hlediska je klíčovým ukazatelem poměr vývozu k hrubému domácímu produktu, který činí přibližně 80 %, a to zejména do států Evropské unie.

Je tedy zřejmé, že Česká republika je státem, který v úzkém kontaktu se svými sousedy být nejen chce, nýbrž i do značné míry musí.³⁷¹ Jak už tomu tak bývá, politická a ekonomická rovina totiž nejsou odděleny tak, jak by se mohlo v některých případech zdát. To platí zejména v rámci Evropské unie, která neváhá politické kroky sankcionovat omezením zdrojů směřovaných do hospodářství. Stejně tak ekonomická spolupráce je často podmíněna sdílením společných hodnot.³⁷² Chce-li tedy Česká republika zůstat ekonomicky prosperující zemí, je

³⁶⁸ I při pohledu do mapy zobrazující pouze přírodní prvky, či na satelitním snímku, lze hranice České republiky v hrubých obrysech spatřit. To o například Černé hoře či Litvě rozhodně říci nelze.

³⁶⁹ Jedná se o komplexní a podrobně sledovanou problematiku. Například Ministerstvo průmyslu a obchodu vydává publikaci s názvem Surovinová politika České republiky v oblasti nerostných surovin a jejich zdrojů (na kterou lze v podrobnostech ohledně dostupnosti jednotlivých nerostných surovin či potřeby jejich dovozu odkázat. Ministerstvo průmyslu a obchodu. Surovinová politika České republiky v oblasti nerostných surovin a jejich zdrojů. *mpo.gov.cz*. Online. Únor 2017. Dostupné z: https://www.mpo.gov.cz/assets/cz/stavebnictvi-a-suroviny/surovinova-politika/statni-surovinova-politika-nerostne-suroviny-v-cr/2017/4/170228--Material_surovinova_politika-upraveny-po-pripom-VP--.pdf [cit. 2024-07-01]

³⁷⁰ HORÁČEK, Filip. Plány na českou soběstačnost v jídle jsou utopie. Závislost na dovozu roste. *Seznamzpravy.cz*. Online. 19. 5. 2022. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-cech-jde-v-obchode-po-cene-potravinova-sobestacnost-je-nesmysl-202508> [cit. 2024-07-01]. Dle jiných zdrojů může jít až o 80 % reálné soběstačnosti s kapacitou navýšení na soběstačnost takřka úplnou, zůstává však otázka realizovatelnosti takové změny. BAER-NAWROCKA, Agnieszka; SADOWSKI, Arkadiusz. Food security and food self-sufficiency around the world: A typology of countries. *PloS one*, 2019, 14.3: e0213448. Dostupné z: doi.org/10.1371/journal.pone.0213448 [cit. 2024-07-01]

³⁷¹ Značnou měrou lze v tomto ohledu rozumět zejména stav, ve kterém je k opaku třeba zásadního polického obratu za cenu enormního množství vynaložených zdrojů.

³⁷² Trend je přitom v podstatě opačný. Začíná se čím dál více rozvíjet horizontální působení lidských práv, a pozitivní závazky z něj v očích některých začínají zavazovat i soukromoprávní aktéry, z čehož plyne,

nutné, aby zároveň zůstala zemí respektující své mezinárodní závazky a vztahy. Ekonomická rovina je pak úzce provázána s přírodními podmínkami, zejména s pod ně zařaditelnými nerostnými surovinami. Jejich případný nedostatek totiž taktéž není možné řešit jinak než prostřednictvím obchodu s partnery, tedy aktivitě, která stát nutně vystavuje celé řadě závazků a interakcí, a s nimi spojeným překážkám minimálního státu.

2.2.4 Shrnutí

V tomto oddílu jsme se zabývali mezinárodními limity, z kterých pro minimální stát plynou překážky. Překážky, které mohou být leckdy podstatnější než ty plynoucí z limitů vnitrostátních, neboť jsou formovány faktory, na které má konkrétní stát třeba jen zanedbatelný vliv. Mezi hlavní zdroje těchto překážek tak patřily mezinárodní smlouvy a závazky spolu s provázanou kategorií mezinárodních obyčejů a vztahů, a ekonomická a zeměpisná realita, představující omezení faktická.

Je nepochybné, že popsané překážky minimálního státu mohou být zcela zásadní, a to zejména ty vyplývající ze zeměpisné a ekonomické reality, tedy skutečností, které je pro stát často obtížné, a někdy i úplně nemožné, změnit. Stejně tak nemožné však může být pro některé státy změnit politiku svého mocného souseda, či se vzepřít jeho požadavkům. Právě proto jsou mezinárodní limity pro minimální stát zásadní. Koneckonců, vlastní prameny práva jde změnit vždy, ač je k tomu někdy zapotřebí revoluce. Ke změně mezinárodních okolností je však třeba metod jiných, diplomatickým umem počínaje, a bohužel, násilným konfliktem konče. Právě proto jsou mezinárodní limity něčím, co stát, který by chtěl uplatňovat koncept státu minimálního, musí brát v potaz, a zároveň něčím, co mu v úplném dosažení stavu minimálního státu zřejmě zabrání. To však neznamená, že by se mu pečlivým plánováním nešlo i přes zmíněná omezení přiblížit, zejména pokud by takový cíl mělo států více.

přínejmenším, vznik mnoha dalších povinností. Viz SPANO, Roberto. We have reached an inflexion point. *Law Society Gazette*, prosinec 2023. Dostupné z: <https://www.lawgazette.co.uk/magazine> [cit. 2024-07-01]

Závěr

Minimálního státu již v dnešní době nelze dosáhnout, neboť existuje celá řada překážek rozličného původu jeho dosažení bránících.

I takto by se dala ve stručnosti shrnout práce, na jejíž konec jsme se právě dostali. Jedná se přitom o závěr, který byl, možná trochu neobvykle, předaslán již v jejím samotném úvodu. Tam se však jednalo o pouhé abstraktní tvrzení, pod kterým jistě bylo obtížné si něco konkrétního představit. Nyní by však situace již měla být odlišná, a uvedená teze tak nést své vlastní sdělení. V průběhu četby totiž byla podložena celou řadou vysvětlení i argumentů, které postupně vytvořily její základ, a následně i obsah.

V práci jsme se tak nejprve zaměřily na samotné vymezení překážek minimálního státu jakožto zásadního objektu jejího zkoumání. Identifikovali jsme překážky plynoucí z ústavních východisek, mezinárodních závazků, diplomacie a mezinárodní politiky a v neposlední řadě i z přírodních zdrojů, spolu s ekonomickou realitou. Poté se již práce mohla zaměřit na pojem minimálního státu jako takového, povědomí o něm totiž představuje základní předpoklad představy čtenáře o tom, jak jeho prosazení mohou zmíněné překážky bránit. Po krátké zmínce o výhodách a nevýhodách konceptu minimálního státu, spolu s pojednáním o několika relevantních autorech s tímto pojmem pracujících, již práce mohla vymezit pracovní koncept minimálního státu relevantního pro tento text, čímž zakončila svou první část. Ta svým obsahem vytvořila teoretický základ předpokládaný pro nosnou četbu druhé části, tvořící jádro celé práce. V ní jsme se tak mohli zabývat konkrétními překážkami bránícími České republice v tom, aby se minimálním státem mohla stát, či se mu alespoň přiblížit. Takových překážek přitom byla identifikována celá řada, a navíc velmi rozličného původu. Je tak zřejmé že stát má kupříkladu povinnost provozovat efektivní systém výkonu spravedlnosti, a to i ve vyšetřovací fázi v případech, kdy je takové vyšetřování zapotřebí. Stejně tak má stát povinnost aktivně jednat tak, aby se mohlo rozvíjet pouto rodičů a jejich dětí. Má ovšem třeba i povinnost nepřetržitě provozovat specifické kontaktní místo veřejné správy, či zajišťovat vysokou kvalitu cestovních dokladů.

Zmíněné povinnosti představují jen střípek z toho, co musí soudobý stát vykonávat, chce-li dostát požadavkům na něj kladeným jak jím samým, tak mezinárodním společenstvím, a především dosaženým lidskoprávním standardem jimi sdíleným. Je přitom nepochybné, že celkové množství takových povinností v součtu výrazně převyšuje ty, které byly explicitně zmíněny v textu práce. Jejím účelem však nebylo vyjmenovat všechny z nich, neboť takový požadavek by se rovnal požadavku na úplnou analýzu práva, a s ohledem na existenci překážek

plynoucích i z mimoprávní sféry nejen jemu. Ani to však nebylo cílem tohoto textu, neboť i tak je z něj zřejmé, že jak svým počtem, tak škálou svých původů je překážek tolik, že minimálního státu již nelze dosáhnout.

Tento zdánlivě jednoduchý závěr má zásadní důsledky. Minimální stát je totiž takový stát, který toho vědomě činí méně, než by činit mohl. Zároveň je to také stát, jehož provoz nevyžaduje mnoho zdrojů, a který v duchu zásady legální licence ponechává co možná nejvíce rozhodovacího prostoru jednotlivcům. Jedná se tak o stát, ve kterém mohou být lidé přinejmenším do určité míry svobodní. Čím více se tak minimálnímu státu vzdalujeme, tím častěji můžeme narážet na situace, ve kterých je svoboda omezována, byť třeba v autenticky myšleném veřejném zájmu. Právě to pak představuje spojitost mezi touto prací, a současnou, jakkoliv zároveň dlouhodobou veřejnou debatou. Diskuze o svobodě, zásazích do ní a povinnostech s všemožnými opatřeními spojenými totiž vždy budou součástí tvorby politik. Stejně tak se každoročně vede zásadní debata o podobě státního rozpočtu, a s ním související problematiky státních příjmů. K obojímu je přitom užitečné vědět, kde se nachází linka mezi tím, co stát konat musí, a co představuje svobodné politické rozhodnutí jeho představitelů. I v tomto dělení může být text, na jehož závěr jsme právě došli, nápomocný.

„V životě jsou dvě jistoty, daně a smrt“. Tak zní výrok přisuzovaný Benjaminu Franklinovi, upozorňující na nevyhnutelnost požadavků na život ve společnosti. Pokud zároveň platí výše uvedené, a sice, že peníze představují obecný určovatel hodnoty, pak jsou stejně nevyhnutelné a dlouhodobé debaty o smyslu, rozsahu a účelu státu. Právě v nich pak může být vhodné vědět, jaké překážky dosažení minimálního státu brání, byl-li by to právě ten, kterého by společnost po uvážlivé debatě dosáhnout chtěla. Autor textu si je přitom vědom toho, že současný trend je zcela opačný. Za lidské právo je toho považováno čím dál více, a stále více oblastí života je regulováno ve prospěch hodnot jako jsou rovnost, sociální spravedlnost, důstojnost či bezpečnost. Zároveň je zřejmé, že se jedná o trend, který je s ohledem na současnou geopolitickou situaci, stav lidské populace a úroveň globalizace takřka nezvratitelný. Přesto však považoval za důležité tuto práci sepsat, a nepřímou tak poukázat na další z důležitých hodnot, a sice individuální svobodu. Pokud by se totiž situace snad náhodou měla měnit, jistě se hodí mít povědomí o překážkách takové změně stojících v cestě.

S tím se zároveň dostáváme na skutečný závěr této práce. Stručné závěry však možná, přeci jen, bývají nejlepší, a tak nezbyvá než naposledy konstatovat, že minimálního státu v dnešní době již nelze dosáhnout. Při dostatečné vůli relevantních aktérů se mu však jistě lze alespoň přiblížit, budeme-li ovšem sami chtít.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- DOLEŽAL, K. Má stát právo na životy svých občanů? In: ANTOŠ, M. a WINTR, J. (eds.) *Vojna a mír*. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-654-5
- BARTOŠEK, Karel; DLABALOVÁ, Zuzana; OUŘEDNÍK, Patrik; TŮMA, Oldřich; WERTH, Nicolas et al. *Černá kniha komunismu: zločiny, teror, represe. I*. Praha: Paseka, 1999. ISBN 80-7185-194-9
- BOBEK, Michal; BŘÍZA, Petr a KOMÁREK, Jan. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. V Praze: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-377-6
- CHAYES, Abram; CHAYES, Antonia Handler. *The new sovereignty: compliance with international regulatory agreements*. Harvard University Press, 1998. ISBN 9780674617834
- ČEPELKA, Čestmír a ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. Vydání druhé. V Praze: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-721-7.
- FRIEDMAN, Milton. *Kapitalismus a svoboda*. Praha: Liberální institut, 1993. ISBN 80-85787-33-4
- FRIEDMAN, Milton a FRIEDMAN, Rose D. *Svoboda volby*. Praha: Liberální institut, 1992. ISBN 80-85467-85-2
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1
- HENKIN, Louis. *How nations behave: law and foreign policy*. Columbia University Press, 1979. ISBN 978-0231047562
- JELLINEK, Georg. *Všeobecná státověda*. V Praze: nákladem Jana Laichtera, 1906
- JENSON, Jane. *Defining and measuring social cohesion. Commonwealth Secretariat*, 2010. ISBN 1849290237
- JEVONS, W. Stanley. *Money and the Mechanism of Exchange*. In: *General Equilibrium Models of Monetary Economies*. Academic Press, 1989. ISBN 978-0-12-663970-4
- JUKL, Marek. *Hlavní zásady mezinárodního humanitárního práva*. *Vojenské rozhledy*, 2011, 20.4: 178-184. ISSN 1210-3292
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1999. ISBN 80-7179-028-1
- LOCKE, John. *Dvě pojednání o vládě*. Praha: Československá akademie věd, 1965
- MARKOVÁ, Hana a BOHÁČ, Radim. *Rozpočtové právo*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-551-3
- MARSHALL, Tim a PROKEŠ, Jan. *V zasetí geografie: jak lze pomocí deseti map pochopit světovou politiku*. V Praze: Rybka Publishers, 2018. ISBN 978-80-87950-49-4
- MOWBRAY, Alastair. *The development of positive obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights*. Hart Publishing, 2004. ISBN 978-1841132617

- NOZICK, Robert. *Anarchie, stát a utopie*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2509-8
- PIKETTY, Thomas. *Capital in the twenty-first century*. Harvard University Press, 2014. ISBN 978-0674430006
- SHUE, Henry. *Basic rights: Subsistence, affluence, and US foreign policy*. Princeton University press, 2020. ISBN 0691200831
- SMITH, Adam. *An inquiry into the nature and causes of the Wealth of nations*. Oxford: Oxford University Press, 1993. ISBN 97-80192835468
- SYNEK, Stanislav. Obraz lidského světa v Platónově podobenství o jeskyni. *Filozofický časopis*. 2019, roč. 67, č. 1, s. 3-20. ISSN 0015-1831
- WEBER, Max. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: OIKOYMENH, 1998. ISBN 80-86005-48-8
- WILDAVSKY, Aaron B. *Budgeting: a comparative theory of the budgeting process*. Transaction Publishers, 1986. ISBN 1412818931
- WINTR, Jan. *Metody a zásady interpretace práva*. 2. vydání. Praha: Auditorium, 2019. ISBN 978-80-87284-75-9
- WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. 6. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2023. ISBN 978-80-7380-911-9
- XENOS, Dimitris. *The positive obligations of the state under the European Convention of Human Rights*. Routledge, 2012. ISBN 9780415668125

2. Seznam použitých internetových zdrojů

- BAER-NAWROCKA, Agnieszka; SADOWSKI, Arkadiusz. Food security and food self-sufficiency around the world: A typology of countries. *PloS one*, 2019, 14.3: e0213448. Dostupné z: doi.org/10.1371/journal.pone.0213448 [cit. 2024-07-01]
- BEDNARZ, Sarah Witham; ACHESON, Gillian; BEDNARZ, Robert S. Maps and map learning in social studies. *Social Education*, 2006, 70.7: 398. Dostupné z: www.learntechlib.org/p/77446/ [cit. 2024-07-01]
- BERGENGRUEN, Vera. Javier Milei's Radical Plan to Transform Argentina. *TIME.com*. Online. 23. 5. 2024. Dostupné z: <https://time.com/6980600/javier-milei-argentina-interview/> [cit. 2024-07-01]
- BUCHHOLZ, K. Which Countries are EU Contributors and Beneficiaries? *statista.com*. Online. 27. 6. 2023. Dostupné z: <https://www.statista.com/chart/18794/net-contributors-to-eu-budget/> [cit. 2024-07-01]
- DAHLMAN, Christian. The function of opinio juris in customary international law. *Nordic Journal of International Law*, 2012, 81.3: 327-339. Dostupné z: doi.org/10.1163/15718107-08103002 [cit. 2024-07-01]
- D'ASPREMONT, Jean. Non-State Actors and the Formation of International Customary Law: Unlearning Some Common Tropes. *Non-State Actors and the Formation of Customary International Law, Melland Schill Perspectives on International Law (Manchester University Press, 2018)*, 2017. Dostupné z: ssrn.com/abstract=3068842 [cit. 2024-07-01]

- DATTA-CHAUDHURI, Mrinal. Market failure and government failure. *Journal of Economic Perspectives*, 1990, 4.3: 25-39. Dostupné z: doi.org/ 10.1257/jep.4.3.25 [cit. 2024-07-01]
- DICKSON, Brice. Positive obligations and the European Court of Human Rights. *N. Ir. Legal Q.*, 2010, 61: 203. Dostupné z: doi.org/10.53386/nlq.v61i3.449 [cit. 2024-07-01]
- DIMSON, Elroy; MUSSAVIAN, Massoud. Market efficiency. *The current state of business disciplines*, 2000, 3.1: 959-970. Dostupné z: http://www.e-m-h.org/DiMu00.pdf [cit. 2024-07-01]
- DOU, Eva. Documents link Huawei to China's surveillance programs. *The Washington Post*. Online. 14. 12. 2021. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/world/2021/12/14/huawei-surveillance-china [cit. 2024-07-01]
- DROUBI, Sufyan. Opinio juris: between mental states and institutional objects. In: *International organisations, non-State actors, and the formation of customary international law*. Manchester University Press, 2020. p. 62-101. Dostupné z: doi.org/10.7765/9781526134165.00010 [cit. 2024-07-01]
- DROZD, Václav. Házeli nás do Jizery a měli z toho srandu. *Deník Alarm*. Online. 14. 3. 2018. Dostupné z: https://denikalarm.cz/2018/03/hazeli-nas-do-jizery-a-meli-z-toho-srandu-2/ [cit. 2024-07-01]
- FOLGER, Jean. Which Country is Best to Start a Small Business in? *investopedia.com*. Online. 31. 1. 2023. Dostupné z: https://www.investopedia.com/articles/entrepreneurship-small-business/061016/starting-business-consider-these-countries.asp [cit. 2024-07-01]
- HÁLA, Martin. Restart Martina Hály: Dvě politiky jedné Číny. *Sinopsis*. Online. 14. 7. 2020. Dostupné z: https://sinopsis.cz/restart-martina-haly-jedna-cina-dve-politiky/ [cit. 2024-07-01]
- HARDING, Allan. The Origins of the Concept of the State. *History of Political Thought*, vol. 15, no. 1, 1994, pp. 57-72. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/26214385 [cit. 2024-07-01]
- HODKOVÁ, Zuzana. Kolik stojí jeden kilometr české dálnice? 150 milionů nebo také miliardu, říká šéf Eurovie. *Seznamzpravy.cz*. Online. 9. 10. 2019. Dostupné z: https://www.seznamzpravy.cz/clanek/kolik-stoji-jeden-kilometr-ceske-dalnice-150-milionu-nebo-taky-miliardu-rika-sef-eurovie-80198 [cit. 2024-07-01]
- HORÁČEK, Filip. Plány na českou soběstačnost v jídle jsou utopie. Závislost na dovozu roste. *Seznamzpravy.cz*. Online. 19. 5. 2022. Dostupné z: https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-cech-jde-v-obchode-po-cene-potravinova-sobestacnost-je-nesmysl-202508 [cit. 2024-07-01]
- CHLUP, Radek. Competing myths of Czech identity. *New Perspectives. Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics and International Relations*, 2020, 28.2: 179-204. Dostupné z: doi.org/10.1177/2336825X20911817 [cit. 2024-07-01]
- JAHN, Jannika. The Paris Effect: Human Rights in Light of International Climate Goals and Commitments. *Climate law, Columbia Law School*. Online. 26. 4. 2024. Dostupné z: https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2024/04/26/the-paris-effect-human-rights-in-light-of-international-climate-goals-and-commitments/ [cit. 2024-07-01]

- JEVONS, W. Stanley. Money and the Mechanism of Exchange. In: *General Equilibrium Models of Monetary Economies*. Academic Press, 1989. p. 55-65. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-663970-4.50009-8> [cit. 2024-07-01]
- LEE, Marc. Housing Lessons from Singapore. *policynote.ca*. Online. 10. 8. 2023. Dostupné z: <https://www.policynote.ca/singapore-housing/> [cit. 2024-07-01]
- MATOUŠKOVÁ, Anna. Rozhovor: Jan Wintr – K ústavnosti a zákonnosti krizových opatření vlády. *pravni prostor.cz*. Online. 19. 3. 2020. Dostupné z: <https://www.pravni prostor.cz/clanky/ustavni-pravo/rozhovor-jan-wintr-k-ustavnosti-a-zakonnosti-krizovych-opatreni-vlady> [cit. 2024-07-01]
- MORENO, Alvaro; ETXEBERRIA, Arantza; UMEREZ, Jon. The autonomy of biological individuals and artificial models. *BioSystems*, 2008, 91.2: 309-319. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.biosystems.2007.05.009> [cit. 2024-07-01]
- MORLIN-YRON, Sophie. What's the real size of Africa? How Western states used maps to downplay size of continent. *edition.cnn.com*. Online. 23. 3. 2017. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2016/08/18/africa/real-size-of-africa/index.html> [cit. 2024-07-01]
- PHILIPPON, Thomas; SKRETA, Vasiliki. Optimal interventions in markets with adverse selection. *American Economic Review*, 2012, 102.1: 1-28. Dostupné z: doi.org/10.1257/aer.102.1.1 [cit. 2024-07-01]
- PREUSS, Ondřej. Demokratický právní stát tesaný do pískovce. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, 24.3: 365-376. Dostupné z: doi.org/10.5817/CPVP2016-3-4 [cit. 2024-07-01]
- SALAHUDDIN, A. Robert Nozick's entitlement theory of justice, libertarian rights and the minimal state: A critical evaluation. *Journal of Civil & Legal Sciences*, 2018, 7.1: 1-5. Dostupné z: doi.org/10.4172/2169-0170.1000234 [cit. 2024-07-01]
- SCHRAGGER, Richard C. Democracy and debt. *Yale LJ*, 2011, 121: 860. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23079342> [cit. 2024-07-01]
- SENDER, Omri; WOOD, Michael. A mystery no longer? Opinio juris and other theoretical controversies associated with customary international law. *Israel Law Review*, 2017, 50.3: 299-330. Dostupné z: doi.org/10.1017/S0021223717000115 [cit. 2024-07-01]
- SPANO, Roberto. We have reached an inflexion point. *Law Society Gazette*, prosinec 2023. Dostupné z: <https://www.lawgazette.co.uk/magazine> [cit. 2024-07-01]
- STERN, Nicholas. The effects of taxation, price control and government contracts in oligopoly and monopolistic competition. *Journal of Public Economics*, 1987, 32.2: 133-158. Dostupné z: [https://doi.org/10.1016/0047-2727\(87\)90009-0](https://doi.org/10.1016/0047-2727(87)90009-0) [cit. 2024-07-01]
- ŠKOP, Martin a VACKOVÁ, Barbora. Právnícké pole: tvorba práva a hra o autonomii. *Academia.edu*. Online. 2012. Dostupné z: https://www.academia.edu/12585292/Pr%C3%A1vníck%C3%A9_pole_tvorba_pr%C3%A1va_a_hra_o_autonomii [cit. 2024-07-01]
- WONGCHA-UM, Panu.; JOHNSON, Kay. China notifies Mekong River neighbours it is holding back waters. *reuters.com*. Online. 6. 1. 2021. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/idUSKBN29B17B/> [cit. 2024-07-01]

Organizace a instituce

Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR. Analýza zemědělství. *asmp.cz*. Online. Srpen 2019. Dostupné z: <https://asmp.cz/wp-content/uploads/2019/08/Anal%C3%BDza-zem%C4%9Bd%C4%9Blstv%C3%AD-2019.pdf>, [cit. 2024-07-01]

Bizlatin Hub. Why do business in New Zealand? *bizlatinhub.com*. Online. 12. 3. 2019. Dostupné z: <https://www.bizlatinhub.com/why-do-business-new-zealand/> [cit. 2024-07-01]

Cambridge Dictionary of English. Heslo „Autonomy“. *dictionary.cambridge.org*. Online. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/autonomy> [cit. 2024-07-01]

Cato Institute. Human Freedom Index. *cato.org*. Online. Verze 2023. Dostupné z: <https://www.cato.org/human-freedom-index/2023> [cit. 2024-07-01]

Český statistický úřad. Cestovní ruch – časové řady. *csu.gov.cz*. Online. Dostupné z: https://csu.gov.cz/produkty/cru_cr [cit. 2024-07-01]

ČT24. „Nejzbytečnější cukr“ by mohla postihnout nová daň. Výrobci se brání. *ct24.ceskatelevize.cz*. Online. 30. 4. 2024. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/ekonomika/nejzbytecnejsi-cukr-by-mohla-postihnout-nova-dan-vyrobcu-se-brani-348739> [cit. 2024-07-01]

e-Estonia. E-governance saves money and working hours. *e-estonia.com*. Online. 19. 8. 2020. Dostupné z: <https://e-estonia.com/e-governance-saves-money-and-working-hours/> [cit. 2024-07-01]

Encyclopedia Britannica. Milton Friedman. *www.britannica.com*. 29. 5. 2024. Online. Dostupné z: <https://www.britannica.com/money/Milton-Friedman> [cit. 2024-07-01]

Encyclopedia Britannica. Switzerland, Health and Wealthcare. *www.britannica.com*. 3. 1. 2024. Online. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Switzerland/Health-and-welfare> [cit. 2024-07-01]

European Court of Human Rights. The European Convention on Human Rights – A living instrument. *echr.coe.int*. Online. Září 2022. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_Instrument_ENG [cit. 2024-07-01]

Evropská komise. Financial Transparency System – 2023 Overview. *ec.europa.eu*. Online. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/budget/financial-transparency-system/overview.html> [cit. 2024-07-01]

Evropská komise. Infringement procedure. *commission.europa.eu*. Online. Dostupné z: https://commission.europa.eu/law/application-eu-law/implementing-eu-law/infringement-procedure_en [cit. 2024-07-01]

Evropská unie. Types of legislation. *european-union.europa.eu*. Online. Dostupné z: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/law/types-legislation_en [cit. 2024-07-01]

Fakta o klimatu. Jak souvisí extrémní počasí v Česku s klimatickou změnou? *Faktaoklimatu.cz*. Online. 23. 6. 2022. Dostupné z: <https://faktaoklimatu.cz/explainery/vliv-klimatu-na-extremy-cesko> [cit. 2024-07-01]

- Freedom House. Singapore. *freedomhouse.org*. Online. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/singapore> [cit. 2024-07-01]
- Greater London Authority. The rationale for public sector intervention in the economy. *london.gov.uk*. Online. Březen 2006. Dostupné z: https://www.london.gov.uk/sites/default/files/gla_migrate_files_destination/rationale_for_public_sector_intervention.pdf [cit. 2024-07-01]
- The Heritage Foundation. Index of Economic Freedom 2023. *heritage.org*. Online. Říjen 2023. Dostupné z: <https://www.heritage.org/index/pages/report> [cit. 2024-07-01]
- Human Rights Watch. World Report 2022, Singapore. *hrw.org*. Online. Dostupné z: <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/singapore> [cit. 2024-07-01]
- Informační servis Ministerstva vnitra. Covid 2019 – aktuality. *mvcz.cz*. Online. 3. 2. 2021. Dostupné z: <https://www.mvcz.cz/clanek/s-ucinnosti-od-patku-5-unora-2021-se-meni-podminky-pro-vstup-osob-do-ceske-republiky.aspx> [cit. 2024-07-01]
- Internet Encyclopedia of Philosophy. Adam Smith. *iep.utm.edu*. Online. Dostupné z: <https://iep.utm.edu/smith/> [cit. 2024-07-01]
- The Library of Economics and Liberty. Milton Friedman. *econlib.org*. Online. Dostupné z: <https://www.econlib.org/library/Enc/bios/Friedman.html> [cit. 2024-07-01]
- Lidové noviny. Okamura navrhl ‚vyhladovění‘ Senátu. Stejně jako dříve Zeman. *lidovky.cz*. Online. 19. 12. 2017. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/okamura-navrhl-vyhladoveni-senatu-stejne-jako-drive-zeman.A171219_164234_ln_domov_ele [cit. 2024-07-01]
- Ministerstvo dopravy. Rozvoj dopravní infrastruktury do roku 2050. *mdcr.cz*. Online. Dostupné z: <https://www.mdcr.cz/Dokumenty/Strategie/Rozvoj-dopravni-infrastruktury-do-roku-2050/Rozvoj-dopravni-infrastruktury-do-roku-2050> [cit. 2024-07-01]
- Ministerstvo financí. Státní rozpočet v kostce. *mfcz.cz*. Online. Dostupné z: <https://www.mfcz.cz/cs/rozpocetova-politika/statni-rozpocet/rozpocet-v-kostce> [cit. 2024-07-01]
- Ministerstvo průmyslu a obchodu. Surovinová politika České republiky v oblasti nerostných surovin a jejich zdrojů. *mpo.gov.cz*. Online. Únor 2017. Dostupné z: https://www.mpo.gov.cz/assets/cz/stavebnictvi-a-suroviny/surovinova-politika/statni-surovinova-politika-nerostne-suroviny-v-cr/2017/4/170228--Material_surovinova_politika-upraveny-po-pripom-VP--.pdf [cit. 2024-07-01]
- New Zealand Customs Service. Prohibited and Restricted Items. *customs.govt.nz*. Online. Dostupné z: <https://www.customs.govt.nz/personal/prohibited-and-restricted-items/> [cit. 2024-07-01]
- Open Dialogue Foundation. Russia’s ignoring of European Court of Human Rights decisions. *en.odfoundation.eu*. Online. 5. 2. 2016. Dostupné z: <https://en.odfoundation.eu/a/7280,russias-ignoring-of-european-court-of-human-rights-decisions/> [cit. 2024-07-01]
- Portál veřejné správy. Přehled zveřejněných výročních zpráv v oblasti poskytování informací. *portal.gov.cz*. Online. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/moduly/crvz-106/> [cit. 2024-07-01]

Publications Office of the European Union. Legal acts – statistics. *eur-lex.europa.eu*. Online. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/statistics/2014/legislative-acts-statistics.html> [cit. 2024-07-01]

Publications Office of the European Union. Summaries of EU legislation. *eur-lex.europa.eu*. Online. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/browse/summaries.html?locale=en> [cit. 2024-07-01]

Ředitelství silnic a dálnic ČR. Celostátní sčítání dopravy 2020 – interaktivní mapa. *scitani.rsd.cz*. Online. Dostupné z: https://scitani.rsd.cz/CSD_2020/pages/informations/default.aspx [cit. 2024-07-01]

Ředitelství silnic a dálnic ČR. Srovnání cen dálnic se zahraničím. *roadmedia.cz*. Online. Dostupné z: https://www.roadmedia.cz/wp-content/uploads/2015/10/letak_a5_web.pdf [cit. 2024-07-01]

Severoatlantická aliance. Funding NATO. *nato.int*. Online. Dostupné z: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.html [cit. 2024-07-01]

Severoatlantická aliance. O NATO. *nato.int*. Online. Dostupné z: <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> [cit. 2024-07-01]

Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. John Locke. *plato.stanford.edu*. 2. 9. 2001 [7. 7. 2022]. Online. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/locke/>, část 4 [cit. 2024-07-01]

Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. Karl Marx. *plato.stanford.edu*. 26. 8. 2003 [21. 12. 2020]. Online. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/marx/> [cit. 2024-07-01]

Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. Robert Nozick's Political Philosophy. *plato.stanford.edu*. 22. 6. 2014 [21. 4. 2022]. Online. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/nozick-political/> [cit. 2024-07-01]

Study.com. Laws of Physics. *Study.com*. 25. 9. 2022. Online. Dostupné z: study.com/academy/lesson/laws-physics-list-example-problems.html [cit. 2024-07-01]

Transparency International Česká republika. Index vnímání korupce 2023. *transparency.cz*. Online. Leden 2024. Dostupné z: <https://www.transparency.cz/publikace-a-analyzy/index-vnimani-korupce-2023-corruption-perceptions-index-cpi/> [cit. 2024-07-01]

Ústav státu a práva Akademie věd ČR. Právo EU. *ilaw.cas.cz*. Online. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/vyzkum/zahranicni-pravo-informace-a-odkazy/pravo-eu.html> [cit. 2024-07-01]

Worldometer. GDP by Country. *worldometers.info*. Online. Dostupné z: <https://www.worldometers.info/gdp/gdp-by-country/> [cit. 2024-07-01]

dostupnost uvedených online zdrojů ověřena k 1. 7. 2024

3. Seznam použitých právních předpisů

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR

zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu

zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví.

zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty

zákon č. 240/2000 Sb., krizový zákon

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 159/2006 Sb., o střetu zájmů

zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě

usnesení vlády ze dne 19. března 1998 ve znění pozdějších usnesení, legislativní pravidla vlády

Na zákony je odkazováno vždy ve znění pozdějších předpisů, k datu 1. 7. 2024

Evropské právo

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/34/EU ze dne 21. listopadu 2012 o vytvoření jednotného evropského železničního prostoru

Směrnice Rady 89/654/EHS ze dne 30. listopadu 1989 o minimálních požadavcích na bezpečnost a ochranu zdraví na pracovišti

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/849 ze dne 20. května 2015 o předcházení využívání finančního systému k praní peněz nebo financování terorismu

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/882 ze dne 17. dubna 2019 o požadavcích na přístupnost u výrobků a služeb

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2022/612 ze dne 6. dubna 2022 o roamingu ve veřejných mobilních komunikačních sítích v Unii

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/631 ze dne 17. dubna 2019, kterým se stanoví výkonnostní normy pro emise CO₂ pro nové osobní automobily a pro nová lehká užitková vozidla

Mezinárodní smlouvy

Evropská sociální charta, publikovaná jako sdělení č. 14/2000 Sb. m. s.

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, publikovaná jako sdělení č. 96/1998 Sb.

Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi, publikovaná jako sdělení č. 33/2017 Sb. m. s.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, publikovaná jako sdělení č. 10/2010 Sb. m. s.

Úmluva o počítačové kriminalitě, publikovaná jako sdělení č. 104/2013 Sb. m.s.

Úmluva o biologické rozmanitosti, publikovaná jako sdělení č. 134/1999 Sb.

Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí, publikovaná jako sdělení č. 124/2004 Sb. m. s.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a protokolů na tuto Úmluvu navazujících, publikovaná jako sdělení č. 209/1992 Sb.

Severoatlantická smlouva, publikovaná jako sdělení č. 66/1999 Sb.

Smlouva o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy, uř. v. C 202 ze dne 7. června 2016

4. Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Ústavního soudu (dle data rozhodnutí)

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. června 2002

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. března 2006

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/08 ze dne 26. listopadu 2008

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1945/08 ze dne 2. dubna 2009

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 485/10 ze dne 2. března 2010

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1885/09 ze dne 5. května 2010

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. března 2012

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1684/11 ze dne 31. července 2013

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3333/11 ze dne 26. září 2013

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3849/11 ze dne 12. srpna 2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1219/14 ze dne 7. října 2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. listopadu 2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2472/13 ze dne 25. listopadu 2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1822/14 ze dne 9. dubna 2015

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2903/14 ze dne 12. května 2015

Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3035/15 ze dne 12. dubna 2016

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1716/16 ze dne 9. srpna 2016

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 848/16 ze dne 13. září 2016

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1764/16 ze dne 3. listopadu 2016

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1467/13 ze dne 14. listopadu 2017

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 26/16 ze dne 12. prosince 2017

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3296/17 ze dne 20. prosince 2017

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2637/17 ze dne 23. ledna 2018

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/17 ze dne 27. března 2018

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2332/16 ze dne 17. dubna 2018
Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 4120/17 ze dne 13. července 2018
Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 18/17 ze dne 25. září 2018
Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3296/17 ze dne 20. prosince 2018
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3212/18 ze dne 17. dubna 2019
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3101/18 ze dne 2. května 2019
Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3564/18 ze dne 28. května 2019
Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 4/19 ze dne 24. září 2019
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2149/17 ze dne 10. prosince 2019
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2713/18 ze dne 9. listopadu 2020
Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/16 ze dne 10. listopadu 2020
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1886/21 ze dne 6. října 2021
Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1413/21 ze dne 25. října 2021
Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 20/21 ze dne 7. prosince 2021
Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3006/21 ze dne 22. března 2022
Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 39/22 ze dne 25. července 2023
Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1534/23 ze dne 15. listopadu 2023
Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 38/23 ze dne 6. prosince 2023

Rozsudky Evropského soudu pro lidská práva (dle data rozhodnutí)

GOLDER proti Spojenému království, č. 4451/70, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. února 1975
LÓPEZ OSTRA proti Španělsku, č. 16798/90, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. prosince 1994
McCANN A OSTATNÍ proti Spojenému království, č. 18984/91, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. září 1995
GÜL proti Švýcarsku, č. 23218/94, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. února 1996
A. proti Spojenému království, č. 25599/94, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. září 1998
OSMAN proti Spojenému království, č. 23452/94, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. října 1998
PŁOSKI proti Polsku, č. 26761/95, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. listopadu 2002
MOUISEL proti Francii, č. 67263/01, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. listopadu 2002
HATTON A OSTATNÍ proti Spojenému království, č. 36022/97, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. července 2003

M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. prosince 2003

TAŞKIN A OSTATNÍ proti Turecku, č. 46117/99, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. listopadu 2004

ÖNERYILDIZ proti Turecku, č. 48939/99, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. listopadu 2004

Siliadin proti Francii, č. 73316/01, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. července 2005

KAKOULLI proti Turecku, č. 38595/97, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. listopadu 2005

ÖLLINGER proti Rakousku, č. 76900/01, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. června 2006

NIKOLOVA A VELICHKOVA proti Bulharsku, č. 7888/03, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. prosince 2007

S. a MARPER proti Spojenému království, č. 30562/04, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. prosince 2008

RANTSEV proti Kypru, Rusku, č. 25965/04, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. ledna 2010

DİNK proti Turecku, č. 2668/07, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. září 2010

M.S.S. proti Belgii, Řecku, č. 30696/09, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. ledna 2011

DIMITRAS A OSTATNÍ proti Řecku, č. 44077/09, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. ledna 2013

EWEIDA A OSTATNÍ proti Spojenému království, č. 48420/10, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. ledna 2013

ALIŠIĆ A OSTATNÍ proti Bosně a Hercegovině, Chorvatsku, Severní Makedonii, Slovinsku, Srbsku, č. 60642/08, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. července 2014

IDENTOBA A OSTATNÍ proti Gruzii, č. 73235/12, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. května 2015

HUSEYNOVA proti Ázerbajdžánu, č. 10653/10, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. dubna 2017

BĂRBULESCU proti Rumunsku, č. 61496/08, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. září 2017

M. A. proti Dánsku, č. 6697/18, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. července 2021

Rozsudky Mezinárodního soudního dvora

Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening) ze dne 31. března 2014

Fisheries Case (United Kingdom v. Norway) ze dne 18. prosince 1951

Koncept minimálního státu v kontextu dosaženého standardu lidských práv

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá minimálním státem v kontextu dosaženého standardu lidských práv. Jinými slovy, zkoumá, jaké aktivity a činnosti je stát povinen vykonávat bez ohledu na politickou vůli svých aktérů. Cílem práce je ukázat, že minimální stát představuje koncept, kterého v současném světě již nelze dosáhnout, a to bez ohledu na to, jakou moc by relevantní aktéři měli k dispozici. K tomu využívá metodu identifikace překážek stojících v cestě k prosazení minimálního státu.

Práce je dělena do dvou hlavních částí. V té první, teoretické, se nejprve zabývá kategorizací původu zmíněných překážek, kdy rozlišuje na překážky plynoucí z ústavních východisek, překážky z mezinárodních závazků, překážky plynoucí z diplomacie a mezinárodní politiky a překážky vyvstávající z přírodních zdrojů a ekonomické reality. Následně se zabývá pojmem minimálního státu obecně, kdy jej pro čtenářovu představu rámcově vymezuje, a poté se stručně zabývá představou relevantních autorů o jeho obsahu. V závěru první části už jen krátce pojednává o výhodách a nevýhodách minimálního státu, a přechází k pojednání o možných minimálních státech v soudobé realitě, což využívá k finálnímu vymezení minimálního státu pro účel zkoumání v části následující.

V druhé části, tvořící její těžiště, se již práce zabývá identifikací konkrétních překážek bránících prakticky či potenciálně tomu, aby se Česká republika stala minimálním státem, či se mu alespoň přiblížila. Analyzuje tak jednotlivé skupiny zdrojů a argumentuje, proč konkrétní povinnosti představují překážku minimálního státu.

Čím se práce naopak cíleně nezabývá, je morální obhajoba minimálního státu jako takového, spolu s otázkami spravedlnosti a sociální soudržnosti. Jejím cílem je totiž ukázat, co by dosažení stavu minimálního státu bránilo po celospolečenské diskusi, jejímž závěrem by bylo, že tak společnost učinit chce. Právě proto se zaměřuje na zkoumání konkrétních překážek dosažení tohoto cíle bránících. Zároveň práce nepředstavuje obhajobu odstranění státu jako celku, nýbrž pouze implicitně upozorňuje na oblasti, ve kterých by veřejnou moc připadalo v úvahu v souladu s vnitrostátními i mezinárodními vlivy umenšovat.

Klíčová slova: minimální stát, povinnosti státu, lidská práva

The Concept of a Minimal State in the Context of the Human Rights Standard Achieved

Abstract

This thesis examines a minimal state in the context of the human rights standard achieved. In other words, it analyses what activities and actions the state is obligated to undertake regardless of the political will of its actors. The aim of the thesis is to demonstrate that a minimal state represents a concept that is no longer achievable in the contemporary world, in spite of what power the relevant actors might have at their disposal. To do so, it employs a method of identifying the obstacles that stand in the way of establishing the minimal state.

The thesis is divided into two main parts. The first, theoretical part, initially deals with the categorization of the origin of these obstacles, distinguishing between obstacles arising from constitutional foundations, obstacles from international obligations, obstacles arising from diplomacy and international politics, and obstacles stemming from natural resources and economic realities. Subsequently, it discusses the concept of a minimal state in general, providing a framework for the reader's understanding, before briefly considering the views of relevant authors on its content. The first part concludes with a short discussion on the advantages and disadvantages of a minimal state, and moves on to discuss possible minimal states in contemporary reality, which is used to provide a final definition of a minimal state for the purpose of examination in the following section.

In the second part, which forms the core of the thesis, the work deals with the identification of specific obstacles that practically or potentially prevent the Czech Republic from becoming a minimal state, or at least approaching one. It analyses individual groups of sources and argues why specific obligations constitute an obstacle to a minimal state.

Conversely, the thesis deliberately does not address the moral justification of a minimal state as such, along with questions of justice and social cohesion. Its aim is to show what would prevent the achievement of a minimal state after a societal debate, concluding that such a society desires this outcome. Therefore, it focuses on examining the specific obstacles to achieving this goal. At the same time, the thesis does not advocate for the elimination of the state as a whole, but only implicitly highlights areas where state and public power could be considered for reduction in accordance with domestic and international influences and limits.

Klíčová slova: minimal state, state obligations, human rights